LAISVĖ

Šiame numeryje:

ESAME ĮPAREIGOTI • REIKIA TIK BENDRO SUTARIMO • NEPRIPAŽINTA KRAUJO AUKA • TIKROJI NEPRIKLAUSOMYBĖS ŠVENTĖS PRASMĖ • KATALIKAI IR KOMISARAI • TARP TAUTOS IR VALSTYBĖS • BUVAU SLAPTO KAGEBISTO ŽMONA • GYVĄJĮ LIETUVĮ — STASĮ BARZDUKĄ PRISIMENANT • LFB KONFERENCIJA • VEIKSNIŲ POKALBIAI • 1941 SUKILIMO MINĖJIMAI • XXX STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ

Rašo: KUN. VIKTORAS DABUŠIS, ALGIS RAULINAITIS, DR. VYTAUTAS DAMBRAVA, DR. ADOLFAS DAMUŠIS, DR. VYTAUTAS VARDYS, BRONIUS NAINYS, VACYS ROCIŪNAS, ASĖ ŽAKSIENĖ, JUOZAS BAUŽYS

1986, GRUODIS NR. 98 (135)

Į LAISVĘ redakcija ir administracija visiems savo skaitytojams ir skaitytojoms linki viltingų ir Dievo palaimos gausių 1987 metų!

*

TAČIAU esame reikalingi ir Jūsų paramos bei pagalbos. Nelaukiant atskiro administratoriaus paraginimo, prašome pratęsti savo prenumeratą, prisiųsti didesnę auką ar tapti garbės prenumeratoriumi. Būsime nuoširdžiai dėkingi.

Į LAISVĘ leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys.

Redakcijos talkininkai: Česlovas Grincevičius ir Adolfas Markelis.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 7225 W. Higgins Ave., Chicago, IL 60656, USA.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Metinė prenumerata: JAV, Kanadoje ir Australijoje — 10 JAV dolerių, Europoje ir P. Amerikoje — 7 JAV doleriai.

Garbės prenumerata: 20 JAV dolerių.

Spausdina „Draugo" spaustuvė: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) — a Lithuanian magazine of politics and cultural life published three times a year by Lietuvių Fronto Bičiuliai.

Editor: Juozas Baužys. Business and circulation manager: Jonas Prakapas.

ĮLAISVĘ

NR. 98 (135)
1986, GRUODIS

REZISTENCINĖS MINTIES IR POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Vedamosios mintys:
Kun. Viktoras Dabušis ir P. Algis Raulinaitis 2
Skaitytojų žodis 4
Adolfas Damušis — Nepripažinta kraujo auka 7
Vytautas A. Dambrava — Tikroji nepriklausomybės šventės prasmė . 18
Vytautas Vardys — Katalikai ir komisarai 30
Bronius Nainys — Tarp tautos ir valstybės 36
Vyskupo Pauliaus A. Baltakio laiško lietuviams ištrauka 43
Asė Zaksienė — Buvau slapto kagebisto žmona 44
Vacys Rociūnas — Gyvąji lietuvį — Stasį Barzduką prisimenant 50
J. Baužys — LFB konferencija ir laisvinimo veiksnių pokalbiai 55
LFB konferencijos svarstybų išvados 60
1941 lietuvių tautos sukilimo minėjimai Čikagoje ir New Yorke 61
J. Baužys — XXX studijų ir poilsio savaitė 67
Vardai ir įvykiai 70
Baltų Laisvės Lygos žymuo vysk. Steponavičiui 71
Nauji leidiniai 72

Autoriaus pavarde ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjų ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožiūra • Redakcijai siunčiami laiškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardemis.

LIETUVOS NACIONALINĖ MOKSLO IR ŠVYD... BIBLIOTEKA

VEDAMIEJI

ESAME ĮPAREIGOTI

STOVIME Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejaus angoje. Už pusmečio, birželio 28 Romoje, Vilniuje, Washingtone, D.C., o ir kituose didesniuose ar mažesniuose lietuvių telkiniuose susirinks būriai lietuvių džiaugsmo šventei — pasidžiaugti laimėjimais, kuriuos tauta patyrė per 600 metų krikšto malonę.

Malonu, kad šalia visuomeninių, politinių, kultūrinių bei tautinių rūpesčių Lietuvių Fronto bičiulių programoje skiriama vietos ir grynai religiniams, dvasiniams reikalams. Šiandien viešajame gyvenime daug dėmesio kreipiama į socialinius klausimus, jaunimo problemas, tautinio išsilaikymo reikalus, mažiau į paties savęs pažinimo, žmogaus paskirties, į žmogaus antgamtinio gyvenimo rūpesčius. O šie yra pagrindas aniems visiems darbams, planams ir užmojams.

Stovime nelengvos kovos avangarde. Daugelio akys į mus atkreiptos. Nei vienos kitos grupės liberališkasis pasaulis taip nepuola, kaip LF bičiulius. Mat ši grupė yra ir lietuviška ir patriotiška ir krikščioniška-katalikiška; sąžiningi, kūrybingi kultūrininkai, dosnūs aukotojai, geri organizatoriai tokių institucijų, kurios labiausiai reikalingos. Todėl ir puola — vieni iš pavydo, kiti norėdami suniekinti vadus, ,,kad avys liktų be piemens''...(Plg. Mt. 26, 31).

Šiame liberalizmo amžiuje visa viešoji opinija nukreipta prieš krikščioniškąją tiesą ir meilę. Visuotina baimė pažvelgti į amžinąsias tiesas — amžinąjį gyvenimą. Bedieviškasis komunizmas yra išvystęs didžiausią akciją prieš Bažnyčią, paskyręs milijonus dolerių propagandai prieš Dievą.

Mūsų pavyzdys privalo patraukti. Esame kaip žibintai ant kalno, kad šviestume. Neturime taip pat užmiršti, kiek mūsų sesių ir brolių pasirinko Sibiro tremtį, bet neišdavė principų, neišsižadėjo Dievo. Amžiais švies garbingų mūsų tautos sūnų — kankinių pavyzdžiai: arkiv. Mečislovo Reinio, vyskupo Vincento Borisevičiaus, prof. Prano Dovydaičio, Igno Skrupskelio, Juozo Keliuočio, Antano Kučingio ir daugybės kitų mums nežinomų esamų ir būsimųjų šventųjų. Jų eiles papildo dar šiandien tebekenčią sąžinės kaliniai: kun. Alf. Svarinskas, kun. Sigitas Tamkevičius, prof. V. Skuodis, G. Iešmantas, V. Petkus, A. Statkevičius ir kt.

Mes gi čia bent dalimi galime atsverti jų auką ir kančią sukurtomis mūsų iniciatyva gražiomis ir naudingomis institucijomis, suorganizuotomis studijų savaitėmis, prirašytais moksliniais veikalais bei kitokio žanro knygomis. Tegul kiti nesupras, tegul pyks, pavydės, apkalbės, o mes ir toliau eisime tuo pačiu Katalikų Bažnyčios nurodytu keliu, kurdami, kiek mūsų jėgos leidžia, lietuvišką krikščionišką kultūrą, išlaikydami tėvų ir protėvių sukurtus brangius papročius, aukodami savo talentus bei jėgas gražesnei tautos ateičiai.

Kun. Viktoras Dabušis

REIKIA TIK BENDRO SUTARIMO

LIETUVIŲ tautos istorijoje turėjome daug pergalių ir pasisekimų, bet kažkodėl įvairiems minėjimams pasirenkame nepasisekimus. Gal tai mūsų tautos ar, teisingiau pasakius, vadovaujančių asmenų charakterio bruožas? Savo žvilgsnį nukreipiame į nesėkmės, bet ne į pasisekimus. 1930 metais minint Lietuvos karaliaus Vytauto Didžiojo 500 m. sukaktį, buvo parinkta viena iš didžiausių jo nesėkmės dienų — nejvykusios karūnacijos diena. Argi negalima buvo parinkti liepos 15 — Žalgirio mūšio pergalės dienos? Skelbiant Vilniaus dieną tuometinė Lietuvos vyriausybė parinko Pilsudskio klastingo Vilniaus užgrobimo dieną. O buvo galima pasirinkti pvz., pirmojo atsistačiusios Lietuvos valstybinės vėliavos iškėlimo Gedimino kalne dieną. Ir dabar minime pirmuosius birželio mėnesio masinius išvežimus, bet labai mažai dėmesio skiriame 1941 metų sukilimo, atstačiusio Lietuvos nepriklausomybę, paminėjimui.

Visi gerai žinome raudonojo okupanto žiaurumą. Tačiau neužtenka vien skųstis pavergėjo nuožmumu ir kitiems apie tai pasakoti. Tos gėlos ir liūdesio iš mūsų gyvenimo niekas jau nebeišraus. Anot Mykolaičio Putino ,,ir eis gyvieji per tą buitį klaikią su gėla amžina, gilia'' (Mortuos voco). Bet tame pačiame eilėraštyje Putinas toliau rašo: ,,ir mano tako staigų vingį nužymi ruožai spindulingi''. Tad jau būtų laikas koncentruotis į savosios laisvės troškimą ir parodyti jaunajai kartai, o ypač svetimiesiems, savo ryžtą priešintis bet kokiai priespaudai. Laikas visomis priemonėmis pasipriešinti dažnai jau išeivijoje, net ir jos vadovaujančiuose veiksniuose, pasireiškiančiam rezignaciniam negatyvumo momentui. Laikas apsispręsti už tą Putino minimą staigų vingį ir nukreipti savo energiją bei išteklius į ,,ruožais spindulingais nužymėtą'' dabartį ir ateitį.

Šios konferencijos proga girdėjome Lino Kojelio paskaitą, kurioje jis siūlė konkrečius lietuviškosios veiklos kelius. Vietoj ieškoję ir skelbę apie vienbalsiai priimtus nutarimus, kurie negalimi, geriau Vienos konferencijos ar kita proga, susitarkime kas ką darysime. Nors dabar ir labai madinga, nesiūlau mūsų veiksnių vienybės. Mano manymu, vienybė atneša vieningą tingėjimą ir vieningą nieko neveikimą. Ne vienybės mums reikia, bet rezistencinės dvasios, pasiryžimo ir bendro sutarimo. Nėra jokio reikalo, kad visi veiksniai pasirašytų vieną memorandumą, tarsi keli parašai ant vieno popieriaus lapo įgytų magišką jėgą. Anaiptol, kuo daugiau memorandumų, tuo geriau.

Rezistencijai svetimos sustingusios formulės. Kiekviena padėtis reikalauja skirtingo ir savito sprendimo. Tokią taktiką okupuotoje Lietuvoje naudojo ir dabar naudoja gyvoji rezistencija. LFB sąjūdis yra įsipareigojęs ne sustingusioms ir iš aukšto primetamoms tradicijoms bei formulėms, bet solidarumui su okupacijai besipriešinančia lietuvių tauta, naudojant lanksčią — auka ir gera valia paremtą — taktiką ir Laikinosios vyriausybės bei gyvosios rezistencijos įgytą patirtį.

LFB Tarybos pirmininko P. Algio Raulinaičio žodžiai,
uždarant LFB konferenciją, 1986 rugsėjo 28, Čikagoje.

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Džiaugiuosi jaunimo straipsniais

Kada gaunu *Į Laisvę*, atydžiai ją perskaitau. Šių metų balandžio mėn. 96 numerį perskaitęs nuo pradžios iki pabaigos, džiaugiuosiu taip gražiai parašytais straipsniais. Ypačiai yra džiugu skaityti jaunojo atžalyno rašinius, kaip antai Tado Gintauto Dabšio. Duok, Dieve, daugiau tokių jaunuolių kurie dirba lietuvybės labui.

Linkiu jums, mieli Lietuvių Fronto bičiuliai, ir toliau tęsti savo darbą dėl laisvės Lietuvai tėvynei. Kol būsime vieningi, joks priešas mūsų neįveiks.

Gimsta naujoji karta ir ji mato, kad dabartinėje maskolių imperijoje yra per daug visokių ,,načelnykų'', kurie minta iš darbininko darbo prakaito.

Gaila, kad yra ir mūsų išeivių eilėse spaudos leidėjų, kurie, vieni žiūrėdami savo kišenės, o kiti būdami, anot Dostojevskio, (rašau ispaniškai): *idiotas utiles*, dirba maskolių naudai.

Argentinos lietuvis
Buenos Aires

Jaunieji pasisako taikliai

Vis daugiau jaunesniųjų pasisako ĮL puslapiuose. Nr. 97 (134) du jaunųjų straipsniai (50-55 psl) yra taiklūs gyvenimiškai tikrovei lietuviškoje veikloje. Siekiame lietuvybės išlaikymo ateinančioje kartoje. Kai tie reikalai abejotinai klostosi, dejavimai neišgelbės, jei neklausysime patyrusių jaunesniųjų balso. Praeities klaidų pasekmės nebesugrąžinamos, bet pataisomos.

Jaunimo žodžius neužtenka vien su pasigerėjimu pasiskaityti — reikia juos vykdyti. Nevalia reikalauti iš jaunimo, ko mes patys nevykdėme. Žvelgiant į tikrovę, anot Gintaro Grušo (ĮL Nr. 97, psl. 54), reikalinga misija, o ne vien tik auklėti jaunimą istoriniais faktais ir abstrakčia meile savo prosenelių žemei.

A. Valiuškis

Pastabos perskaičius *Į Laisvę* Nr. 97

Jonas Kavaliūnas Lietuvos kristianizacijos istorijos faktus pristato gana objektyviai, nesumažindamas karaliaus Mindaugo Lietuvos apkrikštijimo 1251 metais su vyskupijos įsteigimu ir katedros pastatymu Vilniuje.

Minėtumėm ne 600 metų bet 735 metų Lietuvos krikščionybės jubilieju, būtumėm dėkingi ne lenkų valdovams už tai, bet savam karaliui, jeigu Mindaugas nebūtų buvęs mūsų pačių tautiečių Treniotos ir Daumanto nužudytas 1263 metais.

Zenono Prūso ,,Trys Mitai'' labai įtikinančiai analizuoja rusų ,,miglos'' putimą vakarų liberalams. Jis perskaitęs daug žurnalistinės literatūros savo tezės tvirtinimui.

Gintaras Grušas, Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkas savo straipsniu atskleidžia jaunatvišką entuziazmą lietuvybės darbams ir tautos išlaisvinimui. Jam linkiu uždegti ir suburti lietuvių jaunimą minėtiems darbams.

Didysis organizatorius Leonardas Valiukas pamokančiai atsako į klausimus. Jo sugebėjimas įeiti į didžiųjų amerikiečių politikų tarpą, juos palenkti mūsų tautos išlaisvinimo reikalams yra geras pavyzdys.

Šis *Į Laisvę* numeris įdomus. Sėkmės naujam redaktoriui.

Dr. Antanas Razma
Joliet, IL

Už laisvę ir tiesą

Noriu pasidžiaugti Jūsų gražiai redaguojamu žurnalu *Į Laisvę*, kurį skaitau nuo pat pirmųjų numerių, nes artimai esu susirišęs nuo pirmųjų dienų kovos už laisvę. Dabar džiaugiuos ne tik prisiminimais, bet ir patirtimi, o labiausiai įdėjos tvirtumu, kuri tebejungia mūsų jaunimą. Žurnalas *Į Laisvę* nemenkėja, o tobulėja ne tik technikiniu apipavidalinimu, bet ir turiniu ir leidėjų bei redaktorių didėjančiu atsidėjimu išlaikyti šį mums būtiną žurnalą iki sugrįšime į Lietuvą, parsinešdami tiek sukauptos minties, tiek rūpesčio, aukos ir dvasinės jėgos ateičiai.

Linkiu Jums ir visai kolegijai budėti šiame darbe, šioje kovoje už tautos laisvę, už krikščionišką humanizmą, kurį tamsios jėgos, jau daugiau kaip pusę šimto metų, su tokiu žiaurumu pasikesinusios nušluoti nuo pasaulio paviršiaus. Kova už laisvę ir tiesą tegul būna mūsų gyvenimas.

A. Mauragis
Australija

Mišrios šeimos ir...

Į Laisvę Nr. 97 Daina Gudauskaitė-DeToreck rašo: „Turime sutikti, kad mūsų tarpe mišrių šeimų skaičius nuolat auga ir augs ateityje."

Dalinai galime sutikti su Daina, kad lietuviškas jaunimas kurs mišrias šeimas ir tuo pačiu didesniais šuoliais nutautės negu iki šiol, nes mišrių šeimų tarpe lietuviškų prošvaisčių būna retenybė. Be to, apgailėtinas reiškinys yra tai, kad mišrių šeimų vedybos daugumoje baigiasi skyrybomis. Roseland, Čikagos priemiestyje, pasiekta net 100 procentų: aštuonios lietuvaitės tremtinių dukros ištekėjo už svetimtaučių ir visų vedybos baigėsi skyrybomis.

Jaunimas kurdamas šeimas turėtų rimčiau pagalvoti: vien meilės neužtenka. Liaudies posakis sako: Kaip pasiklosi taip ir išmiegosi.

K. Brž.

Daug sakyta, daug ko nepastebėta

Noriu pasisakyti dėl pašnekesio su Leonardu Valiuku. (IL, Nr. 97).

Įspūdingas pokalbio pavadinimas „Išeivijos paskirtis ir jos pilnas realizavimas" ir dideliu šriftu surašyti svarbieji punktai daugiau skaitytojui žadėjo, negu davė. Ne kartą jau teko skaityti apie „nepakeičiamus" vadovus, apie neturtinguosius proporcingai daugiau aukojančius, apie trūkumą profesionalų ir ekspertų, apie reikalą rengti minėjimus svetimiesiems masinti, apie biuletenių menkavertiškumą ir kt. Pastebėjau ir nekuklumo dozę p. Valiuko pasisakymuose: jis save vadina ir ekspertu, ir „elder statesman", kalba apie savo „valdžios" laikus, apie garsius JAV partinės politikos žmones, kurie jį, o jis juos pirmu vardu vadino ir vakarieniauti pavadino.

Nemanyčiau, kad p. Valiuko puikybė yra vien menkystės ženklas, nes jo atliktas darbas, pravedant Baltų rezoliuciją 89-me JAV Kongrese tikrai vertas pripažinimo ir nuoširdžios visų padėkos. Jo pastangos įtraukti jaunimą taip pat mane džiugino; gaila kad L. Valiukas ilgiau neištesėjo su jais dirbti. Blogiau yra tai, kad L. Valiukas dedasi lyg aukštesnės klasės ekspertu, minėdamas kitų pavardes ir jas kvalifikuodamas. Jis senu JAV lietuvių veiksnių įpratimu nedaug ką be savęs temato. Jis nemato nei Australijos, nei Europos, nei Pietų Amerikos lietuvių, lyg jie neegzistuotų ar būtų nesvarbus. Į profesionalų ir ekspertų skaičių šykščiai įjungia „kun. Kazim. Pugevičių, Liną Kojelį ir dar gal vieną ar kitą". Tai labai

LIETUVOS NACIONALINĖ BIBLIOTEKA

neatsargus ir neatsakingas apibendrinimas. Minint Liną Kojelį, L. Valiukas neturėjo užmiršti tėvo Juozo Kojelio, kurio straipsnių pilna spauda, kurio darbai rodo rezistencinį kovingumą, politinę drąsą ir idealizmą. Kas jis yra — mėgėjas, ar tas ,,dar gal vienas kitas''?

Man, Venezuelos lietuviui, buvo keista, kad p.L. Valiukas pašnekesy neužkliuvo už pavardės dr. Vytauto Dambravos, kurio rezistencinė veikla yra tiesiog fenomenali. L. Valiukui noriu užtikrinti, kad lietuvių tarpe niekad nebuvo ir niekur nėra asmens, kuris svetimoje spaudoje būtų atlikęs Lietuvai ir iš viso dabartinei rezistencijai tokį milžino darbą. Jis tai atlieka pasaulinio garso *El Universal* dienrašty kolumnistų skyriuje be lietuvių piniginių aukų, veiksnių paramos, gal net ir be aplodismentų. To neužtenka. Dr. V. Dambrava jau pravarė tris valandines televizijos programas, kiekvieną kartą dviejuose kanaluose, keliems milijonams žiūrovų. Dr. Lenkauskas viešai pasakė, kad tokios Lietuvai skirtos programos Čikagoje lietuviai nė už milijoną dolerių nenupirktų. Jūsų bičiulis dr. Dambrava visa ,,perka'' — veltui? Šiais metais jo ir draugų pastangomis Venezuelos Krikščionių Demokratų partijos Nacionalinis Komitetas priėmė pirmą politinę rezoliuciją Venezuelos, o greičiausiai ir visos Pietų Amerikos istorijoje: pasiūlyti Venezuelos vyriausybei, kad Baltijos valstybių klausimas būtų pateiktas svarstyti Jungtinių Tautų Dekolonizacijos pakomisei. Net ir čia jo atliekamų darbų sąrašas toli gražu nesibaigia.

L. Valiukas sako: ,,Mums būtinybė yra siekti ekspertų talkos Lietuvos laisvinimo žygyje''. Apie kokius ekspertus jis kalba? Ką p. Valiukas gali geresnio pasiūlyti ar surasti, kas prilygtų porai mano suminėtų žmonių, kuriuos mes turime?! Aš esu giliai dėkingas čikagiškiui B. Baliui, kuris labai teisingai pažymėjo, kad dr. V. Dambrava užsitarnavo žymaus mūsų veikėjo — ,,Man of the Year'' titulą.

Linkiu p. L. Valiukui ateity būti atsargesniam su savo vertinimais; privalu jam pastebėti tas retąsias mūsų tautos išimtis, lygiai kaip linkiu tautiečiams ne pavydu degti ar liūdėti, o džiaugtis ir vertinti kitų pasisekimą.

Julius Vaisiūnas
Caracas, Venezuela

MIELI SKAITYTOJAI,

perskaitę šį numerį, parašykite redaktoriui apie jį savo nuomonę — kas patiko ir kas taisytina. Redaktorius ir žurnalo bendradarbiai bei straipsnių autoriai laukia Jūsų atsiliepimo ir reagavimo, nesvarbu ar tai būtų kritiškas, diskusinis, ar prielankus žodis. Visa tai sukuria artimesnį ryšį tarp Jūsų ir redakcijos. Rašykite redaktoriaus adresu. Naujam numeriui laiškai redaktorių turi pasiekti dar prieš kovo 15.

NEPRIPAŽINTA KRAUJO AUKA

ADOLFAS DAMUŠIS

Lietuvių tautai, atsidūrus dviejų nuožmių imperialistų replėse, šio antrojo pasaulinio karo audroje teko labai skaudžiai nukentėti. Abu okupantai, tarp savęs kovodami, pyktį labai dažnai išliedavo ant nekaltų Lietuvos žmonių. Pirčiupio kaimo tragedija tai labai vaizdžiai liudija. Sovietų partizanams iš pasalų nukovus porą vokiečių karių, naciai kerštaudami apsupo tam įvykiui gretimą Pirčiupio kaimą, vyrus sušaudė, moteris su vaikais uždarė į daržinę ir ją padegė. Motinų metamus vaikus iš degančio pastato naciai sviedė atgal į ugnį. Tokių žiauraus keršto išpuolių prieš nekaltus Lietuvos gyventojus buvo labai daug. Dar daugiau nekalti Lietuvos gyventojai kentėjo nuo neteisingo keršto antrosios sovietinio okupacijos metu už Vokietijos nacių prasižengimus.

Tokių žiaurių okupantų priespaudoje atsidūrusi lietuvių tautos rezistencinė vadovybė buvo priversta naudotis savo sąmoningai pasirinkta taktika. Ji ryžtingai ir neatlaidžiai kovojo už pagrindinius lietuvių tautos siekius, bet kartu naudojo kovos būdus, padedančius apsaugoti Lietuvos žmones nuo žiauraus okupanto keršto veiksmų. Tokio keršto, kurį okupantas jau buvo pritaikęs Čekoslovakijai ir Lenkijai, jų aktyviuosius ir inteligentinius sluoksnius radikaliai iššudydamas. Tuo tikslu lietuvių antinacinė rezistencija plačiai praktikavo viešosios ir slaptosios rezistencijos bendradarbiavimą. Viešieji rezistentai, laikydami glaudų ryšį su slaptuoju antinaciniu pogrindžiu ir jo spauda, keletą kartų yra atlikę žaibolaidžio vaidmenį okupanto keršto įlydžiui apmažinti. Tokiu bendradarbiavimu didžioji lietuvių tautos dauguma buvo įsijungusi į planingai ir sumaniai vykdomą antinacinę rezistenciją. Beveik visame okupuotos Lietuvos administraciniame aparate buvo pogrindžio atstovų. Visa eilė viešai eksponuotų lietuvių tautos visuomenėje veikliųjų asmenų buvo ryšy su slaptąja antinacine rezistencija ir su ja sutartinai derino savo veiklą.

Bet žiūrint tų visų sumanių metodų lietuvių tautos kraujo auka buvo neišpasakytai didelė. Koks sunkiai įsivaizduojamas įvykis būtų buvęs, jeigu, pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstybės būtų netekusios 60,000,000 savo gyventojų, t.y.

(Lentelė 1)

Genocido ir holokosto aukos Lietuvoje

		Asmenų skaičius
1.	1940 m. liepos 11-14 dd. Lietuvos vadovaujančio aktyvo areštavimas ir sunaikinimas	2,000
2.	Lietuvos karininkų ir karių areštai ir daugumos jų sunaikinimas, daugiausia Gulago Norilsko koncentracijos stovykloje	6,500
2.	1941 m. birželio 14-17 dd. masinė šeimų deportacija į Sibiro Gulago konc. stovyklų sistemą	34,260
4.	Lietuvių kalinių likvidavimas pirmos sovietinės okupacijos metais nuo 1940.VI.15 iki 1941.VI.22	9,500
5.	Aktyviųjų lietuvių žudymas prieš karo pradžią 1941 m. birželio mėn. 18-22 dd.	3,460
6.	Sukilėliai žuvę 1941 m. birželio 22-25 dd. sukilimo metu	2,000
7.	Į Sovietų Rusiją pasitraukę žydų tautybės asmenys	15,000
8.	Antrosios sovietinės okupacijos metais įvykdyta apie 13 deportacijų, į Sibiro Gulago koncentracijos stovyklas	640,000
9.	Partizaninių kovų aukos, 1944-1954 metais	30,000
10.	Nacių okupacijos aukos:	
	žydų sunaikinta 1941-1944 m.	160,000
	lietuvių sunaikinta 1941-1945 m.	40,000
11.	Repatrijavo į Vokietiją 1940 m. ir Lenkiją, 1944-50 m.	110,000
12.	Pasitraukė į Vakarus, 1944 rudenį	64,000
	Lietuva neteko gyventojų	1,116,720

ketvirtadalio savo piliečių, kaip kad neteko Lietuva. Tuo tarpu Lietuvos ir kitų okupuotų valstybių atžvilgiu laisvajame pasaulyje vyksta naivios tylos suokalbis.

Tikima žiauriam imperialistiniam karo laimėtojui; jo prasikaltimai prieš žmoniškumą dengiami. O tas okupantas, įvykdęs prievartos veiksmus, paverges tautas ekonomiškam išnaudojimui, genocidiniam naikinimui, skuba rašyti savo falsifikuotą nugalėtojo istoriją. Ir negana to, dar randa oficialių talkininkų ir laisvajame pasaulyje persekioti prieš pavergėjus kovoju-

sius ir dar tebekovojančius pavergtųjų valstybių žmones.

Sovietinė propaganda kai kurių laisvojo pasaulio asmenų ausis apkurtino. Jie negirdi pavergtųjų pagalbos prašymo. O tuo tarpu iš Gulago koncentracijos stovyklų ir kalėjimų grotuotų langų kelis dešimtmečius sklido ir dar sklinda šauksmas: „Mes nesutinkame vergauti. Vergijos gadynė baigėsi. Gėda tiems laisviesiems, kurie užsikemša savo ausis, kad negirdėtų pavergtųjų ir išnaudojamųjų pagalbos šauksmo".

Štai kai kurios pagrindinės lietuvių tautos masinės kraujo aukos:

A. Lietuvos gyventojų nuostoliai Antrojo pasaulinio karo metu. (lentelės 1 ir 2).

B. Pirmųjų masinių deportacijų į Sovietų Rusijos Gulago stovyklas aukos. (Trečioji lentelė ir žemėlapis rodo vietoves kur lietuviai buvo tremiami ir naikinami.)

C. Trečioje dalyje yra pateikiami du heroiški lietuvių antinacinės rezistencijos veiksmai: šimtaprocentinis suboikotavimas gestapo bandymo suorganizuoti lietuvių SS legioną, ir nacių kerštas; Lietuvių Vietinės Rinktinės štabo ir karių atsisakymas prisiekti ištikimybę Hitleriui ir pasirinkimas priesaikos teksto, reiškiančio ištikimybę Lietuvai.

Visi tie veiksniai iš lietuvių tautos pareikalavo milžiniškos kraujo aukos.

A. GENOCIDO IR HOLOKOSTO AUKOS ANTROJO PASAULINIO KARO METU.

Pirmoje lentelėje yra pateikiami duomenys, surinkti iš įvairių paskelbtų šaltinių. Tai yra suregistruotos Lietuvos aukos Antrojo pasaulinio karo metu.

Antrosios lentelės aukos yra apskaičiuotos, naudojantis gyventojų surašymo duomenimis ir gyventojų metinio prieauglio vidurkiu.

Sudarant Lietuvos gyventojų karo nuostolių lenteles, buvo panaudoti 1940 ir 1959 metų gyventojų surašymo duomenys, apskaičiuotos kolonistų, atsiųstų iš Sovietų Sąjungos skaičius, bei surastas metinio prieauglio nuošimtis, atitinkantis suregistruotų karo aukų (lentelė 1) skaičiui.

1940 metų pradžios gyventojų skaičiui jokių pataisų nereikėjo. Ten yra įskaičiuoti Vilniaus ir Vilniaus krašto dalies gyventojai. Klaipėdos kraštas į tą skaičių neįėjo, nes Klaipėda tuo metu jau buvo nacių prijungta prie Vokietijos. 1959 metų gyventojų skaičius buvo reikalingas pataisų, nes į jį jau buvo įskaičiuoti kolonistai, atsiųsti iš Sovietų Sąjungos respublikų.

Iš Sovietų Sąjungos atvykusių kolonistų nuošimtis:

Rusai	6.16%
Baltgudžiai	0.89%
Ukrainiečiai	0.70%
Kitos tautybės	0.30%
Viso	8.05%

(Lentelė 2)

Duomenys karo metų Lietuvos gyventojų prieaugliui surasti

1. 1940 sausio 1 Lietuvos teritorijoje su Vilniaus krašto dalimi gyventojų buvo

2,925,271

2. 1959 sausio mėn. gyventojų surašymu rasta

2,711,445

3. Iš Sovietų Sąjungos iki 1959 atgabenta 8.05% kolonistų (2,711,445 x .0805)

218,271

4. 1959 m. faktinas Lietuvos gyventojų skaičius be kolonistų

2,493,174

Metinio prieauglio nuošimtis

1.0%	1.1%	1.3%

5. Skaičiuojant metinio prieauglio pagrindu, 1959 Lietuvoje turėjo būti gyventojų

3,534,047	3,601,122	3,738,703

6. Karo nuostoliai, skaičiuojant metinio prieauglio pagrindu:

Gyventojų

1,040,873	1,107,948	1,245,529

Nuošimčiais

29.45%	30.77%	33.32%

7. Lietuvos gyventojų nuostoliai žuvusių registravimo būdu:

Gyventojų

1,116,720

Nuošimčiai

31.57%	31.01%	29.87%

Iki 1959 metų iš Sovietų Sąjungos į Lietuvą buvo atgabenta 218,271 kolonistų (2,711,445 x .0805). Tad 1959 metais Lietuvos gyventojų, atėmus kolonistus, faktinai buvo 2,493,174. Lietuvos gyventojų metinis prieauglis prieš karą ir kiek po karo svyravo tarp 1.0% ir 1.3%. Antrosios lentelės duomenų skaičiavimuose buvo panaudoti trys metiniai prieaugliai: 1.0%, 1.1%, 1.3%. Tų trijų metinių prieauglių nuošimčių pagalba buvo apskaičiuoti projektuojamieji gyventojų skaičiai, lyg jokių karo nuostolių nebūtų buvę. Nuo tų projektuojamųjų gyventojų skaičių atėmus faktinąjį Lietuvos gyventojų 1959 metų skaičių 2,493,174 buvo gauti projektuojamieji gyventojų karo nuostoliai (lentelė 2).

Apskaičiavimais gauti gyventojų nuostolių nuošimčiai trims metinio

prieauglio vidurkiams grafiniu būdu yra rodomi brėžinyje 1. Dviejų linijų susikirtimo taške kaip tiktai ir yra ieškomas karo meto metinio gyventojų prieauglio vidurkis 1.11%, kuris atitinka aukų suregistravimo keliu surastam gyventojų nuostoliui 1,116,720 asmenų (lent. 1).

Naudojant metinio prieauglio vidurkį 1.11%, buvo apskaičiuoti mums rūpimi duomenys:

1959 metų Lietuvos gyventojų skaičius, jei karo nuostolių visai nebūtų buvę, 3,609,894 asmenys.

Lietuvos gyventojų karo nuostoliai siekia **1,116,720 asmenų** (3,609,894 minus 2,493,174), tai yra **30.94%**. visų Lietuvos gyventojų, be kolonistų.

Sovietinio genocido aukos 742,720 asmenų, t.y. 20.58%.

Nacių holokosto bei įvairių kalinimo ir bausmių aukos 200,000 asmenų, t.y. 5.54%.

Emigracijų nuostoliai 174,000 asmenų, t.y. 4.82%.

Tiems visiems skaičiavimams reikalingi duomenys buvo paimti iš šių pagrindinių šaltinių;

Lietuvių enciklopedija, tomas VII, 1956, psl. 138-144, tomas XV, 1968, psl. 55-59, psl. 118-119, psl. 366-369, tomas XXIX, 1963, psl. 166-179,

Lietuvos gyventojų metinio prieauglio vidurkis karo metu (Brėžinys 1)

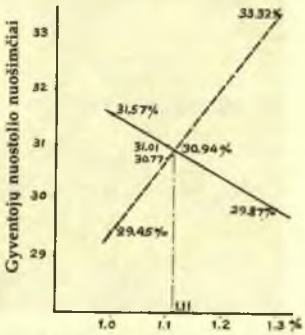

Metinis gyventojų prieauglis

Boston, Lietuvių enciklopedijos leidykla.

A. Stanaitis ir P. Adlys, „Lietuvos TSR gyventojai", 1973, leid. „Mintis", Vilnius, psl. 13, psl. 99-117.

„Bėgančiųjų kerštas", Lietuvos policijos protokolai iš 1941 m. gruodžio mėn.

B. GULAGO KONCENTRACIJOS STOVYKLŲ SISTEMA

Kelis dešimtmečius klaidinanti sovietinė informacija vis labiau išnyra į pasaulio šviesą. Buvusiems kaliniams, Gulago vergams vėl prieš akis atgyja skausmingi asmeniškų pergyventų kančių vaizdai, vaikų ir senelių, bado ir šalčio pakirstų mirtys, nepakeliami moterų ir jaunų merginų, paverstų vergėmis, darbai. Pusgyviai ištrūkusieji iš Gulago nasrų sako, kad yra neįmanoma nei žodžiu nei raštu atvaizduoti siaubingus Gulago kankinimo metodus, taikytus kelioms dešimtims milijonų kalinių.

Kalbasi du sukilimo dalyviai: prof. Juozas Vėbra ir prof. dr. Adolfas Damušis. Nuotr. V. Maželio.

Kai kuriems laisvojo pasaulio gerovėje paskendusiems asmenims, sovietinės ,,informacijos'' užhipnotizuotiems, Gulago kančias pergyvenusiųjų liudijimai dar vis atrodo neįtikėtini. Bet faktai, kurių vis daugiau susitelkia, lieka nesugriaunami. Visuomenė vis labiau įsitikina, kad tuose prisiminimuose glūdi tiesa, o ne sovietinės klaidingos informacijos mele.

Virš 700,000 Lietuvos žmonių perėjo per tą paranojinę žmonių naikinimo sistemą. Vos 5-7% ištrūko iš jos pusgyviai, lyg stebuklo keliu. Iš lietuvių, buvusių Gulago kalinių, tarpo yra keletas liudijimų. Verta su jais susipažinti. Septynios tokių prisiminimų knygos čia yra paminimos:

Barbara Armonas, ,,Leave Your tears in Moscow'', New York and Philadelphia, 1961.

Elena Juciūtė, Pėdos mirties zonoje, N.Y., 1974.

Elena Juciūtė, Igarkos Naujamiestis, Putnam, Ct., 1983.

Juozas Keliuotis, Atsiminimai (spaudoje).

J. Kreivėnas, Mirties lageriuose, Čikaga, Ill., 1982.

Nijolė Sadūnaitė, KGB Akiratyje, Ateitis, 1985.

H. Tautvaiša, The cemetery of Nations in the Siberian Tundra, Nida, London, 1968.

Siaubingi Gulago sistemos tikslai

Gulago sistema tai nekaltų žmonių naikinimo girnos. Suimtųjų kaltinimais ir kankinimais Gulagas siekė ne teisingumo, bet visuomenės įgąsdinimo, kad ją būtų galima valdyti.

Marksistai melagingai bando tvirtinti naikinę ,,nacionalistus, buržujus, buožes''. Jie naikino pažangius Lietuvos piliečius ūkininkus, darbininkus, darbo inteligentus, kurie atkūrę Lietuvą, ją vedė ūkinės, kultūrinės ir dvasinės religinės pažangos keliu, t.y., idealistinio istorinio vystymosi keliu.

Tai sovietinis industrinis trestas, pasistatęs sau antriniu tikslu iš pavergto žmogaus iščiulpti visą jame sukauptą energiją, t.y. žmogų-vergą išnaudoti iki maksimumo, prieš nuvarant jį išsekusį, išbadėjusį, fiziškai ir dvasiškai nualintą į kapus.

Žiaurumo žvilgiu Gulago sistema yra neturėjusi, neturinti ir turbūt neturėsianti sau lygios visoje pasaulio istorijoje.

Ateities kartos tikrai nustebs ir negalės suprasti laisvojo pasaulio visuomenės nepastabumo ir nejautrumo. Nagrinės sovietinius apgaulės metodus, kuriais jiems pavyko laisvąją visuomenę taip lengvai užhipnotizuoti, kad ji XX amžiuje vykdomajai niekšybei liko nebyli ir akla. Ateities kartoms pagrįstai kils klausimas, kaip anų laikų visuomenė buvo įtikinta neprotestuoti ir nekovoti prieš tą Gulago ir jo kūrėjo Stalino siaubingą žiaurumą prieš žmogų. Dar baisiau jiems atrodys, kai jie po karo patirs, kad tų Gulago niekšybių vykdytojai sugebėjo laisvajame pasaulyje rasti sau talkininkų, kurie laisvojo pasaulio piliečių pinigais padėjo Gulago kraugeriams persekioti tuos įvairių tautų žmones, kurie Lietuvoje ir kitose valstybėse prieš Gulago niekšybes kovojo, jas į viešumą kėlė ir dar dabar kelia.

Gulago koncentracijos stovyklos, į kurias trėmė lietuvius.

Žemėlapyje yra pažymėta dešimt pagrindinių Gulago konc. stovyklų grupių. Kiekvienoje iš tų grupių buvo po keletą šimtų stovyklų, kiekvienoje stovykloje nuo 1000 iki 5000 ir daugiau vergų.

1. **Medvežaja Gora (Meškos kalnas)**, ten buvo sutelkta apie 100,000 vergų kanalo kasimui tarp Baltijos ir Baltosios jūrų. Sovietams su naciais pasidalinus Lenkiją, iš Vilniaus krašto teritorijos, Stalino atiduotos Baltgudijai, į Medvežają Gorą buvo atgabenta apie 25,000 lietuvių tremtinių vergų darbams. Taip jau pirmais okupacijos metais Sovietų Rusijos vyriausybė ,,valė'' Lietuvos teritorijos pakraščius savo kolonistams.

Rusijos Vokietijos karui prasidėjus 1941 metais birželio mėn. 22 dieną, suomiai atsiėmė Karelijos sostinę Petrozavodską. Kaliniai, sovietų vergai, atsidūrę išlaisvinimo ,,pavojuje'', buvo perkelti per Onegos ežerą, į Podporožije. Ten iš Lietuvos pakliuvo apie 2,500 pirmos deportacijos aukų.

2. **Vorkutos Gulago koncentracijos stovyklų grupė.** Ji apėmė visą Komi respublikos plotą, įjungdama ir Kotlas-Permės-Kirovo sritis. Ištiesus Kotlas-Vorkuta geležinkelį, į tas sritis buvo siunčiamos masės tremtinių vergų darbams ir iš Pabaltijo valstybių. 1956 metais Vorkutos miestelis ir jo apylinkės turėjo apie 250,000 vergų.

ČIA DUODAME PILNESNĘ LENTELĘ, KUR IŠVEŽTI LIETUVOS TREMTINIAI

Lentelė 3.

Į kurią stotį tremtiniai buvo vežami	Išvežimo data 1941 m.	Vagonų skaičius	Apytikris išvežtųjų skaičius	Kraštas	Važtaraščio Nr. Nr.
Lokoti	VI-15	35	1225	Altajus	119148
Kulunda	VI-17	75	2625	Altajus	119154
Bijsk	VI-18 VI-18 VI-19 VI-19	70 71 71 55	2450 2485 2425 1925	Altajus	118548 119159 119163 119161
Barnaul	VI-17	59	2065	Altajus	119157
Začajnovo	VI-15	5	175	Altajus	119149
Novosibirsk	VI-20 VI-21	86 73	3010 2555	Sibiras	119164 119165
Medvežja Gora	VI-21 VI-21	43 24	1505 840	Karelo-Fin	119165 119167
Starobelsk	VI-15 VI-19 VI-21	25 61 59	875 2135 2065	Ukraina	119150 119162 119166
Makat Orenburg	VI-21	29	1015	Kazachstan	119165
Babynino	VI-16	13	455		119153
Minsk (Zap.)	VI-18	5	175	Gudija	118549
Orša	VI-22	12	420	Gudija	119172
Iš viso: ešalonų 19		871	30485	Traukinių	— 19

Vorkutos srityje buvo kasama akmens anglis. Kaliniai po darbo turėjo laiptais išlipti iš šachtų. Šlapi suprakaitavę paviršiuje pakliūdavo į — 40°C šaltį ir į žvarbų vėją. Iki jie pasiekdavo patalpą, rūbai sušaldavo į ragą.

Kirovo-Permės stovyklose buvo apie 10,000 pabaltiečių. Jie kirto mišką ir cemento fabrikus aprūpindavo kalkiniu akmeniu.

3. **Sverdlovsko, Uralo rytinės pusės, vergų stovyklos.** Pirmuoju trėmimu ten atsidūrė keli tūkstančiai lietuvių. 1947 metais ten atgabeno 50,000 kalinių, daugumoje pabaltiečių ir ukrainiečių.

Ten žuvo prof. Pranas Dovydaitis dr. Jokantas buv. švietimo ministeris, Jonas Kalnėnas, Ant. Kubilius, buv. Klaipėdos gubernatorius, pulk. Jonas

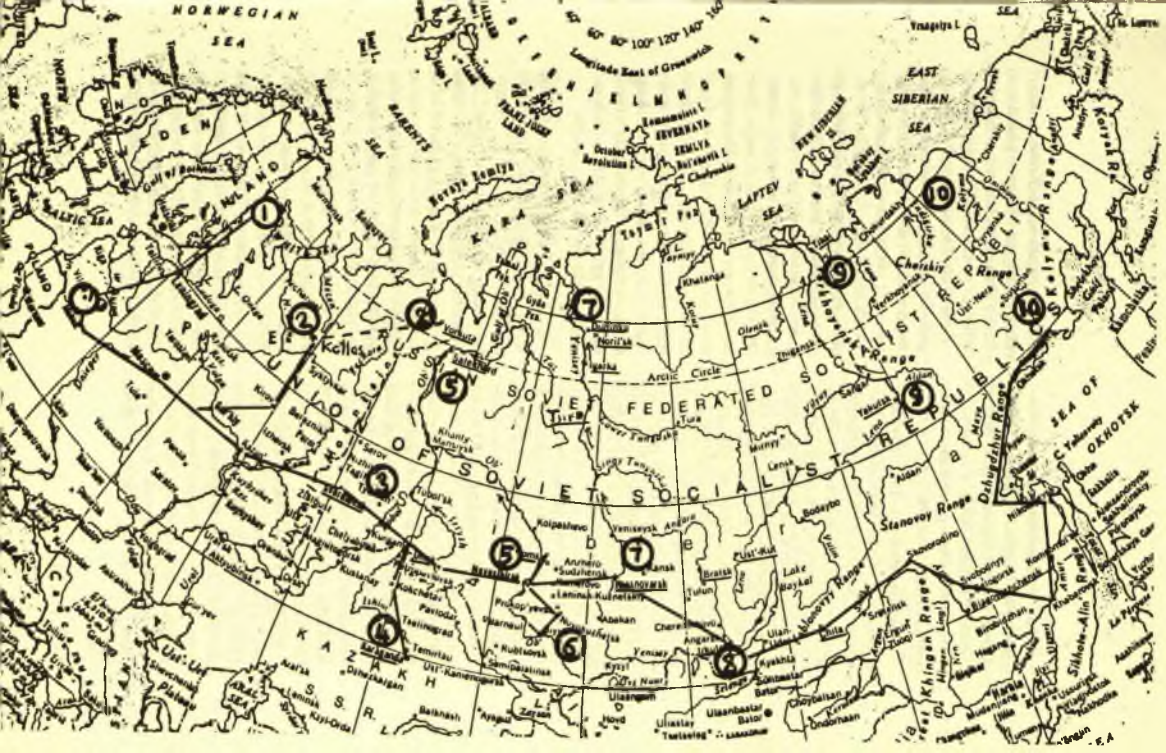
NORWEGIAN SEA
EAST SIBERIAN SEA
LAPTEV SEA
KARA SEA
BARENTS SEA
BALTIC SEA
SEA OF OKHOTSK
Longitude East of Greenwich
Arctic Circle
SOVIET SOCIALIST REPUBLICS
FEDERATED SOCIALIST REPUBLICS
Kolyma Range
Stanovoy Range
Dzhugdzhur Range
Sikhote-Alin Range
Khingan Range
Lake Baykal
Ulan Bator
Ulaanbaatar
Choybalsan
Dzungarian Plateau
Ust-Urt Plateau
Aral Sea
Caspian Sea
Kyzyl Kum
Kara Kum
Tashkent
Alma-Ata
Frunze
Dushanbe
Ashkhabad
Bukhara
Samarkand
Tyumen
Omsk
Novosibirsk
Irkutsk
Yakutsk
Vladivostok
Khabarovsk
Nikolayevsk
Petropavlovsk
Magadan
Moscow
Leningrad
Kiev
Odessa
Sverdlovsk
Kuybyshev
Saratov
Volgograd
Rostov
Kharkov
Minsk
Riga
Tallinn
Helsinki
Oslo
Stockholm
Copenhagen
Berlin
Warsaw
Prague
Vienna
Budapest
Bucharest
Sofia
Istanbul
Ankara
Tehran
Kabul
Peking
Tokyo
Osaka
Hong Kong
Bangkok
Rangoon
Calcutta
Bombay
Karachi
Delhi
Cairo
Khartoum
Addis Ababa
Nairobi
Dar es Salaam
Lagos
Dakar
Rabat
Algiers
Tripoli
Tunis
Lisbon
Madrid
Paris
London
Dublin
Reykjavik
Nome
Anchorage
Fairbanks
Yellowknife
Edmonton
Winnipeg
Toronto
Montreal
Quebec
Ottawa
Washington
New York
Boston
Chicago
Detroit
Cleveland
Pittsburgh
Cincinnati
St. Louis
Kansas City
Denver
Salt Lake City
Los Angeles
San Francisco
Seattle
Portland
Vancouver
Victoria
Mexico City
Havana
Kingston
Caracas
Bogota
Lima
Quito
Rio de Janeiro
Sao Paulo
Buenos Aires
Montevideo
Santiago
La Paz
Asuncion
Brasilia
Cape Town
Johannesburg
Pretoria
Durban
Windhoek
Luanda
Kinshasa
Nairobi
Addis Ababa
Khartoum
Cairo
Tripoli
Algiers
Rabat
Dakar
Lagos
Accra
Abidjan
Monrovia
Freetown
Bamako
Ouagadougou
Niamey
Ndjamena
Bangui
Libreville
Brazzaville
Luanda
Windhoek
Gaborone
Lusaka
Harare
Maputo
Antananarivo
Port Louis
Mogadishu
Djibouti
Asmara

Papečkis, Valdemaras Černeckis buv. ministeris, Zigmas Starkus, buvęs valstybės kontrolierius, gen. Jonas Sutkus. Čia tiktai keletos žuvusiųjų kalinių pavardės paminėtos. Tam reikia atskiros studijos.

4. **Kazachstano konc. stovyklų grupė.** 1941 metais birželio mėn. pabaigoje į Karagandą ir jos apylinkių stovyklas buvo atgabenti keletas tūkstančių lietuvių. Moterys ten dirbo akmens kasyklose ir kolchozuose. Vyrai tiesė kelius, dirbo akmens anglių kasyklose. Iki 1949 metų daugelis vyrų jau buvo mirę badu. Įsisukusi disenterija daugelyje stovyklų sunaikino per trumpą laiką virš 20% kalinių. Daug pabaltiečių dirbo aliuminijaus kombinate Barnaulo geležinkelio mazge, Akmolinske ir kitose apylinkės stovyklose.

5. **Obės-Irtyšiaus upių baseino stovyklos.** Pabaltiečiai, ukrainiečiai sudarė daugumą Salekhardo ir kitose Obės žiočių stovyklose prie Ledinuotojo vandenyno krantų. Į Omską prie Irtyšiaus krantų, į Novosibirską ir Tomską prie Obės krantų tremtiniai buvo atgabenami geležinkeliais į apylinkės stovyklas, o po kurio laiko buvo siunčiami baržomis į šiaurę, prie Ledinuotojo vandenyno krantų sunkiems vergų darbams žuvininkystės bazėse.

6. **Altajaus krašto stovyklų grupė.** 1941 metais čia pakliuvo apie 13,000 lietuvių. Vyrai buvo sunkiu darbu naikinami anglies kasyklose, o moterys dirbo kolchozuose. Daugumoje jie telkėsi Bijsko miesto apylinkėse.

7. **Jenisiejaus upyno koncentracijos stovyklos.** Tremtiniai, geležinkeliu atgabenti į Krasnojarską, vėliau Jenisiejaus upe buvo plukdomi į šiaurę. Daugelyje šios srities stovyklų lietuviai sudarė 50% kalinių.

Apie 1000 kilometrų nuo Krasnojarsko į šiaurę yra miestelis Turuchanskas. Tai buvo tolimiausia vietovė, į kurią buvo tremiami politiniai kaliniai carų laikais. Tai buvo riba tarp taigos ir tundros. Dabar gi raudonojo caro Stalino laikais lietuviai buvo tremiami giliau į šalčio sukaustytą tundrą. Dėl nepakeliamo šalčio ten jau medžiai neaugo. Toje tundroje buvo konc. stovyklų grupės apie Igarką, Norilską, Dudinką. Igarką yra aprašiusi ten kalėjusi Elena Juciūtė. Norilskas lietuviams kaliniams kariams buvo tas pats kaip lenkams kariams Katynas. Ten buvo kasama geležies rūda, sidabras, auksas, platina, akmens anglis.

8. **Rytų Sibiras-Irkutsko Chitos sritis palei Mongoliją.** Tos srities stovyklas plačiai aprašė B. Armonienė, ten kalėjusi, savo knygoje „Palik ašaras Maskvoje". Žiemą ten šaltis siekė — 55°C. Vasara gi buvo labai karšta. Kalinius ten vasarą atakavo taigos mašalai. Tremtiniai tiesė geležinkelį tarp Taišeto-Bratsko-Ust-Kut .

9. **Yakutijos ir arktikos konc. stovyklų sritys.** Iš Yakutsko Lenos upe kaliniai buvo plukdomi prie Ledinuotojo vandenyno krantų į darbus žuvininkystės bazėse, į Bykovo ir Tiksi koncentracijos stovyklų grupes. Per tas stovyklas į kapus buvo nuvaryti keliolika tūkstančių lietuvių. H. Tautvaišienė vaizdžiai tą žmonių naikinimą aprašo. Vežant Lenos upe į

Yanos upės žiočių žuvininkystės bazes tremtinius kalinius, Lenos upės žiotyse juos reikėjo perkelti į vandenyno laivą. Ant kranto nebuvo jokios pastogės. 70% ant kranto iškeltų kalinių nuo žvarbaus vėjo ir šalčio sušalo. Jų sušalusius lavonus taip ant kranto išmėtytus ir paliko.

1942 metais į Yanos upės žiotis atvežė keletą tūkstančių lietuvių, atrinktų iš 1941 metų trėmimo.

10. **Kolymos-Indirkos konc. stovyklos.** Tai tolimiausia Rytų šiaurės rusiškosios Azijos sritis. Kaliniai ten daugumoje dirbo aukso kasyklose. Tų stovyklų bloko centras buvo Madagare. 400 kilometrų į šiaurės rytus nuo Madagaro Buikecho stovyklų grupėje buvo keliolika tūkstančių pabaltiečių. Indirkos upės žiotyse buvo apie 30 vergų stovyklų taip pat su dideliu nuošimčiu pabaltiečių. Mis-Mechtecho žvejybos bazėje iš 700 kalinių, atvežtų 1942 metais, 1943 metų pavasarį teliko 300.

Kalinių naikinimo priemonės Gulage

Vergo darbo normos neišpildžius, iš išbadėjusių kalinių buvo atimama duona. Vyrai buvo atskiriami nuo šeimų. Daug vaikų išmirdavo iš alkio ir šalčio ant motinų akių, ir jos buvo bėjėgės juos nuo bado mirties išgelbėti. Seneliai tokių gyvenimo sąlygų neišlaikydavo nei metų. Kaliniai išsirausdavo žemėje urvus, bandydami apsisaugoti nuo šalčio. Vėliau jiems pavyko apkasti žemėmis savo lentinius barakus. Į juos įeidavo pro lubas. Tuose barakuose nebuvo nei šviesos, nei pakankamai šilimos, nei užsiklojimo. Kalinius ypatingai kankino nešvara, parazitai, žiaurus šaltis iki −55°C be tinkamos aprangos bei apavo. Administracija leisdavo kriminalistams skriausti politinius kalinius atimant maistą ir rūbus. Stipresnieji vyrai vėliau sugebėjo, apsiginklavę lazdomis, atremti kriminalistų puolimus.

J. Kreivėnas savo knygoje „Mirties lageriuose" aprašo kelias pagrindines kalinių ligas: Skorbutas dėl vitaminų stokos kalinius labai kankino, iškrisdavo dantys. Vandens liga susirgus, nuo vandens išsitempusi oda pasidarydavo skaidri, kalinys netilpdavo rūbuose, iš žaizdų vietoje kraujo tekėjo vanduo. Pilagrifa kaliniai susirgdavo dėl riebalų stokos, nuo odos byrėdavo žvyneliai. Tos visos ligos ir dar kitos standartinės, kaip baltoji dizenterija, dėmėtoji bei vidurių šiltinė ir dar priedo badas, šaltis negailestingai kalinius naikino.

Sukilimai Gulage

1953 gegužės mėn. kaliniai sukilo Norilske, 1953 liepos mėn. daugelyje Vorkutos stovyklų. Karagandoje Kazachstane pirmasis sukilimas įvyko 1954 gegužės 16 dieną, antrasis 1954 birželio 27 dieną. Tuo pat maždaug laiku keliose Indirkos upės žiočių stovyklose taip pat kaliniai sukilo.

Visi jie buvo žiaurial malšinami. Dažniausia atvykdavo pats vyriausias Sovietų Sąjungos prokuroras Ruden-

---

Nukelta į 66 psl.

TIKROJI NEPRIKLAUSOMYBĖS ŠVENTĖS PRASMĖ

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

NETRUKUS minėsime šešiasdešimt devintąsias Lietuvos nepriklausomybės atsteigimo metines. Ta proga pamąstykime, ką reiškė Vasario 16 po Pirmojo pasaulinio karo ir kokia yra šios šventės prasmė nusitęsusioje mūsų tremtyje? Vasario 16 aktas yra visos lietuvių tautos išraiška ir todėl neatšaukiamas, tebegaliojantis aktas, kuris tiek 1918 metais, tiek lygiai ir dabar įpareigoja kiekvieną lietuvį eiti už savo valstybę dirbusių, kovojusių bei kritusių pėdomis ir visomis išgalėmis siekti gimtojo krašto laisvės. **Aukotis, dirbti, kovoti!**

Vasario 16 išreiškia visas lietuvių laisvės ir nepriklausomybės atstatymo pastangas. Šiuo aktu Nepriklausomybės akto signatarai skelbė ne Lietuvos valstybės kūrimą, bet jos atstatymą, atsiremdami į lietuvių tautos sąmonėje niekad galutinai nepranykusias valstybingumo tradicijas, siekiančias iki pirmojo Lietuvos karaliaus Mindaugo. Lietuviams būtinai reikėtų dar vienos valstybinės šventės , kuria iškilmingai paženklintume ir kasmet minėtume didžiąją amžių Lietuvą. Toji diena galėtų būti ir Lituanistikos instituto istorijos skyriaus siūloma

(1251 metų) liepos 17 diena, kaip oficiali **Lietuvos karalijos įkūrimo diena.** Ši mūsų valstybinės didybės šventė drauge su jos atsteigimu Vasario 16 žadintų mumyse didžiųjų Lietuvos kunigaikščių narsą ir didingumą, tautos partizanų ryžtą ir kovingumą, Sibiro kankinių tikėjimą ir dabartinių tautos rezistentų patvarumą.

KNYGNEŠIO GIESMĖ

Gal prieš 35 metus, vienoje *Amerikos Balso* transliacijoje į Lietuvą kalbėjo senas knygnešys. Tasai ,,miško brolis'' buvo gal 80 metų. Radijo pasikalbėjime senukas pasisakė išvažinėjęs Ameriką nuo Atlanto iki Pacifiko. Jis skundėsi niekur negirdėjęs lakštingalos čiulbėjimo. ,,Amerikoje tik varnos ir kuosos'', — kritiškai pastebėjo. Ir bulvės, kiaušiniai jam Amerikoje buvo be skonio, ir obuoliai kaip reikia nekvepėjo. O kur lietuviški sūriai, dešros, kur Lietuvos miškų baravykai?! Ne tas, ne Lietuva! Nepriklausomos Lietuvos nematęs knygnešys didžiavosi savo tėvyne, kaip Vaižgantas: ,,Vyžota, lopyta mano Lietuvėlė, bet mano''!

Baigiant pasikalbėjimą, jis buvo paprašytas tarti žodį broliams tėvynėje. Ilgai tylėjo. ,,Negaliu kalbėti, — sako, — aš nemokytas, ne koks sekretorius''. Vėl tylėjo, akis įsmeigęs į tolį, drebančia ranka stuksendamas lazdele į grindis. Paskui, lyg prašvitęs: sako; ,,Aš lietuviams padeklamuosiu tautiškas eiles''. Ir jis pradėjo: ,,Lietuva, Tėvyne mūsų, tu didvyrių žemė, iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia. Tegul tavo vaikai eina vien takais dorybės, tegul dirba tavo naudai ir žmonių gerybei''...

Išbalusiu knygnešio veidu riedėjo gailios ašaros, o man per kūną ėjo šiurpuliai. Knygnešio eilės — Tautos himnas! Kokia gili ir tyra, kaip šaltinio vanduo, yra lietuvio meilė savam kraštui. Nemari, nepamainoma, amžiais ištikima.

LAISVĖS TRAPUMAS

Laisvėje suklestėjo Lietuva. Ant Vasario 16 pagrindų atsteigtoji valstybė statėsi, augo, turtėjo. Plėtėsi modernių mokyklų tinklas, mokslas pasiekė aukšto europinio lygį. Išdygo tūkstančiai naujų sodybų. Visam krašte aidėjo sutartinės, naktį švietė naktigonių ugnys, o gegužinėse verkė smuikai ir kvatojosi armonikos. Lietuva augo pasaulyje. Metai iš metų — aukštyn ir pirmyn — metai iš metų... iki 1940 birželio penkioliktosios, kada sovietų tankai, sunkiai riedėdami, sudrebino Lietuvos žemelę.

Ginkluotos agresijos veiksmu Sovietų Sąjunga sulaužė visas galiojančias sutartis: taikos ir nepuolimo sutartį, agresoriaus apibūdinimo konvenciją, savitarpio pagalbos sutartį, kuriose Maskva pakartotinai buvo užtikrinusi gerbti Lietuvos nepriklausomybę ir nesikišti į krašto vidaus reikalus. Birželio 15 invazija parodė prezidento Trumano žodžių teisingumą, kad ,,sutartys pasirašytos su Kremliumi, nėra vertos

nė to popieriaus, ant kurio jos yra surašytos''. Tąsyk Lietuva dar nežinojo, kad jau prieš metus laiko Stalinas ir Hitleris (per Ribbentropą ir Molotovą) slaptai dalijosi Baltijos valstybes, o už vakarinę Lietuvos sritį Stalinas judošiškais grašiais sumokėjo Hitleriui septynis su puse milijonų aukso dolerių — taip toli ėjo suokalbininkų niekšiškumas.

Praėjo vieneri metai, ir aną baisųjį birželį, pirmoje trėmimų bangoje, 34,260 asmenų — nuo naujagimių iki žilagalvių, — neskaitant 1,114 krašte nužudytų per pirmuosius teroro metus, buvo masiniai ištremti į Sibirą. Sausakimšai sugrūstos į gyvulinius vagonus šeimos ašarose plukdė sopulingąją tautos psalmę: ,,Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė''. Net vėliau Chruščiovas, pasmerkdamas Staliną XX Sovietų komunistų partijos suvažiavime su pasipiktinimu kalbėjo, kad ,,joks sveiko proto žmogus negali įsivaizduoti, kaip galima apkaltinti ištisas tautas, įskaitant moteris, vaikus ir senelius ir juos kankinti, vykdant masinį kerštą''.

Į ginklu vykdytą sovietinę agresiją lietuvių tauta ginklu ir atsakė. 1941 birželio 23 rytą, pogrindžio vadovybės pašaukta, lietuvių tauta stvėrėsi ginklo ir ,nenugalimoji'' armija nešėsi iš Lietuvos žemės. Lietuva vėl pradėjo pulsuoti laisve. Deja, neilgam. Hitlerinė Vokietija neatsisakė savo imperialistinių užmačių ir greit sustabdė Laikinosios vyriausybės veikimą.

Už keletos metų naujas sovietų antplūdis ir antroji dar nuožmesnė okupacija, kur aštuonerius metus miškuose desperatiškai kovojo mūsų ,,miško broliai'', sudėję ant tėvynės aukuro 30,000 gyvybių. Naujos trėmimų bangos, persekiojimas, kalėjimai, o mums — tremtis. Lietuviai, kurie Didžiojoje Kunigaikštijoje tautų tautas priglaudė ir nuo priešų gynė, patys liko tremtiniais, svetur iešką maisto ir prieglaudos. Pasaulis ilgą laiką lyg sąmoningai vengė galvoti apie Baltijos valstybių likimą. Buvome tapę savos rūšies politiniai raupsuotieji: be menkaverčių, kad ir nuoširdžių, užuojautos žodžių, kiekvienas vengė mus prisiliesti, kad mūsų laisvės ,,liga'' patys neužsikrėstų. Ar ne žmonijos ironija, kad dar ir šiandien pasauly daugiau užuojautos balsų pasigirsta terorizmui, negu terorizmo aukoms. Tai tik parodo, iki kol Vakarų pasaulis yra nusigyvenęs.

ESAME PAŠAUKTI KOVAI

Pažvelkime dabar kritiškai į mūsų pačių išeivijos gyvenimą ir paieškokime tikrosios Vasario 16 šventės prasmės. Vasario 16 aktas kiekvieną lietuvį ir dabartiniu metu įpareigoja atiduoti duoklę tautai, aktyviai įsijungiant į laisvinimo darbą. Kiekvienas iš mūsų **esame pašaukti kovai,** o ne riebiam gyvenimui Vakarų laisvėje. Pogrindžio *Aušra* sako, kad dabar Lietuvoje Nepriklausomybės šventė nėra tai koks iškilmingas laisvos Lietuvos var-

dinių minėjmas, o ,,paslapčiomis suorganizuotos moksleivių, studentų sueigos, atviresni, drąsesni tiesos žodžiai, ugdantys susipratimą, atsparumą ir šviesesnių laikų viltį''.

Prieš keletą metų mus pasiekė ir giliai sujaudino jaunimo Vasario 16 atsišaukimas iš Vilniaus. ,,Tėvynės Lietuvos valstybinė nepriklausomybė gyva mūsų širdyse'', — šaukė jie. ,,Lietuvos laisvės idėja dega mūsų protai! Mums artimi ir brangūs... JAV prezidento Reagano inauguracinėje kalboje pacituoti žuvusio Amerikos kario žodžiai: ,Aš turiu gyventi, kovoti ir dirbti taip, tartum nuo manęs vieno priklausytų tėvynės likimas'... Tebūnie Vasario 16 vėliava, po kuria vieningai stojame į naują laisvės žygį''.

Lietuvos jaunimas ragina mus į naują laisvės žygį. Ar galime juos apvilti, kada ir mūsų išeivijos tautinio gyvenimo tikslas yra politinės laisvės atgavimas.

KUDIRKOS IR MŪSŲ LAIKŲ IŠEIVIJA

Koks yra mūsų išeivijos bendras tautinis ir moralinis stovis? Ar jis geresnis, sakykime, už lietuvių nusistatymą ir laikyseną caro priespaudos laikais, prieš šimtą metų, vos užsimezgus lietuvių tautinio atgimimo pumpurui? Kuo mūsų išeivių — inteligentų masė skiriasi nuo ano meto tremties inteligentijos?

Leiskite pacituoti keletą įdomių ištraukų; ,,Atrodo, kad kiekvienam lietuvių inteligentui turėtų rūpėti vieši jo tėvynės reikalai, ypač remiami išlikimo instinktu; atrodo negalėtum leisti priartėti minčiai, kad inteligentų tarpe būtų atšalimas širdžių, matant taip skriaudžiamą motiną (tėvynę), atrodo, kad inteligentų aukos gelbėti tautybei turėtų plaukti be galo. Tačiau to viso nematyti. Išskyrus labai, labai mažą skaičių mūsų inteligentų, tikrai besirūpinančių savo tėvynės reikalais, kurie nesigaili nei darbo, nei paskutinio skatiko jos labui, — visi kiti ,,inteligentai'' lyg ledais apkrovę savo krūtines, idant kartais, atminus Lietuvą, nesuplaktų širdys; o jeigu retkarčiais ir kas ją atsimena ir primeta skatiką jos ,,labui'', tai tik su tokia sąlyga, kad jam už tai, lyg turguje, būtų atlyginta''.

Ar ne puikiai vykusi mūsų laikų realybės iškarpa? O tie žodžiai buvo tarti Vinco Kudirkos ano meto ,,inteligentams'' šeštame *Varpo* numeryje.. prieš 95 metus, kada caras norėjo, kad Lietuva būtų ir tamsi ir juoda.

Kudirka inteligentus aukotojus tautos reikalams pašiepia, nes jų numestas skatikas dažnai būna autoreklamos sąlyga. Kaip Kudirka sako: ,,duoda, kad jam už tai, lyg turguje, būtų atlyginta''.

O kiek gi mes aukojame? Kiek aukojame organizacijai ar grupei, kuri mums ranką ant širdies padėjus, realiai ir naudingiausiai darbą tėvynei atlieka? Jei kartais kas dar iš įpratimo tik doleriu atsimeta, kad aukų rinkėjo atsikratytų, tai gal jis pats turi kreiptis į Balfą, nes jam pačiam šalpos reikia. Vasario 16

proga turėtume nors 5% savo metinės algos skirti rezistencinio darbo rėmimui. Taip kalbėdamas, aš rizikuoju tapti nepopuliarus, nes tie, kurie uždirba tiek, kad pinigų nebesuskaičiuoja, šiaušis kaip ežiai, prieš tokį pasiūlymą, sakys, jog tai plėšimas. Ne, mielas brolau, tu proporcingai greičiausia daug mažiau duosi, kaip kiti. Geriau prisimink multimilijonieriaus Carnegie žodžius, jam išdalinus savo turtą: ,,Mirti turtingam yra gėda, palikti pinigus vaikams — nusikaltimas''.

UŽ SAVO KALBĄ IR LIETUVIŠKĄ ŠEIMĄ

Bet grįžkime prie Kudirkos. Štai kita ištrauka iš *Varpo*, kuris kėlė ano meto inteligentiją iš letargo:

,,Jeigu inteligentai, susirinkę kur, meta lietuvių kalbą ir pradeda tarp savęs kalbėti kitoniškai, idant parodytų, kad yra ,,mokyti'' ir ,,kitokesni'' už prastus žmones, tai ko norėti iš mažų vaikų, kurie dar negali savęs tvarkyti ir iš paikumo geidžia pasirodyti, ką jie moka? Ką norėti iš tėvų, kuriems juk svarbu matyti, kad jų vaikeliai ,,kitokesni'' ir gali apsieiti be lietuvių kalbos?''

Ar mums netinka Kudirkos šaipi kritika, žodis į žodį?

Viena lietuvaitė jaunimo kongrese Argentinoje skundėsi, jog esama lietuvių motinų, kurios viešai sako: ,,Kam gaišti laiką su tais, kurie išeivijoje nieko negali ir nieko nereiškia''. Sakė, kad motinos, kurios net pačios ispaniškai mažai temoka, draudžia vaikams lietuviškai kalbėti. Štai koks motinos prie verpstelio su vaiku ant kelių ir elementorium rankoje likimas! Jūs kuone kiekvienas žinote šeimas, kuriose lietuvių kalba arba nustumta į antrą vietą, arba net visai išstumta iš šeimos.

Kudirka ne viename *Varpo* numeryje šaukė: ,,Atmink lietuvišką šeimą... Lietuviai, imkite mūsų mergaites''. O šeimos kaip anais laikais rusėjo ir dar daugiau lenkėjo, taip šiandien ramiai sau amerikonėja, vokietėja ir dar greitesniu Lotynų Amerikoje tempu ispanėja.

Ir vėl vinjetė iš Kudirkos *Varpo* šešto numerio:

,,Sutinki vieną inteligentą ir, bekalbant apie šį ir apie tą, primeni jam Lietuvą, lietuviškus laikraščius... Išgirdęs tuos taip ,,naujus'' jo ausiai žodžius, išpučia akis ir nusistebi daugiau, negu kad išvystų Antikristo kakalį (krosnį)... Apie jo rūpestį lietuvybe nėra ko kalbėti. Teisybė — rūpinimasis tėvynės reikalais kartais neleidžia saldžiai išsimiegoti, skaniai pavalgyti ir smagiai virškinti. Tai nenuostabu, jei kai kurie ,,inteligentai'' šalinasi to rūpesčio''.

Pasakykite, **ar mūsų padėtis geresnė**, kaip kuone prieš šimtą metų? Kokie yra mūsų laikraščių ir knygų tiražai? Ar mes knygas perkam? Ar svetima kalba išleistas knygas dovanojame svetimtaučiams, kad juos supažindinus su Lietuvos byla? Kodėl redakcijos verkia, kad, nežiūrint mūsų inteligentijos gausumo, laikraščiai silpsta ir

Dr. Kazys Ambrozaitis, dr. Vytautas Dambrava, šio straipsnio autorius, ir Juozas Kojelis Los Angeles politinio savaitgalio metu. Nuotr. K. Ambrozaičio.

nyksta, artinasi prie užsidarymo?

Mūsų temperamentingiems vadams ir veikėjams, Kudirka duoda praktišką patarimą *Varpo* penktame numeryje. Pasiklausykim, kol kantrybė neišseko:

,,Jeigu lietuviai.. nori viens kitą pravardžiuoti asilais, veršiais, žalčiais ir kitokiais lietuvio vardą žeminančiais žodžiais (o aš čia pridėčiau ir mūsų vadijoje populiarų žodį ,,kiaulė''), tai tegu to nerašo laikraščiuose, nes tokius dalykus šlykštu, bjauru ir gėda skaityti, o tegu pasikalba per telefoną. Tokiu būdu ir beprasivardžiuojantiems nukris nuo širdies sunkumas, ir skaitytojams bus naudingiau, ir kaimynai apie lietuvius geriau kalbės''.

Kiek liečia mus, Vincas Kudirka prie 95 metus kalbėjo, kaip aiškiaregys. Pasirodo, kad masė tiek anais laikais, tiek ir dabarty buvo iš to paties molio lipdyta. Tik mūsų kaltė daug sunkesnė, nes mes tapome išeiviais, paragavę net aukštojo mokslo o, svarbiausia, gyvenę laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje.

Gal turėdamas galvoje Kudirkos ką tik išvardintus pavyzdžius apie pašlijusį tautinės moralės stovį, Lietuvos nepriklausomybės akto signataras prel. Kazimieras Šaulys sako, kad ,,visiems tautiečiams bendrai ir kiekvienam atskirai būtų labai naudingas ir reikalingas dažnas savo tautinio gyvenimo kvotimas. Tautinio savojo gyvenimo dažnas perkratinėjimas, — sako jis, — būtų naudingas visiems lietuviams,

gyvenantiems šiandien nelaisvoje tėvynėje ir išeiviams tremtiniams, esantiems laisvajame pasaulyje... O, kaip reikalinga lietuviui tautinė „velykinė", arba „vasaršešiolikinė" išpažintis!

Kiek anksčiau kalbėjome apie pinigines aukas. Tai pati lengviausia auka, ir jos vienos yra per maža. Labiausiai **reikia prisidėjimo darbu.** Reikia kiekvienam, absoliučiai kiekvienam kovingai įsijungti į rezistencinę veiklą, kitaip sakant, reikia visais įmanomais būdais priešintis okupantui, ginant mūsų tautą, reikalaujant leisti jai pačiai spręsti savo likimą — be sovietų pagalbos ir be pačių sovietų, sutrypusių savo purvinais batais laisvų žmonių gyvenimą.

Daugelis kratosi politikos, nors mes visi esame politiniai tremtiniai. Užmirštama, kad ką lietuvis šiandien bedarytų lietuviškam tikslui ir dar lietuvių kalba, viskas gali būti interpretuojama, kaip **politika plačiąja žodžio prasme.** Net ir kryžiaus ženklas, jei jį darome viešai, tardami žodžius lietuviškai, tampa ne vien liturginiu simboliu, bet ir tautine politika.

POLITINIS DARBAS — MŪSŲ MISIJA

Laikas yra vėlus, ir lietuviai turi pradėti galvoti apie politinio turinio davimą visai savo veiklai. Teisingai dr. Petras Kisielius pastebi: „Mūsų tautinė misija nesibaigia tik su pastangomis patiems išlikti ir jaunąją kartą išlaikyti lietuvybėje.

Net ir kryžiaus ženklas, jei jį darome viešai, tardami žodžius lietuviškai, tampa ne vien liturginiu simboliu, bet ir tautine politika.

Mūsų tautinės misijos dalis — prisidėti prie laisvės atgavimo! Mūsų laisvė duoda galimybių ir mus įpareigoja padėti savajai tautai per kitas valstybes ir per kitų tautų laisvus žmones. Esame praradę 800,000 lietuvių!"

Atrodo, kad čia mūsų jaunimas galėtų irgi tarnauti pavyzdžiu. Buenos Aires jaunimo kongrese kažkodėl buvo norima vengti svarstyti politinio pobūdžio klausimus. Kongreso visi keturiolika pratybinių būrelių nieko bendro net su laisvės problematika neturėjo. Tada Venezuelos jaunimo delegatas pakėlė balsą; „Lietuvių tautos priešai tik ir nori, kad mes megztume rankdarbius, ir šoktume tautinius šokius ant savo tautos ir valstybės kapo. Jei tuo jaunimo veikla ir baigtųsi — sovietai bilietus šokėjams ne tik į Vilnių, bet ir į Maskvą nupirktų — ir tai darytų grynai politiniais sumetimais. Mums reikia partizaninės kovos dvasios ir mums reikia kovos programos. Mums reikia draugų ir sąjungininkų, nežiūrint, kur jie begyventų ir kokia kalba bekalbėtų. Ateina laikas duoti jaunimo veiklai turinį. Venezuelos lietuvių jaunimas siekia tėvų žemei laisvės!"

Neseniai pasiekė mus pluoštas laiškų, kuriuos kalinami buvę partizanai ir kariai siuntė Vasario 16-tos proga Sibire kenčiančioms lietuvaitėms. Štai, kaip viename laiške rašoma apie tėvynės meilę: ,,Tu (tėvyne) mums viena, nepakeičiama ir šventa. Tegul negąsdina raudonasis budelis grotomis, nei Sibiro tundromis su savo baltomis meškomis ir speigais, nei Kazachstano stepėmis, nei savo kruvinais batais, kuriais spardė mus už tai, kad mes mylime Tave, kaip motiną. Tu mums esi ir būsi brangesnė už auksą, deimantus ir žemčiūgus. Jeigu reikalinga, Tėvyne, tavo laisvei atgauti mūsų jaunystė — mūsų gyvybė — sudegink mus ant savo meilės aukuro, tik tu, brangi, būk laisva ir nepriklausoma didvyrių ir kankinių žemė''.

Taip kalba kariai ir partizanai Vasario 16-os proga tolimo Sibiro kalėjimuose ir ištrėmime.

KIEKVIENAS PAGAL IŠGALES

Vasario šešioliktoji turėtų būti didžioji ryžto šventė. Pasiryžkime atlikti savo tėvynei ir valstybei bent keletą konkrečių darbų metuose. Kiekvienas pagal savo išgales, bet atlikdami, kaip didžiųjų kunigaikščių valstybės ainiai. Juk nesunku parašyti tėvynėje vargstančiam giminei ar pažįstamam laišką (o mes taip mažai jiems rašome), ar pasiųsti, kad ir mokesčiais perkrautą siuntinėlį, o nuvykus į Lietuvą, savuosius ašara ir apsikabinimu paguosti ir juos dvasioje sustiprinti. Dr. Z. Prūsas sako, jog esą ,,sunku suprasti galvoseną tų už Lietuvos ribų gyvenančių lietuvių, kurie dedasi dideliais patriotais, o ne tik patys giminėms nepadeda, bet ir kitus sudraudžia patriotizmo vardan''.

Kiekvienas iš mūsų esame pašaukti kovai, o ne riebiam gyvenimui Vakarų laisvėje.

O kaip lengva, vykdant svarbų projektą, nors telefonu talkininkauti, perduodant informaciją ar instrukcijas; nesunku eisenoj ar demonstracijoj nešti trispalvę ar plakatą; juk nesunku, atėjus reikalui, dalinti atvirlapius ar brošiūrėles, klijuoti plakatus. Kiti planuos ir veiks, kaip suradus naujų sąjungininkų Lietuvos bylai, pasieks svarbias tautines ir tarptautines organizacijas, diplomatines misijas, valstybių vyriausybes. Dar kiti pirks, platins ir padovanos svetimtaučiams suprantama kalba išleistas bylas apie Lietuvos problematiką. Ne tik Lietuvos Vyčiai, bet ir mes visi galime siųsti padėkos laiškus ar protesto telegramas. Kas galime — veržkimės į radiją, televiziją, o svarbiausia — į spaudą. Keldami Lietuvos bylą spaudoje ir padėdami sau, mes drauge padėsime ir laisvajam Vakarų pasauliui. Reikia rezistencinio lietuvių tautos šauksmo, kurį geriausiai išreiškia Katalikų

Lietuvos partizanų Vakarų srities vadų sąskrydžio dalyviai, 1949.IV.6.

Bažnyčios Kronika ir kiti pogrindžio leidiniai. Reikia politinės akcijos komiteto, organizuotos Pasaulio Lietuvių Santalkos, kuriame būtų atstovaujamos visos svarbiausios mūsų organizacijos ir akcijos telkiniai. Iš jo turėtų kilti vyriausias organas, atstovaująs rezistencinei Lietuvai tremtyje.

Atminkime, kad sovietų okupuotoje Lietuvoje vyksta nuožmi kova. Jeigu iki 1953 metų vyko kruvina partizaninė kova prieš okupacines sovietų karines pajėgas, tai dabar ji vyksta atkaklaus protesto priemonėmis. Tautos kovotojai karinius ginklus pakeitė į politinius-rezistencinius ginklus. Jų ginklais tapo pogrindžio spauda, neduodanti ramybės okupacinei valdžiai. Spauda tapo ir mūsų svarbiausiu ginklu, taip pat neduodančiu ramybės Kremliui.

Senoji lietuvių karta savo uždavinius vykdė garbingai, išlikdama tautiškai sveika. Ji savo potencialą reiškė lietuviškų šeimų sudarymu ir, palyginti, dideliu prieaugliu. Tautinį gajumą reiškė ne tik lietuviškai kalbėdama, bet organizuodama lietuvišką tautinį ir kultūrinį gyvenimą. Pagarba Amerikos Lietuvių Tarybai, kurios pastangomis JAV vyriausybė nepripažino ginklu įvykdytos Lietuvos okupacijos. Tai svarbus laimėjimas!

Vertindami senosios kartos atliktą darbą ir parodytą tautinį atsparumą, turime ir mes, vėliausieji pokario ateiviai, daug stipriau veikti. Darbų daugybė, pjūtis didelė, o darbininkų maža. Pagalvokime, kokia milžiniška jėga susidarytų, jei visas milijonas Amerikos lietuvių, kaip štrausas, ištrauktų galvą iš smėlio ir pradėtų

Raudgirio partizanai Kelmės rajone. Abi nuotraukos iš dr. Kęstučio Girniaus paruoštos knygos.

rėkti. Vienas lenkų rašytojas pasakė: vieną dalyką aš tikrai galiu daryti už savo tautą: galiu rėkti! Ir kai rėks, šauks kiekvienas, kiekvienas savo būdu ir priemonėm, tada atrodys juokingos kalbos ir paiki ginčai apie veiksnius, primatą, darbo nepasidalinimą ir kitus daug laiko ir nervų ėdančius niekniekius. Mūsų svarbiausias uždavinys, kaip sako Lietuvos diplomatijos šefas dr. Stasys Bačkis, yra informuoti Vakarų valstybes, spaudą, visuomenes, parlamentų narius, vyriausybes apie žmogaus teisių pažeidimus okupuotoje Lietuvoje ir lietuvių tautos aspiracijas". Tai mūsų darbas. Gal, Dievas duos, ateis diena, kada turėsime galingą savo **propagandos centrą** ir ieškosime profesionalų talkos, nes vienas dalykas yra norėti, kitas — žinoti ir galėti. Profesorius Maceina, ragindamas mus visus kovoti prieš sovietinį melą, sako, kad „neatsisakydami kovos su tiesioginiu priešu, nepadedami ginklų prieš tremties dvasią, mes turime dabar mėginti **atverti akis Vakarams,** kurie vienur ir kitur jau, rodos prabudę, pradeda mūsų balso klausytis ir net pradeda veikti".

UŽ PRINCIPUS — PRIEŠ OPORTUNIZMĄ

Prof. Brazaitis nurodo, kad „Kova dėl lietuviško reikalo gali būti prasminga, pagrįsta ir viltinga, kai principai bus aukščiau statomi už oportunizmą, kova už juos bus vykdoma visuotinai, totaliai; moralės dėsniai vadovaus veiklos krypčiai ir tarpusavio santykiams;

tie patys reikalavimai bus taikomi kitiems, kaip ir sau''.

Lietuvos vadavimo darbas yra didelis, sunkus ir sudėtingas. Niekada čia nebus per daug darbininkų. Visi turime sutilpti ir nesibijoti, kad tas ar anas pasiims mūsų darbus. Tiek daug reikalų, tiek daug darbų, tegu tik judina ir dirba.

Dialogas turėtų būti raktas visoms mūsų skirtybėms suvokti ir ne jas niekinti, bet kaip tik jomis mūsų vienybę pagrįsti. ,,Einant į pokalbį, — sako profesorius Brazaitis, — reikia nusiginkluoti prieš tiesą ir pradėti ne nuo tarpusavio kaltinimų bei sąskaitų suvedinėjimo, ne nuo to, kas vienus nuo kitų skiria, bet nuo to, kas visiems yra bendra''. Svarbiausia, Vasario 16 dvasioje mes turime pasijusti atsakingi už visus išeivijos tremties reikalus ir už pačios tautos likimą.

Reikia sutikti su prof. Brazaičiu, kad ,,klausimais, kas ką gero gali atlikti galbūt teks veiksniams nusilenkti prieš gyvenimo diktuojamą išvadą: realiai gali nuveikti nebe veiksniai ar net kolektyvai, bet daugiau **paskiri pajėgūs asmenys.** Taip yra diplomatinėje, taip politinėje, taip propagandinėje, taip ir kultūrinėje srityje. Jei kurie bendro pobūdžio kolektyvai prigyveno dekadansą, tai labiausiai tada, kada juose sustiprėjo atstovavimas, o ne darbas; kada grupės siuntė savo žmones atstovauti, o ne dirbti. Jei kolektyvai, kuriems yra sudarytos minimalinės fizinės sąlygos visuomeninį darbą dirbti būtų sudaryti ne tiek atstovavimo, kiek darbingumo principu, grožėtumės daug didesniais rezultatais. Ta tiesa gal nebuvo tokia aiški anksčiau; laikas padaryti ją aksioma''.

DIDĖJANČIOS VILTYS ATEIČIAI

Reikia džiaugtis, kad pastaraisiais metais lietuviai stipriai sujudo. Lietuvos byla iškilo vyriausybėse, parlamentuose, televizijoje ir spaudoje, kaip niekad anksčiau. Prezidentas Reaganas ir JAV Kongresas keliais atvejais pasmerkė sovietų nusižengimus žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms Baltijos valstybėse.

Ir užsienis jau pastebėjo, kad Lietuva nėra kažkur šiaurės Europos užkampyje, o Europos širdyje. ,,Bayerischer Rundfunk'' Muenchene jau prieš eilę metų dokumentinėje programoje apie Baltijos valstybes, siūlė klausytojams kryžminiai padalyti Europą ir pasižiūrėti, kur yra Europos centras. Išvedus vertikalinę liniją nuo tolimiausio šiaurės taško Norvegijoje iki Graikijos Europos pietuose, o horizontalinę nuo Airijos iki Uralo, linijų susikryžiavimo taške yra Vilnius, Lietuvos sostinė, laukianti, kada jos likimo sprendimas bus įrašytas į pasaulinės politikos darbotvarkę. Sakė, šis faktas turįs kiekvieną atsakingą europietį versti susimąstyti. Kada kartą žymus Olandijos žurnalistas buvo paklaustas, koks yra pats didžiausias pavojus, gręsiantis lietuvių tautai, jis atsakė, jog laisvasis pasaulis gali lietuvių tautą

užmiršti ir ją palaidoti.

Šiandien šis pavojus, atrodo, praeina; mes sugebėjome neleisti Lietuvos bylos pasauliui užmiršti. Tai laimėjimas, tačiau turime ir toliau spausti, kad Baltijos valstybių klausimas būtų ne tik primenamas, bet formaliai keliamas, kaip pirmaeilis klausimas Jungtinių Tautų forumuose, ypač Žmogaus Teisių ir Dekolonizacijos komisijose.

Baigdamas noriu iškelti dar vieną įsipareigojimą, kurį darau a. a. vyskupo Prano Brazio straipsnio minties paskatintas — įsipareigojimą, kuris nereikalauja nei pinigo, nei fizinės aukos, nei daug laiko. Tai pareiga ,,melstis už persekiojamą ir dėl savo gyvatos kovojančią tautą. Tegu sau šaiposi netikintieji, — rašė vyskupas Brazys, — jog malda Lietuvos neišgelbėsime... Kristus tikrai neklydo, sakydamas: ‚Prašykite ir bus jums duota; ieškokite ir rasite, belskite ir bus jums atidaryta'. Vienintelė maldos sąlyga yra tikėti... Šv. Povilas sako: ‚Dievą mylintiems... viskas išeina į gera' ''.

Vyskupas tačiau pastebi, jog mūsų malda nebūtų nuoširdi, jeigu mes patys nesistengtume savo tautai nelaimėje padėti.

REZISTENTO LAISVĖS MALDA

Šiandien yra labai svarbu mūsų tautinį Vasario 16 testamentą išlaikyti ne tik gyvą, bet ir perduoti jaunesnei, pačios Lietuvos jau nemačiusiai kartai, kad ji įsisąmonintų anų Vasario Šešioliktosios signatarų darbus ir budėtų Lietuvos laisvės sargyboje.

Dažnai turime tendenciją švaistytis savo ,,aš'', kai reikalas eina apie garbę, ir ,,mes'', kai reikalas eina apie darbą. Net kai giedame Tautos Himną, ne visados mus pagauna tikroji himno dvasia. Dar rečiau pagalvojame, ką byloja kiekviena eilutė ne mums visiems, o kiekvienam asmeniškai. Himne kartojamas žodelis ,,mūsų'' kažkaip praslysta, kaip kažkas bendro visiems, tai gal man pačiam ir ne taip svarbu. Broli, Tautos Himnas yra **tavo** himnas. Sesute, himno žodžiai Vinco Kudirkos yra skiriami **tau**, tau asmeniškai. Himno lapas buvo Kudirkos ašaromis laistytas, nes, kalbėdamas visiems lietuviams, jis kalbėjo pirmučiausia sau. Pabandyk šiandien, broli, sese pakeisti himno žodį ,,mes'' vienaskaita, žodžiu ,,aš'', ir tavo kūnu pagaugai eis, pajutus galingą jėgą, kuria trykšta ir spinduliuoja šioji tautos giesmė:

LIETUVA, TU **MANO** TĖVYNE,
MANO DIDVYRIŲ ŽEMĖ. IŠ TAVO PRAEITIES SEMIUOSI STIPRYBĖS, IŠMOKYK **MANE, TAVO VAIKĄ**, EITI VIEN TAKAIS DORYBĖS, DIRBTI **TAVO** NAUDAI IR ŽMONIŲ GĖRYBEI. TEGUL LIETUVOS SAULĖ PRAŠALINA **MANYJE** TAMSUMUS, KAD ŠVIESA IR TIESA LYDĖTŲ **MANO** ŽINGSNIUS. TEGUL MEILĖ LIETUVOS DEGA **MANO** ŠIRDYJE. VARDAN LIETUVOS, VIENYBĖ TEŽYDI. Šis himnas tebūna kiekvieno laisvės malda.

VYTAUTAS VARDYS

KATALIKAI IR KOMISARAI

Religinės* bei tautinės laisvės ryšio niekas taip aiškiai nerodo, kaip Lietuvos nepriklausomybės žlugimas. Krašto sovietizacija ne tik radikaliai pakeitė politinę bei socialinę struktūrą, bet sukūrė esmiškai kitokius valstybės ir Bažnyčios santykius.

Yra svarbu pabrėžti dažnai iš akių išleidžiamą faktą, kad Kremliui Bažnyčios suvaržymas atrodė esąs beveik tiek pat svarbus, kaip ir valstybės aparato pagrobimas ar ginkluotų pajėgų kontrolė. Todėl naujieji valdovai ėmė veikti tuoj, dar nepraėjus nė dešimčiai dienų, liaudies vyriausybę suformavus. Naujos valdžios politikai Bažnyčios atžvilgiu nustatyti ką tik legalizuota komunistų partija jau pačiu pirmuoju viešu, birželio 25 pareiškimu pareikalvo Bažnyčios ir valstybės atskyrimo.

,,Mūsų tikslas įgyvendinti tikrąją sąžinės laisvę'', — pareiškė Komunistų partijos centro komiteto vardu kalbėjusis. ,,Tikintieji tegu tiki, netikinčio niekas neturi teisės versti mokytis religijos, imti šliūbų, krikštytis ir mokėti bažnyčios išlaikymui''. Tai neskambėjo kaip persekiojimas, bet labiau kaip sekuliarizacija, kuri buvo be reikalo vėlinama katalikiškoje Lietuvoje. Sekuliarizacijai buvo pritarimo ir nepriklausomoje Lietuvoje, ir dėl to partija galėjo tikėtis paramos savo politikai. Iš tikrųjų tuo metu sunku buvo kitaip suprasti komunistų nusistatymą katalikų Bažnyčios atžvilgiu.

Po nacizmo iškilimo Vokietijoje Kremlius nebelaikė katalikybės savo priešu numeriu pirmu. Buvo siekiama kontaktų su katalikų intelektualų ir politikų vadais, vykdant ,,liaudies fronto'' politiką, suformuluotą sulaikyti fašistų antplūdžiui. Komunistai ėmė infiltruoti katalikų organizacijas. Tačiau 1939 metų vasarą Kremlius sudarė sąjungą su Hitleriu, fašizmo didžiuoju vaidila, o 1940 m. vasarą Lietuvoje komunistai nebesivaržė dėl politinės įtakos, bet tapo padėtis valdovais. Ar buvo galima laukti, kad ,,liaudies fronto'' galvosena vis

---

*** Ištrauka iš knygos ,,Krikščionybė Lietuvoje, 1387-1987''.**

dar turės poveikio Maskvos santykiams su Katalikų Bažnyčia Romos katalikų šalyje, pirmojoje, kurią Kremlius absorbavo? Ar reikėjo laukti, kad komunistai siekia iš karto sunaikinti Bažnyčią, kaip jie tai buvo padarę Sovietų Sąjungoje?

Sovietų elgesį tuo metu nebuvo lengva numatyti. Vatikanas, jau pažinęs sovietų priešiškumą religijai iš unitų ir lotynų katalikų patirties neseniai okupuotoje vakarinėje Lenkijoje, neturėjo jokių iliuzijų dėl sekuliarizacijos ir nenorėjo rizikuoti. Tą pačią dieną, birželio 25, popiežiaus nuncijus Luigi Centoz telegrama paprašė Vatikaną tokių pat specialių įgaliojimų, kokius anksčiau popiežius buvo davęs rusų aneksuotos Lenkijos dalies vyskupams. Kardinolas Maglione tuoj pat patenkino šį prašymą.

Bet panaudoti šiuos kritiškos padėties įgaliojimus tuo metu nebuvo reikalo. Sekuliarizacijos priemonės, kad ir gausios ir gudriai taikomos, nebuvo žiaurios, nebuvo skirtos Bažnyčiai nuvaryti į pogrindį, bet tik išskirti ją iš visuomenės. Bažnyčios atskyrimas nuo mokyklų ir visuomeninių organizacijų buvo paskelbtas tą pačią dieną, kurią komunistų partija paragino veikti, ir po to, birželio 26 d., Ministrų kabinetas nutarė nutraukti konkordatą su Vatikanu. Šventasis Sostas, atrodo, nebuvo tuoj pat informuotas. Nuncijus buvo iškviestas į Užsienio reikalų ministeriją tiktai liepos 3, o Lietuvos ministeris prie Vatikano įteikė nutraukimo notą Vatikano valstybės sekretoriui kardinolui Maglione tiktai liepos 5. Nuncijui Centoz Kaune buvo pasakyta, kad Bažnyčios ir valstybės ryšiai nesą „normalūs" ir kad konkordatas „kliudąs" sudaryti tinkamus santykius. Pijus Glovackis, naujasis Užsienio reikalų ministerijos generalinis sekretorius, patarė nuncijui ir Lietuvos hierarchijai „suprasti naują padėtį" ir „prisitaikyti". Nuncijui Centoz tuoj buvo atimtas gyvenamasis butas bei jo įstaigos patalpos ir paskirtas terminas — palikti kraštą iki rugpjūčio 25.

Prof. dr. Vytautas Vardys LFB studijų savaitėje skaito paskaitą. Nuotr. V. Maželio.

Iki Vatikanui buvo oficialiai pranešta apie santykių nutraukimą, komunistinė Lietuvos valdžia

užvertė kraštą dekretais, skirtais ne tik Bažyčios ir valstybės ryšiams nukirsti, bet taip pat ir apskritai apriboti religijos teises. Šių priemonių sąrašas rodo, kaip giliai katalikų tikėjimas buvo persunkęs viešąjį Lietuvos gyvenimą ir kokį intymų poveikį Bažnyčia darė valstybinių institucijų darbui. Birželio 27 Švietimo ministerija išbraukė iš mokyklinių programų tikybos dėstymą ir atleido mokyklų kapelionus. Tuo pačiu metu ministerija uždraudė maldas ir religinius simbolius visose mokyklose. Birželio 28 Krašto apsaugos ministerija susiaurino karo kapelionų jurisdikciją ir liepos 2 juos atleido.

Liepos 1 ta pati ministerija uždraudė tradicines karines vakaro ceremonijas, kurios turėjo iš dalies religinį pobūdį. Be to, tą pačią dieną valdžia nustojo mokėjus kunigams algas ir pensijas. Gausios privačios mokyklos ir darželiai, kurie Lietuvoje buvo išlaikomi daugiausia katalikų vienuolynų arba žydų organizacijų, buvo formaliai nusavinti rugpjūčio 24. Kauno universiteto teologijos ir filosofijos fakulteto darbas buvo ,,sustabdytas'' liepos 16, vieną dieną po rinkimų į Liaudies seimą. Fakulteto profesūra buvo atleista rugpjūčio 19 be naujo darbo garantijos. Vienuolėms, kurios ieškojo darbo valstybiniuose darželiuose, buvo nuoširdžiai patariama ,,visų pirma ištekėti''. Tačiau kai kurie kunigai ir vienuolės buvo vis dėlto pasamdyti dirbti mokyklose, kur jie dėstė pasaulietinius dalykus. Tai buvo vienas iš nedaugelio laikinų **modus vivendi** atvejų, tylomis toleruojamų naujosios valdžios pareigūnų ir Bažnyčios.

Šis priešreliginių priemonių sąrašas nebus pilnas, nepaminėjus keleto kitų svarbių įsakų. Nors religinės organizacijos buvo paskelbtos neteisėtomis birželio 27, religinės pakraipos spauda, naujų redaktorių vadovaujama, ėjo dar septynias vadinamosios ,,taikos revoliucijos'' savaites, kad galėtų paremti rinkimus į seimą. Tiksliau sakant, ji tebetęsė katalikų skaitytojų dezorientavimą. Liepos 19 valdžia išleido įsakymą, draudžiantį spausdinti bet kokį leidinį be Vidaus reikalų ministerijos leidimo ir be cenzoriaus aprobacijos. Tai reiškė visų katalikiškų spaudinių mirtį. išimtis buvo padaryta, tik ,,XX Amžiaus'', dienraščiui, kuris naujo redaktoriaus profesoriaus Stepono Kolupailos tvarkomas, užsidarė tik rugpjūčio 1. Dar daugiau, rugpjūčio 15 valdžia paskelbė civilinės metrikacijos įstatymą, kuris įteisino ne tik civilinę vedybų registraciją, bet ir panaikino religinių ceremonijų teisėtumą. Skyrybos taip pat buvo įteisintos, nors tuo pačiu metu Komunistų partija ir komunistai pasiskelbė esą ,,griežti šeimų palaidumo priešininkai''. Tą pačią dieną Teisingumo ministerija perėmė gimimo, mirties ir sutuoktuvių registravimą. Pusmetį vėliau visi šie dokumentai buvo perkelti į Centrinį valstybinį archyvą, o dokumentai, Bažnyčios duoti po 1941 sausio mėn. 1, buvo paskelbti negalioją. Religinės šventės buvo

panaikintos spalio 11.

Demografinio ir darbo kalendoriaus sekuliarizacija buvo papildyta diskriminacinių socialinių ir ekonominių įstatymų leidyba. Netrukus pasirodė, kad naujasis režimas turėjo paruoštų receptų Bažnyčiai sutvarkyti, bet delsė juos taikyti, bijodamas arba išprovokuoti katalikiškąsias mases arba išjudinti jas iš šoko, kurį iššaukė staigi ir stulbinanti okupacija. Pavyzdžiui, liepos 2 žemės reformos įstaigos direktorius Stasys Elsbergas ,,Lietuvos aidui'' pareiškė, kad valdžia pasiruošus konfiskuoti visas parapijų ir vienuolynų žemes. Tačiau čia pat kitas valdžios kontroliuojamas laikraštis paskelbė šią žinią ir kitus pasiūlytus konfiskavimus esant ištisai prasimanytus ir provokacino pobūdžio. Elsbergas tuoj buvo atleistas iš einamų pareigų. Šita reakcija, atrodo, buvo kilusi dėl tikrųjų nutarimo planuotojų baimės, kad per ankstyvas būsimosios socialinės struktūros atskleidimas atstums lietuvius katalikus, kurių dauguma — maždaug 75 procentai — gyveno ūkiuose. Tai būtų labai pasunkinę suvaidinti ,,demokratinius'' rinkimus. Bet kai žemės reforma buvo galų gale priimta, pasirodė, kad liepos 2 dienos žinia savo visuma buvo teisinga. O dėl bažnyčių nuosavybių direktorius buvo absoliučiai tikslus.

Visos žemės nuosavybės buvo nacionalizuotos liepos 22. Seimas tepaliko 30 hektarų (66 akrus), bet juos užtvirtino ,,amžinam valstiečių naudojimuisi''. (Kokia ironija ir melagystė!). Likusioji žemė buvo surinkta į įsteigta valstybinį žemės fondą ir išdalinta bežemiams ar laikoma valdžios reikalams. Tokio žemės nuosavybės pertvarkymo pagrindas — radikali žemės reforma buvo pravesta Lietuvoje 1923 metais — buvo ne ekonominis, bet grynai politinis. Šiuo būdu Sovietai stengėsi laimėti sau bežemių ir pačių neturtingiausių kaimo grupių palankumą. Jie taip pat siekė sugriauti vidutinį ūkį, Lietuvos kaimo visuomeninį pagrindą, besiruošdami būsimajai žemės ūkio kolektyvizacijai. Pagaliau toks žemės dalinimas, — atimant kelis hektarus žemės iš vieno kaimyno ir dovanojant juos kitam, — buvo suplanuotas suskaldyti kaimo gyventojus, sukelti vadinamąją ,,klasių kovą''.

Pagal rugpjūčio 5 įstatymą, 30 ha (66 akrų) žemės leista norma religinės įstaigos negalėjo pasinaudoti. Valdžia konfiskavo visą žemę iš vyrų ir moterų vienuolynų. Parapijoms buvo leista pasilaikyti tik vieną dešimtąją leistos normos dalį, būtent 3 ha arba 6.6 akrų. Kadangi ant tos pat žemės buvo bažnyčios ir parapijos pastatai, tai klebonui iš tikrųjų nebuvo likę ariamos žemės. Nusavintos bažnyčių žemės sudarė tik 3.2% naujai sudaryto žemės fondo, bet tai buvo daugiau kaip 90% visų bažnytinių įstaigų valdomos žemės. Namų nacionalizavimas, įsakytas spalio 31, smogė Bažnyčiai naują smūgį, ir iš tikrųjų visi bažnyčioms priklausantys namai buvo atimti. Be to, kunigai, kuriems buvo leista išsinuomoti parapijos

namus, anksčiau priklausiusius bažnyčiai, turėjo mokėti didesnes nuomas, negu kiti piliečiai.

Visų šių įstatymų paskelbimas rodė, kad vien tik Bažnyčios ir valstybės atskyrimas nebuvo galutinis komunistinio režimo siekimas. Šios greitomis vykdomos sekuliarizacijos tikslas ir apimtis išryškėjo vėliau, stebint, kaip komunistai elgėsi su dvasiškiais. Iš pradžios, kai Kremlius dar kreipė dėmesio į viešąją opiniją, komunistai paliko kunigus ramybėje. Spauda gyrė sovietus ir jų laimėjimus, ypač jų tautinę politiką, bet nediskutavo religijos ir neinterpretavo Sovietų religinių įstatymų. Atskiri išsišokimai, kurių pasitaikydavo prieš dvasiškius, dar neturėjo konkrečių padarinių.

Liepos 7 naujasis Švietimo ministeris Antanas Venclova, kairių įsitikinimų rašytojas, pajuokė teigimą, kad Sovietai varžys religiją ir kunigiją: ,,Buvo sakoma, kad bažnyčios būsiančios uždarytos, kunigai išpjauti, bet matome, kad tai taip pat netiesa. Lietuvoje pripažinta tikėjimo laisvė, tačiau nėra tokios laisvės, kad tik vieni kunigai galėtų tvarkyti viską savo noru. Jie pasilieka savo vietose ir galės tuos tvarkyti, kurie pas juos eis...'' Tačiau ši tolerancija dingo, kai Lietuva buvo formaliai įjungta į Sovietų Sąjungą. Rugpjūčio 28 ,,Darbo Lietuva'', oficialus valdžios laikraštis, pakaltino dvasiškius vedant ,,antiliaudišką agitaciją'', ir įspėjo, kad ,,viduramžių dvokas'' nebus pakenčiamas socialistinėje Lietuvoje. Bažnyčia neatgaus savo buvusių pozicijų, laikraštis teigė, ir ,,dvasininkija turi gera valia suprasti esminius naujojo gyvenimo reikalavimus''. Spalio 2 Vidaus reikalų komisaro pavaduotojas Gladkov — paslaptingas slaptosios policijos pareigūnas iš Maskvos, kurio kilmė ir vardas liko nežinomi — išleido savo pavaldiniams įsakymą ,,paimti jūsų apskričių visus kunigus formularinėn apyskaiton''. Konkrečiai kalbant, Gladkovas norėjo sukomplektuoti šnipus — informatorius ir, jų padedamas, sukelti nesutarimus dvasiškių tarpe, o taip pat ir tarp dvasiškių ir katalikų gyventojų. Slaptoji policija ėmė intensyviai verbuoti kunigus, studentus, bažnyčios tarnus, tačiau anuo metu jų pastangų rezultatas buvo labai menkas. Už trijų mėnesių, 1941 sausio 21, vidaus reikalų komisaras Aleksandras Guzevičius išleido dar vieną instrukciją. Ši reikalavo, kad slaptosios policijos įstaigos atliktų pilną inventarizaciją visų bažnyčių, dvasiškių ir religinių organizacijų, uždarytų ar dar egzistuojančių. Įsakymas lietė visas religines bendruomenes, ne tik katalikus. Komisaras, be to, reikalavo informacijų apie individualių kunigų vidinius konfliktus, sunkumus, problemas ir poreikius. Jis taip pat siekė tikslesnių žinių apie praeity jau užverbuotus dvasiškius ar pasauliečius informatorius-agentus. Guzevičius veikė įsakytas Maskvos, kuri jau rengė ,,agentūrinių-operatyvinių priemonių planą, panaudotiną naujų sovietinių respublikų tikybininkų atžvilgiu''.

MALONUS SKAITYTOJAU,

džiaugiamės turėdami Jus savo skaitytojų ir rėmėjų šeimoje. Tikime, kad mūsų žurnalas yra mielai Jūsų skaitomas.

Tad prašome Jus savo gerą žodį apie *Į Laisvę* paskleisti ir savo draugų tarpe. Mums būtinai reikia Jūsų talkos, mums reikia naujų prenumeratorių. Paraginkite pažįstamus, prisiųskite administratoriui jų adresus, o mes pasiųsime jiems *I Laisvę* susipažinimui.

Ačiū už talką.

Administratorius

Šitokia veikla rodė valdžios prielaidą, kad religinės bendruomenės buvo savo prigimtimi priešiškos naujajam režimui. Šis nusistatymas buvo patvirtintas slaptu spalio 27 dienos įsakymu, kuris buvo paskelbtas NKVD apskričių agentūroms. Guzevičiaus pavaduotojas Boleslovas Baranauskas įsakė policijai būti pasiruošusiai Vėlinių vakarui, lapkričio 2, tradiciniam mirusiųjų pagerbimui. Reikalas pasiruošti buvo pateisinamas prielaida — kad ir nepagrįsta, — kad dvasiškija, panaudos šią progą agitacijai, priešsovietiniams išpuoliams, kontrarevoliucinių lapelių platinimui ir t.t. Lapkričio 28 komisaras Guzevičius, dar kitu slaptu įsakymu, pareikalavo imtis akcijos prieš „nacionalistinį kontra-revoliucinį elementą", ypač prieš kunigus, kurie dabar buvo įtariami, kad panaudos besiartinančių Kalėdų švenčių iškilmes savo priešiškai antisovietinei propagandai.

Kaip šios datos rodo, aktyvi dvasiškių priežiūra ir jų spaudimas, prasidėjo tiktai po formalaus Lietuvos įjungimo į Sovietų Sąjungą. Per dvyliką komunistinio režimo mėnesių apie 150 kunigų, tai yra apie 10% visų Lietuvos dvasiškių, buvo tardomi slaptosios policijos, verčiami šnipinėti savo kolegas ir parapiečius arba bauginami ir verčiami susilaikyti nuo religijos mokymo privačiai. Iš šių dvasiškių NKVD pareigūnams pasisekė užverbuoti tris informatorius. Dvidešimt keturi kunigai buvo areštuoti ir uždaryti kalėjime iki vokiečių-sovietų karo pradžios. Aštuoniolika išėjo gyvi. Dar penkiolika kunigų buvo nužudyti, — kai kurie kankinami — besitraukiančių komunistų aktyvistų ar kariuomenės. Devyni buvo deportuoti į Sibirą. Kartu su Vilniaus diecezija pilnas įkalintų kunigų skaičius buvo 39, nužudytų — 21. 1941 gegužės mėn. šitie skaičiai atrodė labai dideli, bet palyginti su masinėmis deportacijomis, kurios prasidėjo birželio 14-15 dienomis, tai buvo lašas vandenyne.

BRONIUS NAINYS

TARP TAUTOS IR VALSTYBĖS

Iš istorijos žinome, kad 1430 rugsėjo 8 Vytautas Didysis kartu su savo žmona Ona ir daugybe svečių iš visos Europos lauke dviejų karališkų vainikų: vieno sau, o vieno žmonai, kuriuos turėjo atgabenti Vokietijos imperatoriaus Sigismundo pasiuntiniai. Tačiau tų vainikų jie nesulaukė. Lenkų ponų taryba, vadovaujama vyskupo Zbignievo Olesnickio, iš pasalų užpuolė tuos pasiuntinius ir karūną atėmė. Taip fizine jėga jie atliko tai, ko negalėjo sulaikyti tuolaikiniu diplomatiniu būdu. Vytautas nebesulaukė, nes, jodamas į Trakus poilsio, 80-ties metų Lietuvos valdovas nukrito nuo arklio, susižeidė ir vėliau mirė. Lietuva niekada nebepasidarė savarankiška karalystė, liko tik didžioji kunigaikštystė, o vėliau, Liublino sutartimi susijungusi su Lenkija, prarado daug ir savo savarankiškumo.

Taip rugsėjo aštuntoji ir nepasidarė ta visų lietuvių laukiama svarbi istorinė diena, kuri Lietuvos gyvenimą tikriausiai būtų pasukusi visiškai kita kryptimi, ir gal šiandien ne rusai, bet mes, lietuviai, būtume dominuojanti jėga Vidurio bei Rytų Europoje. Po maždaug penkių šimtų metų nuo tos kontraversiškos datos savarankiškos ir nepriklausomos Lietuvos valstybės vadovai kaž kodėl tą dieną laikė pakankamai svarbia paskelbti tautos švente.

Nesiimkime čia svarstyti, kodėl

Bronius Nainys, „Pasaulio Lietuvio" redaktorius Dainavoje. Nuotr. V. Maželio.

toji diena, kurią iš tikrųjų niekas neįvyko, nebent tik istoriškai labai jau plėšikiška lenkų vagystė, įvykdyta net ir Katalikų Bažnyčios vyskupui vadovaujant, buvo parinkta tautos šventė, bet ne kokia nors kita diena, teigiamą reikšmę lietuvių tautai turėjusi, pvz. Mindaugo karūnacijos data 1251 metais. Svarbiau šiandien paieškoti atsakymų į klausimus, kodėl iš viso mums reikia dar vienos istorinės šventės, pavadintos kaip tik tautos dienos vardu, kai mes turime labai mums brangią šventę, Vasario 16-tąją, kuri ženklina tautos apsisprendimą ir to apsisprendimo viešą paskelbimą būti laisva ir nepriklausoma valstybe. Koks tarp jų panašumas, koks skirtumas, ir kuri iš jų yra svarbesnė, ar abi jos vienodai reikšmingos?

VASARIO 16 IR RUGSĖJO 8

Visi aiškiai pastebime, kad Vasario 16, Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo diena, yra daug populiaresnė, iškilmingiau švenčiama, daug daugiau susilaukia mūsų visų dėmesio, negu Rugsėjo 8, kurią kartais net ir pamiršti nelaikome didele nuodėme. Bet didelis nusikaltimas būtų kam nors nepaminėti Vasario 16. Išeivija Vasario 16-tąjai skiria daug didesnę reikšmę negu Rugsėjo aštuntąjai, ir turbūt nesunku mums suprasti dėl ko. Pirmiausiai — tai tų abiejų švenčių skirtin-

gas charakteris, paskirtis, nors prigimties atžvilgiu jos turėtų būti vienodos. Vytautui uždedama karūna turėjo irgi pabrėžti Lietuvos savarankiškumą ne kaip tautos, bet kaip valstybės, nepriklausomos monarchijos, lygios su kitomis Europos valstybėmis. Tautos, kaip atskiro vieneto, supratimas tada buvo dar visiškai miglotas, jeigu iš viso jis buvo, ir tautinėmis valstybėmis feodalizmas nesidomėjo. Imperatorių valdas sudarė iš daugelio tautų, kilčių bei genčių sudarytos imperijos, priklausančios gal daugiau tai pačiai religijai negu kokiai kitai bendrai ypatybei.

Lietuvos, kaip valstybės, ne kaip tautos, savarankiškumą daugiau pabrėžė ir Vasario 16, nors ja labai aiškiai buvo jau kuriam tautinė valstybė. Nors aplamai tautos supratimas ir ypač jos apibrėžimas yra sudėtingas. Ne visi tautą vienodai supranta ir šiame moderniame, didelio mokslo, aukštos kultūros ir civilizacijos amžiuje. Pvz., amerikiečiams tautos sąvoka yra visiškai neaiški, nes jiems valstybė ir tauta reiškia tą patį.

Tad esminė tų abiejų mūsų švenčių prigimtis yra **vienoda,** tik išeivijoje jas padarėme skirtingomis. Ir dabar Vasario 16 mes laikome Valstybės šventę, o Rugsėjo 8 — Tautos. Vasario 16 švęsdami, mes daugiau pabrėžiame Lietuvos valstybę, jos savarankiškumą, už kurį mes stipriai pasisakome. Vasario 16 dabar jau mes padarėme išimtinai tik politinę šventę. O kadangi mūsų aktyvioji Antrojo pasaulinio karo išeivija yra politiška išeivija, tai tą politinę šventę mes ir laikome pagrindine mūsų švente. Ją labiau populiariname ir savųjų, ir ypač svetimos aplinkos tarpe. Jos skėčiu prisidengę, mes einame į laisvųjų kraštų valdžias, prašydami tautą gelbėti beveik vien tik vienintele priemone — Nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymu. Vasario 16 mes švenčiame puošniau, iškilmingiau, jautriau ir žymiai garsiau.

Rugsėjo aštuntoji gi jau pasidaro žymiai kuklesnė, švenčiama vien tik tarp savųjų, be visų tų iškilmių, papuošalų ir garsių trimitų, be skambių rezoliucijų. Taigi, Vasario 16 mūsų gyvenime pasidaro daug svarbesnė ir reikšmingesnė negu rugsėjo 8. Valstybinė šventė iškeliama aukščiau už tautos šventę. Valstybė pirmauja prieš tautą. Tik kažin ar daugelis iš mūsų kada bandė apie tokį nusiteikimą nuodugniau pagalvoti: Ar taip ir turi būti, ar taip jau gerai? Valstybė aukščiau tautos!

KAS SVARBIAU: TAUTA AR VALSTYBĖ?

Klausimas yra kontraversinis ir gerokai jautrus. Jau vien tik jo svarstymas gali atsidurti kryžminėj kaltinimų ugny. Nors ir labai nuosaikus svarstytojas greitai gali būti apkaltintas paneigimu nepriklausomos Lietuvos valstybės reikšmės, valstybingumo nesupratimu ir atsisakymu kovos už Lietuvos laisvę. Nors būti taip suprastam ir apkaltintam rizika yra didelė, ta-

čiau mūsų sąlygomis bei aplinkybėmis, gyvenamo laikotarpio padėtimi ir aplinkos nusiteikimu savo lik iminę filosofiją grindžiant, paprasčiau — grumiantis ne tik už Lietuvos laisvę, bet ir **už tautos išlikimą**, ir ne tik išeivijoje, bet ir okupuotoje tėvynėje, — to klausimo svarstymas pasidaro labai reikalingas, svarbus ir jau nebeatidėliotinas. Sutinkame, kad tauta gali gyventi, kurti, tarpti ir visapusiškai vystytis tik sukūrusi savo laisvą ir nepriklausomą valstybę, tačiau taip pat manome, kad jai reikia mokėti ir taip tvarkytis, kad ji išgyventų ir tokius nelaimingus laikotarpius, kokį dabar išgyvena lietuvių tauta. Tokių laikotarpių metu, neatlaidžiai ir kietai kovojant už nepriklausomybės atgavimą, taip pat neatlaidžiai ir kietai reikia grumtis ir už tautos išlikimą.

Kartą metuose skirdami vieną dieną paminėti valstybingumo idėjoms, tuo pabrėždami savo nepriklausomos valstybės būtinumą, kovą už jį ir tą dieną atnaujindami ryžtą savos valstybės siekti, taip pat bent vieną kartą metuose vieną dieną pašvęskim iš naujo ryžtis kovai už tautos išlikimą. Ypač už išeivijoje besirandančią jos dalį ir jau gerokai apnykusią, kad, bekovojant už nepriklausomą valstybę, visiškai nepražūtų tos kovos šūkiuose užmiršta tauta. Todėl mums reikia turėti ne vien tik valstybės, bet ir Tautos dieną, tokios pat svarbos ir taip pat rūpestingai švenčiamą, su iš anksto apmąstyta programa, kuri mums duotų naujų minčių bei idėjų ir jėgų joms vykdyti. Data nebe taip čia svarbi, **svarbesnė pati esmė**. Tautos diena šiandien mums turi būti tokios pat reikšmės, kaip ir Valstybės diena. Vasario 16 ir Rugsėjo 8 turi būti padėtos vienoje plotmėje. Ypač tai labai svarbu šiandien mums išeiviams. Kodėl?

Atsakymų toli ieškoti nereikia. Bent vieną iš jų galime rasti ir tose pačiose salėse, kur mes susirenkame švęsti tų dviejų švenčių. Ar mūsų amžiaus vidurkis jau mums patiems nepasako apie aiškiai matomą išeivijos nykimą, ar tų abiejų dienų iškilmingų pamaldų dalyviai bažnyčiose nerodo tokių pačių ženklų? Juk ir mūsų pačių šeimose, lituanistinėse mokyklose, organizacijose, stovyklose ir jaunimo kongresuose daugelį metų mokytas, auklėtas bei ruoštas jaunimas daugiausiai suvažiuoja tik politiniams, o ne tautiniams reikalams svarstyti, ir politikuoja jau nebe lietuviškai, bet angliškai. Ar tai nesuvirpina mūsų širdžių ir neprikelia klausimų, kodėl taip atsitiko, kas čia pasidarė, o jei taip pasidarė, tai kodėl, kas čia kaltas? O jeigu iki šiol eitas mūsų kelias juos į tą padėtį nuvedė, tai ar tas mūsų kelias buvo geras? Ar nekyla klausimas, kad gal mes, per daug susirūpinę valstybe, pamiršom tautą?

Visas didžiąsias patrankas nukreipę į mūsų valstybę sunaikinusį okupantą, mes pamiršome nors ir vylyčiomis gintis nuo mūsų tautą naikinančios aplinkos. Keleriopai daugiau lėšų sumesdami Lietuvos laisvinimo darbui ar net

LFB savaitėje, Dainavoje, 1986. Iš kairės: kun. V. Dabušis, A. Anužis, B. Raugas, J. Ardys, J. Baužys. Nuotr. V. Maželio.

skambiu kovos už laisvę vardu vadinamam žodiniam politikavimui, nesugebėjome sutelkti daugiau lėšų tautos išlaikymo darbui — lietuviukų mokymui lietuviškai. Ir atrodo, kad to dar ir dabar mes negalim pastebėti, nes aplamai, pasidarius mums turtingesniems, politikavimas plečiasi, o tautos reikalai vis labiau ir labiau skursta. Atrodo, kad tie reikalai žymiai geresni mūsų tėvų žemėje, nes ten, nors ir labai žiauraus okupanto spaudžiami bei persekiojami, taurūs lietuviai patriotai suranda būdų tautą palaikyti gyvą, veiklią, budrią ir nepasiduodančią nutautimui, nors jau ir kone pusę šimtmečio neturėdami savo nepriklausomos valstybės. O mes, išeiviai, būdami laisvi ir nekliudomi, tirpstame, nykstame. Tai matome ir labai mažai ką tedarome padėčiai taisyti. Tiesa, rūpinamės ir dirbame, bet klausimas, ar iš tikrųjų tai, ką reikia. Nematome net tautai daromų skriaudų, o jeigu ir matome, tai neišryžtame joms pasipriešinti ir neišnaudojame pasitaikiusių progų, kartais net tyčiomis bandydami jų nusisukti.

PUSIAUSVYROS BEIEŠKANT

Štai ateina labai svarbi lietuvių tautai sukaktis — 600 metų minėjimas nuo Krikščionybės įvedimo. Mes ruošiamės jį iškilmingai paminėti. Sudarėme komitetus, svarstome, posėdžiaujame, planuojame, telkiame lėšas, ginčyjamės. Be abejo, tuo minėjimu mes norime ir patys pasididžiuoti tarp savųjų ir prieš pasaulį. Taip ir reikia daryti,

nes tai yra svarbi sukaktis. Krikščionybė lietuvių tautos gyvenimą pasuko nauja kryptimi, labai daug gero tautai ji davė. Tačiau iš kitos pusės, aplinkybės bei sąlygos, kokiomis ji į Lietuvą atėjo, ir tie kurie mums atnešė ir tokias sąlygas sudarė, tautą gerokai nuskriaudė, nutautino. Šios sukakties proga į istoriją žvelgdami, mes prisimename ir pamatome, koks lenkinimas tos krikščionybės vardu Lietuvoje vyko. Jau ir tada, kai vos tik Lietuva buvo pakrikštyta ir kaip krikščioniška tauta siekė pasidaryti visiškai savarankiška ir nepriklausoma valstybė, net jėga jai sukliudė krikštatėviai lenkai, vadovaujami tos krikščionybės atstovo katalikų vyskupo. Ar tai nėra ženklas, kokių tikslų lenkai siekė, nešdami mūsų proseneliams katalikų tikėjimą. Ir koks žiaurus tautos skriaudimas dėjosi po ta vėliava.

Nei pirmaisiais krikščionybės įvedimo metais Vytautui, nei vėlesniems Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės valdovams lietuvių tautos reikalais per daug nesidomint, po ta krikščionybės priedangą lenkai vykdė tokią nutautinimo politiką, kad net sunku ir įsivaizduoti. Krikščionybę įvedus, net 130 metų Lietuvoje nebuvo lietuvių kunigų. Sukaktį minint, *Pasaulio lietuvyje* 1986 spalio numeryje ta tema yra plačiai aptarta. Tenai yra plačiai paliestas ir lietuvių tautos naikinimo lenkų naudai klausimas. Viename iš tų rašinių parodyta, kaip Lietuvoje švietimą tvarkantieji lenkai iš Vilniaus universiteto skelbė, kad mokslo veikalas žemaitiškai yra nereikalingas ir net žalingas valstiečiams. O štai pora pavyzdžių kaip lietuviai buvo jėga verčiami mokytis lenkiškų poterių.

1767 metais Dubingių klebonas kun. Stankevičius, pranešdamas Vilniaus konsistorijos paskirtai komisijai apie padėtį parapijoje skundžiasi,kad kažkuri valstietė ne lenkiškai, bet lietuviškai poterius kalba, ir pranešdamas, kaip jis su tokiais parapiečiais kovoja, rašo, kad „Andriui Bocianskiui iš Michailiškių už tai, kad nemoka poterių lenkiškai, bet lietuviškai, paėmė sermėgą, padėvėtą, dviejų muštinių vertą... Motiejui Barcisui iš Kairiškių taip pat už tai, kad nemoka poterių lenkiškai, o tik lietuviškai, paėmė sermėgą, dėvėtą, 4 auksinių vertės; Vavrinčiui Blaševičiui iš Gaveikių paėmė padėvėtą kepurę, o Andriui Keruliui iš Sidabravo užgrobė naują kepurę... — abiem už nemokėjimą poterių lenkiškai"...

Ir taip darėsi dar tada juk laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, prieš pirmąjį padalinimą. Tai parodo, kokią žalą darė mums mūsų pietinis kaimynas dėl to, kad tuometiniai Lietuvos valdovai, vadovai ar kokie kiti prakilnieji tėvynainiai nebojo tautos reikalų. Jeigu kitomis akimis į lietuviškumą būtų žiūrėję, gal šiandien mes, kad ir netekę Vytauto karūnos ir per ją to visiško valstybinio savarankiškumo, skaičiuotumėm kokios penkiolikos milijonų lietuvių tautą, bet ne trijų.

Šitokius istorijos duomenis prisimenant, vienus iš įvairių kronikų

bei istorijos vadovėlių, kitus jau mums žinomus ir iš Jalbžykowskio laikų, negalime likti nepagalvoję ir apie **šiandieninę mūsų laikyseną**, kad ir čia išeivijoje. Už valstybę ruošiamės karti ne tik priešus, bet ir vienas kitą, o už tautą... net ir ant kelių pasiryžę klauptis prieš jos skriaudėjus. Dar ir dabar! Tai ryšku ir iš pasiruošimo artėjančiam krikščionybės 600 metų minėjimui. Yra lietuvių, tarp jų net ir kai kurie išeivijos dvasiškiai, kurie nori drausti mums ta proga net prašyti popiežiaus atitaisyti nors menką dalelę per tuos šešis šimtus metų lenkų mums padarytų skriaudų. Viena iš jų — prašymas Vilniaus arkivyskupiją priskirti prie Lietuvos bažnytinės provincijos. Aiškinama, kad to negalima prašyti, nes neturim valstybės. Va, kaip! O kad turime tautą, kuri dabar kiečiausiai grumiasi kaip tik už tą lenkų mums atneštą katalikų tikėjimą, siekdama visiškai savarankiškos, jos ribose esančios bažnytinės provincijos ir jai tvarkyti kardinolo, stipresnės savo atstovybės Vatikane, tai dėl Dievo meilės, neprašykim, kad neužrūstintumėm popiežiaus. Palaukim kitos progos... Koks nesuvokimas tautos reikalų!

Šitaip savo reikalus pasvarstę ir tokius duomenis prieš akis turėdami, pagalvokim ką mums daryti, kad ir valstybė, ir tauta liktų reikiamoje logiškoje pusiausvyroje. Šitokios pusiausvyros beieškant, ir iškyla Tautos šventės prasmė ir jos pastatymas lygiagrečiai su Valstybės švente. Tautos dalis išeivijoje yra jau labai rimtame pavojuje ir tą pavojų mums skubiai reikia pašalinti. O tai tegalėsime tik tada padaryti, kai suprasime, jog dabar valstybės užnugary paliktus tautos reikalus reikia statyti vienoje linijoje su valstybės reikalais ir kad lietuviuko mokymas lietuviškai yra nė kiek nemažiau svarbus kaip politikavimas.

Į LAISVĘ FONDAS SIŪLO

Praeitą vasarą buvo užbaigtas Juozo Brazaičio RAŠTŲ leidimas. Išėjo šeštasis tomas, svarbus ir aktualus, su naujai perspausdinta jo knyga VIENŲ VIENI.

Į LAISVĘ FONDAS yra dėkingas visiems savo leidinių prenumeratoriams. Todėl, jei kas ypatinga proga norėtų padovanoti visus Brazaičio raštų tomus savo vaikams, giminėms ar draugams, dabar yra gera proga tai padaryti: visus šešius tomus galima įsigyti tik už 50 JAV dolerių, plus persiuntimui išlaidas. Užsakymus siųsti: **Į LAISVĘ FONDAS, c/o A. Pargauskas, 8908 W. Butterfield Lane, Orland Park, IL 60462.** Sąskaita bus Jums pasiųsta. Teiraukitės ir apie kitus Fondo leidinius.

Vysk. Paulius Baltakis po 1941 sukilimo minėjimo Čikagoje kalbasi su Jonu Kavaliūnu, kun. Viktoru Dabušiu ir dr. Vytautu Vardžiu. Nuotr. J. Tamulaičio.

VYSKUPAS PAULIUS A. BALTAKIS, O.F.M. savo 1986 gruodžio 8 laišku kreipėsi į visus išeivijos lietuvius. Štai keletas ištraukų iš Jo Ekscelencijos laiško:

1987 metais švęsime Lietuvos Krikščionybės jubiliejų. Jubiliejaus iškilmių aidai, ypač iš Romos, pasklis po visą pasaulį ir visiems plačiu mastu primins, jog Lietuva tebėra gyva ir ištikima Kristui. Tai ir mus pačius dvasiškai sustiprins ir nuteiks naujiems žygiams. To visa širdimi ir linkiu, sveikindamas Jus sulaukusius Kalėdų ir Naujųjų Metų.

Negaliu pamiršti savo ilgų bei tolimų kelionių, lankant pasaulio lietuvius... Džiugu, kad visuose kraštuose lietuviai yra gražiai įsikūrę, gerai susiorganizavę, turi gerą vardą ir yra aptarnaujami pasišventusių lietuvių kunigų... Kiekvieno krašto lietuviškos bendruomenės turi savitų pastoracinių problemų. Tačiau viena, visiems daugiausia rūpesčio sukelianti, yra stoka stojančių į dvasinį luomą. Visur girdėjau tą patį nuogastingą klausimą: kas pakeis mūsų prie pensijos amžiaus artėjantį klebona?...

Tautiniai susipratusių kunigų per naktį neprisiauginsime. Turime ieškoti būdų, kad rastume lietuviškoje pastoracijoje dirbančių. Viena iš galimybių yra pastovūs diakonai...

Lietuvos Krikščionybės jubiliejus mums teikia išskirtiną progą rimtai pamąstyti esminius mūsų išeivijos religinius ir tautinius klausimus, o Dievo Tarno arkiv. Jurgio Matulaičio beatifikacija skatina prašyti ir jo pagalbos, kad jis, taip sėkmingai vadovavęs Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimui, savo užtarimu padėtų ir mums išspręsti lietuviškos pastoracijos išeivijoje problemas.

Kol dega krūtinėj
Šventa ugnis toji,
Kur traukia prie darbo
Ir duoda tiek vieko,

Jog menkas ir silpnas
Net milžinu stoji,
O dirbk, idant neitų
Ugnis ta į nieką.

BUVAU SLAPTO KAGEBISTO ŽMONA

ASĖ ZAKSIENĖ

Šie neužmirštami daktaro Vinco Kudirkos žodžiai įkvėpė mane, nors ir nebejauną, imtis plunksnos ir aprašyti savo stebėjimus, įvykius, pergyvenimus, kuriuos patyriau Lietuvoje, trisdešimt penkerius metus būdama aukštą postą užimančio komunisto ir aukšto rango slapto kagebisto Irmijos Zakso žmona.

Mano buvęs vyras — ilgametis Vilniaus valstybinio universiteto dialektinio ir istorinio materializmo dėstytojas, po to ilgametis Kauno Medicinos instituto filosofijos ir mokslinio komunizmo katedros vedėjas, dabar — Mokslų akademijos filosofijos, sociologijos ir teisės mokslinio tyrimo instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis, filosofijos mokslų daktaras, profesorius, nusipelnęs LTSR kultūros veikėjas, o prie viso to — slaptas KGB generolas. Profesoriaus Zakso įsitikinimu lietuviai gali būti laimingi tik po Maskvos skraiste, todėl ištikimai jai (Maskvai) tarnavo ir tebetarnauja.

Aš galvojau, kad lietuvių tauta turi teisę būti nepriklausoma. Mano vyras su kartėliu dažnai man pasakodavo, kad daugelis Lietuvos inteligentų labai pergyvena dėl rusų okupacijos ir nori, kad Lietuva vėl būtų nepriklausoma. Pritariau aš jiems, bet kai ta tema su vyru pradėdavau kalbėti, tuoj iš jo išgirsdavau:

,,Tu priešas!''

Tai buvo rimtas kaltinimas, gręsiantis nemalonumais, ir verčiau buvo tylėti.

Visada svajojau surasti bendraminčių, kovojančių už Lietuvos nepriklausomybę, prisidėti prie kovos, bet, deja, tai buvo neįmanoma: juk manimi, kaip žinomo komunistų veikėjo žmona, Lietuvoje niekas nepatikėtų ir palaikytų provokatore.

Savo aktyviu agitaciniu ir propagandiniu darbu Zaksas auklėjo visą Lietuvą, o ypatingai jos jaunimą. Apie šio gigantiško, kvalifikuotai atlikto darbo melagingumą galima spręsti iš to, kad šis žymusis, prityręs paskaitininkas taip „perauklėjo" savo šeimą, kad visi išvažiavo į Izraelį: jo senutė motina, 87 metų amžiaus, sesuo su šeima, dvi dukterys su vyrais, ir... žmona.

•

Niekas Lietuvoje iki šiol, praėjus jau, galima sakyti, dešimtmečiams po įvykių, kuriuos ruošiuosi aprašyti, neįtaria, kaip buvo likviduotas tautinio išsivadavimo judėjimas pokario metais. Kiek teko girdėti, visi buvo tvirtai įsitikinę, kad kovą už nepriklausomą Lietuvą kažkaip išdavė patys kovotojai iš vidaus, ir dėl to viskas žlugo. Niekas nežinojo, kad tai buvo į kovotojų gretas prasiskverbusių slaptų KGB agentų darbas.

KGB dokumentai, agentų sąrašai laikomi pačiuose giliausiuose seifuose. Bet yra išlikę liudininkai, ir viena iš tokių liudytojų esu aš. Kaip Lietuvos patriotė neturiu teisės šitas paslaptis nusinešti į kapus. Todėl ir ryžtuosi tokiam laiko ir kantrybės reikalaujančiam darbui.

Dėstysiu taip, kaip dabar suprantu anų tolimų metų įvykius. Prašau nesuprasti, kad anuo metu viską žinojau. Per praėjusius 40 metų kaupėsi stebėjimai, kurie pradžioje visai neatkreipė į save dėmesio. Atmintyje atgijo atsitiktinai nugirstos pokalbių nuotrupos. Prisimena susitikimai su įvairiais žmonėmis, elgesys, kurio prasmė tapo suprantama tik po daugelio metų. Ir štai dabar labai norėčiau, kad Lietuvos gyventojams taptų žinoma, kad kuklus iš pažiūros, pagarsėjęs paskaitininkas profesorius Irmija Zaksas yra stambus ir nusipelnęs kontražvalgybininkas, KGB generolas. Esu tikra, kad sovietai tendencingai slepia jo aukštą karinį laipsnį ir didžiulius jo nuopelnus Maskvai, stiprinant Lietuvos okupaciją.

Manimi jis niekada nepasitikėjo ir savo priklausymą KGB kruopščiai slėpė. Tačiau, laikui bėgant, faktai, kaip aliejus, iškilo į paviršių.

Turėjau daug pastangų padėti, kad mane išleistų iš Sovietų Sąjungos. Juk Zaksas ne be pagrindo tvirtino:

„Tu per daug žinai. Tavęs negalima išleisti į užsienį". Pasakęs tai, jis tiriamai žiūrėjo man į akis, stebėjo veidą. Iš tikrųjų, jis net nežinojo, ką aš žinau. Gi aš visaip stengiausi įrodyti ir nuolat tvirtinau, kad nieko nežinau nei apie jį, nei apie kitus.

Neabejoju, kad mano išvykimas į Izraelį buvo Zakso suderintas pirmiausia su Centro komiteto sekretoriumi ideologiniam auklėjimui L. Šepečiu, kuris, mano manymu, yra atsakingas ir už KGB. Tokie kaip Zaksas neturi teisės nei vesti, nei skirtis be aukštųjų KGB instancijų sutikimo, tuo labiau išleisti buvusį sutuoktinį į užsienį. Paduodant man išvykimui dokumentus, Zaksas turėjo pasirašyti, o tai buvo lygu jo garantijai, kad užsieny nieko nekalbėsiu. Mano išleidimu, manau, taip pat buvo

norima nuslėpti aukštą Zakso veiklą KGB organuose. Iš kitos pusės, gal Zaksas pradėjo jausti, kad gali būti mano demaskuotas.

*

Susipažinau Zaksą dar 1938 metais, Šiauliuose. Buvau nuėjusi aplankyti savo dėdę M. Kambario prieblandoje, šalia dėdės, pamačiau simpatingą, patrauklų jaunuolį su studentiška kepuraite ir knyga rankose. Dėdė mus supažindino. Tai buvo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto chemijos fakulteto studentas Irmija Zaksas. Po to buvome keletą kartų atsitiktinai susitikę.

Karui prasidėjus, 1941 birželio mėn., bijant ir karo, ir vokiečių pabėgau į Rusijos gilumą. Po ilgų kančių ir klajonių patekus į Molotovo (Permės) miestą, profesoriui V. Girdzijauskui patarus, pradėjau studijuoti mediciną. Iš Zakso laiškų sužinojau, kad jis buvo fronte, 16 lietuviškos divizijos eilėse. 1944 metų rudenį grįžusi Lietuvon, tęsiau mokslą Vilniaus Valstybinio universiteto medicinos fakultete. Į ,,Tauro'' bendrabutį, kuriame gyvenau, pradėjo dažnai lankytis Zaksas.

*

Karas baigėsi 1945 pavasarį, prasidėjo demobilizacija. Kaip dabar suprantu, rudenį KGB pasiuntė Zaksą į kovų centrą šiaurės-vakarų Lietuvoje kontražvalgybiniam darbui. Anuo laikotarpiu partizaninės kovos liepsnojo visoje Lietuvoje, bet Telšių, Mažeikių rajonai ypatingai tuo garsėjo.

Slaptas saugumietis, Vilniaus *Sovietskaja Litva* redaktoriaus pavaduotojas Kašnickis savo viršininkų nurodymu išdavė Zaksui to laikraščio korespondento pažymėjimą ir paskyrimą vykti į tuos rajonus. Aš stebėjausi, kodėl, būtent, rusiškas laikraštis jį pasikvietė korespondentu. Žinojau, kad Zaksas blogai vartoja rusų kalbą; rašo su klaidomis ir nevisada sugeba sklandžiai išreikšti savo mintis.

Praėjus kuriam laikui (jau buvome vedę), Zaksas prisipažino, kad tada *Sovietskaja Litva* neatspausdino nė vienos jo korespondencijos. Reiškia, jis ten buvo išsiųstas visai kitam uždaviniui. Mano samprotavimus patvirtino žymiai vėliau ir pats redaktorius Kašnickis. 1981 metais, skyrybų reikalu, kreipiausi pas Vilniaus advokatę Olgą Kašnickaję, minėto laikraščio redaktoriaus žmoną. Advokatė sekančio mano apsilankymo metu pasakė, kad jos vyras, Kašnickis, visą laiką buvo blogos nuomonės apie Zaksą, nes šis per visą darbo laiką laikraštyje neprisiuntęs nė vienos korespondencijos.

Prieš išvykdamas į Telšius, mano būsimasis vyras kartą pasikvietė mane pasivaikščioti.

,,Noriu su tavim rimtai pasikalbėti ir pasitarti. *Sovietskaja Litva* siunčia

mane dirbti korespondentu į Telšių rajoną. Ar sutiktum, kad aš važiuočiau?''

Zaksas tuo metu jau buvo baigęs keturius chemijos fakulteto kursus ir parašęs diplominį darbą, tik dar nespėjęs jo apginti. Turėjo dabar baigti penktą kursą.

,,Tu esi chemikas, visą laiką apie tai ir tekalbėjai. Kas čia staiga pasidarė?'' — paklausiau jo.

,,Viskas pasikeitė. Mane siunčia į darbą. Aš jau 1941 dirbau laikraščio *Tuženik* korespondentu. Man tada patiko ir vėl norėčiau tokį pat darbą dirbti''.

Negalėjau suprasti, kas būtų galėję pasikeisti. Apie KGB ar kontražvalgybą man net į galvą neatėjo. Zaksas buvo kuklus, rimtas vaikinas, ir aš nenorėjau, kad mano prieštaravimas galėjo reikšti mūsų draugystės pabaigą. Sutikau.

Po kurio laiko grįžęs į Vilnių, jis man pasakė:

,,Gerai, kad tada sutikai. Tavo prieštaravimas nieko nebūtų pakeitęs: mano paskyrimas buvo nuspręstas Centro komiteto, aš privalėjau važiuoti''.

Šių žodžių prasmės tada nesupratau.

•

Baigusi tris kursus, persikėliau į Telšių rajono ligoninę atlikti praktikos. Telšiuose 1946 metais ir susituokėme. Zaksas visada būdavo užsiėmęs, kartais labai susirūpinęs. Skundžiausi jam, kad ištisus vakarus turiu sėdėti viena namuose. Jo atsakymas:

,,Mano toks darbas. Dienomis renku medžiagą, vakarais turiu sėdėti gorkome ir viską surašyti''.

Man nusistebėjus, kodėl gorkome, jis skubiai pasitaisė:

,,Redakcijoje''.

Zaksas daug važinėjo. Labiausiai jo lankomos vietovės buvo Alsėdžiai, Nevarėnai, Žarėnai. Kartais visiškai negrįždavo nakvoti. Kartą, grįžęs iš tokios ilgesnės kelionės į Žarėnus, kur turėjo skaityti paskaitą apie šeimą, Zaksas, buvo labai susijaudinęs, laksté po kambarį ir lyg netyčia prasitarė:

,,Įsivaizduok, buvau didėliam pavojuje. Praeitą naktį ji man pasakė, kad gretimam name nakvoja miškiniai. Galėjo mane nužudyti''.

Aš suklykiau.

,,Kokia ji? Tai tu ten su moterim miegojai?''

Mano vyras pradėjo visaip išsisukinėti, įrodinėti, kad aš nenugirdau. Jis važiavęs su draugu. Tai buvęs jis. Po daugelio metų *Tiesoje* skaičiau straipsnį, kaip tais laikais saugumiečiai būdavo siunčiami į vietoves ieškoti namų, kur lankosi partizanai. Po jų tada ten nuvykdavo gerai paruošti ir užsimaskavę saugumiečiai, kurie jau bandydavo infiltruoti kovotojų eiles. Supratau, kas tą naktį įvyko Žarėnuose. Po paskaitos apie šeimą

Zaksas pakalbino reikiamą moterį ir, ją iki namų palydėjęs, pasiliko nakvoti. Naktį, gerokai pamylėta, šitoji Žarėnų plepė pajuto gražiam vyrui pasitikėjimą ir nurodė namus, kur paprastai rinkdavosi partizanai.

Zakso tikslas pasiektas! Siūlo galas surastas! Dabar įsijungė kiti slapti saugumiečiai, vaidindami narsius kovotojus už Lietuvos laisvę, ir... laikui atėjus, juos išdavė. Žinau, kad nebūtinai saugumiečiai turėjo būti lietuviai: buvo ir rusų, puikiai kalbančių lietuviškai.

Atlikęs kelias tokias užduotis, Zaksas gavo įsakymą kuo greičiau iš Telšių išvykti. Grįžome į Vilnių. Tačiau iš Vilniaus su tokiais panašiais uždaviniais jis pradėjo lankytis Kapsuko (buv. Mariampolės) rajonan. 1950 ir 1951 jis dažnai išvažiuodavo savaitgaliams ar net ilgesniam laikui. Sakydavo, kad siunčiamas Centro komiteto skaityti paskaitų, bet iš tiesų per moteris ieškojo partizanų. Viena tokia jo suvedžiota moteris Kapsuke, žinodama ar nežinodama, labai daug jam padėjusi, vėliau ištekėjo už inžinieriaus P. ir šiuo metu mokytojauja Kaune.

•

Prieš išvažiuojant į Izraelį, kai visa tai man buvo pradėję aiškėti ir kai jau buvau gavusi išvykimo leidimą, pradėjau galvoti, kam apie tai papasakoti. Bijojau, kad per didelis atvirumas man pačiai nepakenktų. Nutariau susitikti gerą pažįstama Balį Kriaučeliūną (vardas ir pavardė pakeisti). Susitikome gatvėje. Pasakiau jam, kad už trijų savaičių išvažiuoju ir kad nenoriu išsivežti paslapties, kaip mano vyras išdavinėdavo lietuvių tautinio išsivadavimo kovą. Išpasakojau jam viską. Bet... jis nenorėjo tuo tikėti. Jo draugas N. turėjęs artimą ryšį su partizanais. Lietuvių kovą išdavę patys partizanai iš vidaus, ir niekas negalįs suprasti, kas tarp jų įvyko.

Ginčytis su juo buvo beviltiška. Mano pasakojimo jis net klausytis toliau nenorėjo. Taip ir išsiskyrėme.

Šio pasakojimo autorė yra parašiusi ir daugiau panašių pasakojimų ar apybraižų iš savo patirties, begyvenant Lietuvoje. Aukštųjų komunistų pareigūnų gyvenimą ji gerai pažinojo ir matė iš arti. Savo įspūdžius ir pergyvenimus autorė galvoja išleisti atskira knyga.

Įdomu, kad tam pačiam Zaksui, apie kurį čia rašo jo žmona, nemaža vietos yra skiriama ir š.m. lapkričio mėn. *Karyje* išspausdintame dr. K. Ėringio straipsnyje apie įvairius sovietinius „viršininkus". Apie Zaksą, palyginti, labai trumpai yra parašyta ir Liet. tarybinės enciklopedijos 12-tame tome bei Mažosios liet. tarybinės enciklopedijos 3-čiame tome. (Redaktorius)

TRUMPAI APIE SAVE

Aš — žydų tautybės Lietuvos patriotė. Mano protėviai nuo Vytauto Didžiojo laikų gyveno Lietuvoje. Aš visą gyvenimą pragyvenau Lietuvoje, išskyrus 3 vokiečių okupacijos metus, kai buvau pasitraukusi į Rusijos gilumą. Alytaus mieste gimiau, mokiausi Alytaus ir Šiaulių mergaičių gimnazijose. 1948 m. baigiau Vilniaus Valstybinio Universiteto (VVU) medicinos fakultetą, 1946 m., dar būdama studentė, ištekėjau už demobilizuoto I. Zakso.

Dirbau Sveikatos apsaugos ministerijos (SAM) medicinos statistikos biuro vedėja, Respublikinio onkologinio dispanserio (ROD) organizacinio-metodinio skyriaus vedėja, po to perėjau į gydomąjį darbą, tapau vaikų gydytoja. Dirbau apylinkėse, mokyklose, vaikų darželiuose. Nuo 1964 m., mano vyrui 1963 m. tapus Kauno medicinos instituto (KMI)filosofijos katedros vedėju, su visa šeima persikėlėme į Kauną, dirbau Kauno I vaikų poliklinikoje.

Gyvendama šalia Zakso ilgą laiką naiviai tikėjau juo ir viskuo, ką skelbė oficialioji propaganda. Laikui bėgant praregėjau, pradėjau matyti, kad žmonės mulkinami; vadovai, dideli ir maži, gavę neribotą valdžią, išsigimsta. Pamačiau, kad viena kalbama, o kita daroma. Rusai atnešė į Lietuvą poligamiją: kiekvienas vyras gali turėti žmonų, kiek tik nori.

Visos aukštus postus užimančių komunistų žmonos kenčia ir tyli. Mane išgelbėjo tautybė. 1981 m. išsiskyriau su Zaksu (nuo 1980 m. vėl gyvenome Vilniuje), ir surizikavau paduoti dokumentus išvykti į Izraelį. Nebuvo gaila nei aukštos visuomeninės padėties ir jos teikiamų privilegijų (pav., speciali poliklinika, kurioje aptarnaujami Centro komiteto ir vyriausybės nariai bei profesoriai), nei buto Vilniuje, nei kitų per Zaksą gaunamų malonių. Prisiekiau sau papasakoti, jei būsiu išleista, ką mačiau ir girdėjau Lietuvoje, būdama aukštą postą užimančio komunisto ir aukšto rango slapto kagebisto žmona.

Sunkiai nukentėjau asmeniškai, ir **skaitau save komunizmo auka.** Daugelį metų, žiauriai išnaudojama ir apgaudinėjama, gyvenau stresinėje būklėje, kai vienas sukrėtimas seké po kito.

„Tu esi viena, nieko neturi, todėl turi tylėti. Aš turiu tėvus, seserį, todėl man viskas galima" — tokia buvo mano vyro, komunisto, marksizmo-leninizmo filosofijos profesoriaus I. Zakso morale. Toks gyvenimas išsekino sveikatą, nualino nervų sistemą. Būčiau seniai kapuose, jei nebūčiau ištrūkusi į laisvąjį pasaulį. Tik išsigelbėjusi iš to baisaus liūno, kuriame skendau, palengva pradėjau atsigauti.

Mano pasakojimai skiriami kenčiantiems okupaciją ir komunistinį režimą Lietuvos gyventojams.

Gyd. A. Zaksienė

Nazaretas, 1986.XI.12.

Stasys Barzdukas, atvykęs Clevelandan iš Vokietijos.

Gyvąjį lietuvį — STASĮ BARZDUKĄ PRISIMENANT

VACYS ROCIŪNAS

1981 m. rugsėjo 13 Stasys Barzdukas iškeliavo amžinybėn. Visų sielų kapinynas, Chardon, Ohio, kur jau guli šimtai lietuvių, jį priglaudė amžinam poilsiui.

Prabėgo penkeri metai, kai lietuvių tauta, o ypatingai išeivija, neteko vieno savo sąžiningo darbuotojo, gero tėvo, idealisto pedagogo, knygų autoriaus, spaudos darbuotojo, redaktoriaus, ateitininko, Lietuvių fronto bičiulio, vieno iš Lietuvių Bendruomenės kūrėjų, jos ugdytojo ir Garbės pirmininko. Dar ir daugiau galėtumėm jam prisegti užtarnautų pagarbos titulų, bet jo darbai iškilmingiau byloja apie jo giliai imintas pėdas Lietuvos, Vokietijos ir Amerikos lietuviškuose vieškeliuose.

Plačiuose darbo laukuose

Iš 48 savo pedagogo-mokytojo karjeros metų 27-rius metus atidavė Clevelando lituanistinei mokyklai, mokydamas lietuvių kalbos ir literatūros. Vaikai, savo gan griežtą, bet dažnai nusišypsantį mokytoją gerbė, o gal ir mylėjo. (Mano visos trys dukros buvo jo mokinės). Buvo pedagogas ne tik tam darbui pasiruošęs, bet ir iš prigimties. Neužteko to. Jo paskaitų klausėsi Fordhamo universiteto lituanistinių kursų studentai, ateitininkų jaunimo stovyklautojai, mokytojų savaičių dalyviai, LF bičiulių studijų ir poilsio savaičių stovyklautojai. Dažnas didžiųjų minėjimų pagrindinis kalbėtojas įvairiomis progomis ir įvairiuose miestuose.

Clevelando lietuvių gyvenime jį matėme sekmadienių pamaldose, susirinkimuose, minėjimuose, pasitarimuose, komitetuose bei komisijose. Ir įsitraukęs į didįjį LB kūrimo ir ugdymo procesą, jis vistiek atrasdavo laiko būti su žmonėmis, išgirsti jų nuomones, pajusti jų nuotaikas, su jais užtraukti lietuviškų sutartinių. Jo pareiškimai, pasisakymai mūsų išeivijos klausimais buvo vertinami spaudoje ir konferencijose. Jo tikslūs, sklandūs nutarimų formulavimai buvo didelė pagalba tokių susibėgimų rengėjams bei vadovams. Jis nevengė įeiti ir į didesnių darbų komitetus, kaip pav. buvo pirmosios Ateitininkų Federacijos JAV-se valdybos narys, Ateitininkų IX kongreso rengimo Clevelande rengimo komiteto nariu, paruošė leidinį *Ateitininkų kelią* ir t.t.

Dirbdamas sunkų fizinį darbą geležinkelių bendrovėje, visus visuomeninius įsipareigojimus turėjo atlikti nuo poilsio nuvogtomis valandomis arba savaitgaliais. Ir tai atlikdavo sąžiningai ir laiku. Savo idėjas Brazdukas propagavo spaudos puslapiuose, radijo bangomis, suvažiavimuose, simpoziumose. Kaip žinome, Lietuvių Bendruomenės kelias šiame krašte nebuvo lengvas. Senųjų čia veikusių organizacijų ir jų spaudos opozicija bendruomeninei sėklai nebuvo palanki. Barzdukas susilaukė daug pylos iš tų, kurie besąlygiškai rėmė tiktai Altą ar Vliką, ar reorgus. Jo vardas dažnai buvo terliojamas ir okupuotos Lietuvos spaudos skiltyse.

Nors iš tikrųjų Barzdukas gyvenime ieškojo vaižgantiškų deimančiukų, buvo tolerantas kitaip galvojantiems, gan liberalus, bet susilaukdavo neužtarnauto „pagarbinimo", pagiežos.

Barzdukas neretai nusiskųsdavo, kad į mūsų periodikos neteisingus išpuolius, šmeižtus prieš jį, faktų iškraipymus retai tereaguodavo ir jo LF bičiulių ir ateitininkų spaudos žmonės. Jis būdavo paliktas vienų vienas. Su šiuo kartėliu jis dalindavosi su savo artimaisiais Bendruomenės idėjos žmonėmis. Nors jo apologetikos rasdavome ir jo redaguojamame *Pasaulio lietuvyje* bei kituose periodikos puslapiuose, bet toli gražu tik į maža dalelę tų Bendruomenei, ar

Dvi pagrindinės atramos — tai mano Dievas ir mano Tauta. Pirmiau gimiau Tautoje, vėliau radau Dievą. Todėl į Dievą einu per Tautą, ir šios abi mano pasaulėžiūros atramos mano vienodai branginamos.

tiesiog Barzdukui, daromų priekaištų buvo atsakyta.

Bet iš kitos pusės, jis ramindavosi: „Jei kipšas kliudo ir pyksta, matyt, kad geras darbas dirbamas". Arba prisimindavo indų išminties posakį: „Akmeniu mėtoma tik į vaisiais apkibusį medį".

Bendruomenininkas, ateitininkas, frontininkas

Kai čia rašantysis dar 1976 metais, minint Barzduko 70 metų amžiaus sukaktį, pasikalbėjime, kuris buvo išspausdintas tų metų *Draugo*, balandžio 10 numeryje, paklausė jį: „Kas jį į šiuos sąjūdžius patraukė", — jis įdomiai ir išsamiai atsakė. Čia cituoju tik paskiras to pokalbio ištraukas:... „Ateitininkai — tai buvo gera kultūrinio ir visuomeninio darbo mokykla"... „Lietuvių Fronto bičiuliu tapau Vokietijos tremty. Jame ieškau šveicariškos dvasios demokratijos: kad politinių grupių tarpusavio santykiai nebūtų beatodairiški, kad būtų vertinamas bei gerbiamas pats žmogus". Ir Barzdukas pacitavo iš *Į pilnutinę demokratiją* šią mintį: „Turėtų būti reformuoti ne visai laimingi ligšioliniai mūsų politiniai papročiai, aukštai iškelta politinė dorovė, pareigos bei atsakomybės jausmas, asmeniškas ir profesinis sąžiningumas, supratimas ir vertinimas bendrų pastoviųjų valstybės reikalų ir bendrosios viešosios gerovės"...

Apie Bendruomenę: „Tautiniam gyvenimui reikia organizacijos, taip pat reikia ir organizuotos bendruomenės. Akstinas buvo šie mano mokytojo prof. Stasio Šalkausio žodžiai: „Nesirūpinimas emigracijos reikalais reiškia nenaudingą išmėtymą didelio tautinio turto, kuris, gerai sunaudotas, gali ir privalo suvaidinti tautos gyvenime svarbų vaidmenį" (Lietuvių tauta ir jos ugdymas).

...„Sąmoningąją lietuvybę Bendruomenė supranta plačiąja prasme: tai ne tik lietuvių kalbos vartojimas bei branginimas, ne tik lietuvių kultūros pažinimas bei puoselėjimas, bet ir tautinės lietuvių misijos suvokimas bei valstybinės Lietuvos nepriklausomybės siekimas. Lietuvybė nesiduoda dalinama į „atskiras sritis", nes yra esminė kiekvieno lietuvio dalis, pats jo branduolys"...

Pokalbio pabaigoje Stasys Barzdukas į klausimą: „Kas daugiausia įtakos turėjo suformuoti jo pasaulėžiūrą, atsako: „tėvai, mokykla, ateitininkai, visuomeninis patyrimas, sutiktos asmenybės ir t.t. Ir jo pasaulėžiūroje buvo „dvi pagrindi-

nės atramos — tai mano Dievas ir mano Tauta. Pirmiau gimiau Tautoje, vėliau radau Dievą. Todėl į Dievą einu per Tautą, ir šios abi mano pasauléžiūros atramos mano vienodai brangìnamos, lygiai vertinamos. Bet mano pastangų ir darbo labiau reikalauja Tauta...''

Pagarbos pareiškimai ir linkėjimai

Barzdukas akylai sekė gyvenimą, įsigydamas daug patirties, o į darbą įdedamas daug širdies ir proto. Objektyvūs jo darbų vertintojai negalėjo tylomis praeiti pro bendruomenininko ir kultūrininko didžių pastangų ir rezultatų realybes.

Kai buvo švenčiama Barzduko 70 metų sukaktis Clevelande, 1976 balandžio 26, gauta arti 80 sveikinimų raštu. Čia keletas trumpų tų sveikinimų iškarpų. **Dr. Kęstutis Valiūnas,** Vliko pirm.: ,,Aš visuomet su malonumu prisimenu mudviejų bendradarbiavimą, kuris visuomet buvo atviras, pozityvus ir nuoširdus''. Laisvės komiteto pirm. **Vytautas Vaitiekūnas**: ,,Stasys Barzdukas nepasidavė žiaurios tikrovės smūgiams ir nepametė iš akių savo uždavinių Lietuvai, lietuvių tautai, išeivijos lietuvių bendruomenei... Jam tikrai dera ‚Mr. Bendruomenininko' titulas. **Dr. Kazys Ambrozaitis,** LFB vyr. tarybos pirm.: ...,,Valančiaus pavyzdžiu atnešetė Lietuvių chartą į po visą pasaulį išblaškytų lietuvių širdis. Jūs esate pagrindinė srovė, sunešusi lietuvius į vieną organiza-

Stasys Barzdukas (sėdi pirmas iš kairės) su vysk. Motiejaus Valančiaus lituanistinės mokyklos mokytojais Clevelande. Nuotr. V. Pliodžinsko.

ciją — Lietuvių Bendruomenę ir pagrindinis stulpas, į kurį toji bendruomenė saugiai atsiremia''...

Gabija Juozapavičiūtė, Pasaulio Lietuvių Jaunimo sąjungos pirm: ,,Poną Barzduką dvasioje priskaitome prie jaunimo!, jį įvertiname kaip uolų jaunimo veiklos sekėją, padrąsintoją bei patarėją''... **Vysk. Vincentas Brizgys:** ,,Malonu konstatuoti, kad esate vienas iš tų patriotų, kurių amžius neišveda iš darbo savos tautos labui''...

Paminklas tvirtesnis už varį...

Stasys Barzdukas nebuvo svajotojas. Žinojo, kad LB įsitvirtinti šiame krašte reikia finansinio šaltinio, kuris maitintų plačios apimties kūrinį — Bendruomenę. Bet Bendruomenė yra ne tik šių dienų organizuota visuomenė. Ji privalo mesti žvilgsnį ir į ateitį, paruošti intelektualų, kurie būtų ateities dienų vadais.

Todėl Barzdukas labai rėmė ir Lietuvių Fondo ir Lituanistikos katedros idėją. Lietuvių Fondas jau giliai ir tvirtai įžengė į ketvirtąjį milijoną (3.4 mil. dol.), narių skaičius nuolatos auga, randa platų lietuvių pritarimą. Mūsų bičiuliai daktarai Razma, Kisielius, Ambrozaitis, Kazickas ir kiti buvo pirmieji didieji mecenatai. Barzdukas ir kiti šio šaltinio mintį propagavo ir rėmė, kiek jų finansiniai ištekliai tada leido.

1986 spalio 4 buvo įsteigta pirmoji ir, galima sakyti, amžinoji PLB Lituanistikos katedra laisvajame pasaulyje. 600,000 dol. suaukojo lietuviai ir 150,000 paskyrė pats universitetas. Katedra jau veikia. Vadinas, kita Stasio Barzduko idėja tapo realybe. Katedros įkūrimas įrodė mūsų išeivijos meilę lietuvių kalbai, kultūrai, mokslui, sąmoningo lietuvio ugdymui. Šios katedros fundatoriais įrašyti ir pirmieji PLB Pirmininkai: Jonas Matulionis, Juozas Bachūnas ir Stasys Barzdukas. Taip pat įsteigtas specialus **Stasio Barzduko vardo fondas,** kurio finansais bus remiami tolimesni PLB Lituanistikos Katedros darbai, duodamos stipendijos lituanistiką studijuojantiems ir ruošiantiems doktoratus iš lituanistikos ir t.t. Pradžią šiam fondui davė Aušra (Barzdukaitė) ir Rytas Babickai, įnešdami 5,000 dol. Aukos Katedrai plaukia ir toliau. Tos sumos bus deponuojamos Barzduko fonde.

Stasiui Barzdukui pastatytas paminklas, kurio nei laikas, nei rūdys nei audros nesunaikins. Jis bylos apie Lietuvos sūnų-tremtinį, savo darbą, sugebėjimus ir energiją atidavusį gyvajam lietuviui, su kuriuo ,,ėjom kartu per savo tautą ir valstybę. Kartu su juo esam tautinėj savo bendruomenėj... Esam reikalingas kiekvienas, tad visi būkim gyvi. Dirbkime organizuotai. Gyvuoju lietuviu laikosi mūsų tauta, jis sukūrė Lietuvos valstybę, gyvuoju lietuviu taip pat remiasi ir organizuotoji tautinė mūsų Bendruomenė''. (Stasys Barzdukas ,,Lietuvis savo tautoje, valstybėje, bendruomenėje'', 1973).

LFB KONFERENCIJA IR LAISVINIMO VEIKSNIŲ POKALBIAI

LFB Tarybos jau senokai planuota Lietuvių Fronto bičiulių konferencija įvyko 1986 rugsėjo 26 — 28 dienomis, Čikagoje. Ji turėjo prasidėti penktadienio vakarone su Linu Kojeliu, prez. Reagano specialiu patarėju. Deja, dėl Washingtono apylinkėse siautusios audros Linas Kojelis nebegalėjo šiam savo pranešimui atvykti. Labai gausiai susirinkusius jo pasiklausyti aktualiais kitokiais pranešimais užėmė Juozas Kojelis, A. Raulinaitis ir kt.

Šeštadienį, rugsėjo 27, nuo pat ryto, konferencijon suvažiavę bičiuliai dalyvavo svarstybose — simpoziume su mūsų politinių veiksnių vadovais ar atstovais. Šio pusiau uždaro, ne platesnei visuomenei skirto, simpoziumo dalyviai buvo (pagal kalbėjimo eilę): **Vytautas Kamantas,** PLB CV pirmininkas; **dr. Domas Krivickas,** Vliko pirmininko pavaduotojas; **Teodoras Blinstrubas,** Alto pirmininkas; **Algimantas Gečys,** JAV LB CV pirmininkas; **dr. Bronius Nemickas,** LLK pirmininkas; **Daina Kojelytė,** LFB atstovė Vliko Taryboje. Svarstyboms moderavo **dr. Vytautas Vardys.** Svarstybų pasisakymai buvo aktualiais visuomeniniais ir politiniais klausimais.

Lietuvių visuomenės politinė konsolidacija

Šia tema kalbėti buvo pakviesti V. Kamantas ir dr. D. Krivickas.

Vytautas Kamantas: Pagal Lietuvių Chartos nuostatus PLB stengiasi jungti visus išeivijoje gyvenančius lietuvius. Gyvenimas rodo, kad tai ne visada pavyksta. Skirtingumų derinimas nėra lengvas, tačiau nuoširdžiai ieškoma konsolidacijos. Šiuo metu lietuvių visuomenėje yra dvi grupės — vieni remia LB, o kiti Vliką. Tarp šių dviejų pagrindinių veiksnių vyksta pasitarimai. Yra jau prieitas susitarimas dėl bendros veiksnių konferencijos, bet ją sukviesti dar vis nesiseka. Atrodo, kad ji galės įvykti 1987 pavasarį.

Dr. Domas Krivickas: Visų yra vienas tikslas — atstatyti nepriklausomą Lietuvą demokratiniais pagrindais. Žinome, kad demokratijos supratimas skiriasi. Svarbu kreipti dėmesį į Europos valstybes, formuoti jų palankią Lietuvai nuomonę, radijo pagalba pasiekti pavergtą kraštą, plėsti, kad ir labai ribotas, ryšių galimybes su Lietuva. Atsiliepiant į V. Kamanto mintis dėl išeivijos konsolidacijos — pirmoj eilėj būtinai reikalinga daugiau tarpgrupinės pagarbos vienų kitiems.

Intelektualiniai ir ekonominiai resursai

Tuo klausimu referavo **dr. Bronius Nemickas:** Nelengva tiksliai atsakyti, kiek tokio pajėgumo dar pas mus yra. Tam reikėtų išsamios studijos. Kaip žinome, naujieji ateiviai, tęsdami savo atsivežtas tradicijas, beveik visiškai nesijungė į senesniųjų ateivių jau sukurtas institucijas. Tai nebuvo teigiamas sprendimas, ypač politiniam darbui. Dabartinė jaunoji karta vėl yra

Laisvinimo veiksnių simpoziumo dalyviai LFB konferencijoje. Iš kairės: dr. Bronius Nemickas, Algimantas Gečys, moderatorius dr. Vytautas Vardys, Teodoras Blinstrubas, dr. Domas Krivickas, Vytautas Kamantas. Trūksta Dainos Kojelytės. Nuotr. dr. K. Ambrozaičio.

nepritampanti prie jau esamų institucijų. Lėšų veiklai reikia, jos dar plaukia iš senesniųjų. Būtinai reikia susirūpinti intelektualinių jėgų lietuviškam darbui ugdymu ir lėšų iš jaunesniosios kartos telkimu.

Tautinis ir socialinis ugdymas

Algimantas Gečys: Tautinis ugdymas pratęsia tautos gyvybę, o socialinis — solidarumą. Pasiremiant paskutinės LB anketos duomenimis galima konstatuoti: 1) Ryšis su Lietuva yra būtinas ir teigiamas. 2) Būtini harmoningi išeivijos kartų santykiai, įvertintinos jaunimo daromos pastangos. 3) Nevengti kultūrinių ryšių su Lietuvos kamienu. Daugiau teigiamos pažangos šiuo klausimu yra padarę latviai, užtat jų jaunimas yra labiau susipratęs, o veiksniai vieningesni. 4) Skatinti jaunimo iniciatyvą, labiau jį kviečiant į politinius darbus, pasitikint jų metodais, studijuojant jų dabartinę veiklą ir tt. 5) Labiau susirūpinti socialinės globos ir veiklos klausimais, kurie jau yra gerokai pavėluoti.

Ryšiai su kraštu šiandien

Teodoras Blinstrubas: Sovietinis okupantas nieko nedaro, kas jam nebūtų naudinga. Tad ir visi mūsų ryšiai su kraštu, reikia suprasti, yra jo žinioje. Todėl būtina suprasti, kad turime būti atsargūs ir vengti visko, kas galėtų pakenkti Lietuvos valstybingumo reikalui. Vadovautis Clevelando susitarimo nuostatais. Kultūrinių vertybių

LFB konferencijoje. Iš viršaus: Linas Kojelis pranešimo metu, dr. Zigmas Brinkis vadovauja posėdžiui, prie vaišių stalo kalbasi dr. Antanas Razma ir Algimantas Gečys.

iš Lietuvos panaudojimas yra mums reikalingas. Neišvengiami ir asmeniniai santykiai. Bet visuomeniniai ryšiai yra neįmanomi ir vengtini, nekalbant jau apie oficialesnius santykius.

Lietuvių politinio centro kūrimas

Daina Kojelytė: Jaunimas turi didelį entuziazmą lietuviškam darbui, bet jis mūsų politinių ir visuomeninių veiksnių nepasiekia. Jaunimo jokiu būdu negalima nurašyti ir palikti vieno. Vasaromis mūsų veiksniai turėtų kviesti jaunimą dirbti politinėje veikloje, reikia nuolatinio „Lobying" darbo, lankant kongreso ir senato atstovus. Ir **būtinai reikia vienos bendro politinio darbo lietuviškos įstaigos Washingtone**, kuri galėtų koordinuoti politinę veiklą, panaudoti progas paveikti vietines amerikiečių organizacijas, spaudą, organizuoti įtakingiems asmenims priėmimus. Tam reiks lėšų, bet be tokios politinio centro įstaigos Washingtone mūsų politinė veikla taip ir nepakils nuo žemės.

Diskusijos ir klausimai

Tarpusavio diskusijose iškilo aštresnis nuomonių skirtumas dėl LB ir Vliko santykių. Vytautui Kamantui pasiūlius, kad konsolidacijai pasiekti geriausia išeitis būtų Vlikui įsijungti į LB ir tapti politine komisija, dr. Krivickas pastebėjo, kad tai jau būtų vienos organizacijos įsiliejimas į kitą. Tai esąs per ankstyvas svarstymas. Vlikas yra remiamas didelės visuomenės dalies. Į Algimanto Gečio nuomonę, kad Vliko

15 partijų yra daugumoje nebeegzistuojančios, todėl Vlikas reikalingas reformų, dr. Krivickas atsakė, jog tai esąs Vliko vidaus reikalas, todėl nereiktų kištis į ne savo kompetenciją. Reikia tik tarpusavio bendradarbiavimo.

Juozas Kojelis įdomiai pastebėjo, kad PLB ir Vlikas turi daugiau sunkumų susėsti prie vieno stalo veiksnių konferencijoje, negu JAV ir sovietai. Dr. K. Ambrozaitis užklausė, ar skubios akcijos reikalui esant būtų įmanoma veiksniams kuo skubiausiai susitikti ir prieiti vieningo sprendimo. Iš atsakymų atrodė, kad tokiu išimtinu atveju visi veiksniai parodytų teigiamo lankstumo ir padėties supratimo. Į klausimą ar jau tikrai nustatyta veiksnių konferencijos data, Kamantas atsakė, kad derybos dar tebevykstančios. Viena iš kliūčių yra, kad Vlikas nenori pripažinti Lietuvos Laisvės Komiteto veiksniu, nes pagal Vliką jis nebeegzistuojąs. Tuo tarpu didelė dalis paties Vliko sudedamųjų partijų yra dar blogesnėje padėtyje. A. Gečys užtikrino, kad JAV LB įmsis žygių Washingtone įsteigti lietuvių politinį centrą. P. Narutis pabrėžė jaunimui nesiūlyti veiklai politikos termino, o labiau įtaigoti, kad tai yra kova už tautos laisvę ir tuo bazuoti jo veiklą. Į užmetimus, kad LLK nebeveikia, dr. Nemickas pabrėžė, jog LLK tebepriklauso Pavergtų Europos tautų seimui, dalyvauja posėdžiuose.

Baigminiai pasisakymai

Kamantas: Konsolidacija yra nuolatinė problema, bet jos reikia siekti. Asmeniniai kontaktai vyksta. Reikia tikėtis, kad veiksnių konferencija greitu laiku įvyks.

Krivickas: Išgirdę vieni kitų nuotaikas, gal kai kuriuos klausimus bandysime spręsti kitaip. Bendradarbiauti reikia , bet Vlikui integruotis į LB neįmanoma.

Blinstrubas: Pokalbiai reikšmingi ir naudingi, tik gal klausimai buvo keliami daugiau bendrybėmis. Tad reikia konkrečių reikalų pasitarimo, reikia bendro tikslo.

Gečys: Čia gimęs ir augęs jaunimas nebėra tremtinys — išeivis. Supraskime tai ir priimkime juos kaip šio krašto piliečius.

Kojelytė: Darykime tai, kas negalima daryti šiuo metu Lietuvoje. Reikia politinio centro, kuris nuspręstų darbų prioritetą.

Nemickas: Mokslo ir kūrybos retkartiniai simpoziumai turėtų virsti nuolatine institucija, kurie rūpintųsi ir nagrinėtų ateities Lietuvos ekonominius, technologinius ir mokslinius klausimus.

Pusvalandis saviems bičiulių reikalams

Pasibaigus politinių klausimų svarstyboms, po užkandžių, bičiuliai susėdo pasvarstyti savo organizacinių reikalų. Tačiau ir šiame pasikalbėjime pokalbiai daugiau sukosi apie prieš tai svarstytus klausimus.

Juozas Kojelis iškėlė minčių, kurias konferencija turėtų priimti, kaip gaires. Būtent, pasisakome už Lietuvių Bendruomenės rėmimą, siūlome buv. Laikinosios vyriausybės ir LAF štabo nariams paruošti Vliko persitvarkymo projektą, manome, kad PLB ir JAV LB turėtų susitarti ir atskirti savo vadovavimo veiklos sferas, kad jos ateity nebesikirstų. **Vytautas Vardys** suabejojo, ar LFB suvažiavimas būtų kompetentingas indorsuoti vieno ar kito veiksnio darbą, imtis reformuoti Vliką, ar net nurašyti ,,reorgų'' veiklos pasireiškimus. Reikia ieškoti pozityvių prošvaisčių, visus integruoti, o ne atstumti. Moralinė bazė reikalauja, kad Vlikas ir

LB nuoširdžiai susitartų.

Kaip paprastai, savo organizaciniams reikalams bičiuliai pritrūko laiko. Atrodo, kad LFB Taryba gal ir sąmoningai nebuvo palikusi laiko konferencijos programoje saviesiems klausimams pasvarstyti. Tad vos tik pusvalandį buvo pasidalinta problemomis, kurios liečia pačių bičiulių nuoširdesnį prisidėjimą prie sąjūdžio plėtotės ir veiklos. Vos keletu žodžių buvo užsiminta apie nemažos dalies bičiulių abuojumą finansiškai ar darbais remti pastangas, kuriuos atlieka Į Laisvę Fondas ir Į Laisvę žurnalas. Jokių nutarimų ar pozityvių sumanymų nebuvo prieita. Todėl atrodo, kad šis bičiulių suvažiavimas nebuvo tikra to žodžio prasme LFB konferencija, o tik dalyvavimas politiniuose veiksnių pokalbiuose.

Grįžtant dar prie to politinių veiksnių išsikalbėjimo, kuris savyje buvo labai pozityvus ir įdomus, kyla klausimas, kodėl jis buvo rengiamas, palyginti, labai nedidelei vien tik bičiulių auditorijai. Ar nebūtų buvę tikslingiau ir naudingiau parodyti besikalbančius veiksnius plačiajai Čikagos visuomenei, leisti jai išgirsti iš jų pačių lūpų sutarimus ir nesutarimus, ypač kad susidomėjimas šiomis svarstybomis buvo nepaprastai didelis. Visuomenė buvo kiek apvilta, o ir pačios svarstybos nepasiekė tikslo. Kažkodėl iki šiol net ir svarstybų išvados, nors ir per LFB konferencijos prizmę perleistos, nebuvo lietuviškoje spaudoje paskelbtos. (Jos spausdinamos šiame *Į Laisvę* numeryje).

Plūduriuoti, ar plaukti į priekį

Linas Kojelis pagaliau atvyko, ir jo pranešimas įvyko Jaunimo centre šeštadienio popietę, susirinkus vėl pilnai auditorijai. Pirmiausiai jis papasakojo įspūdžius apie ką tik Jūrmaloje, Latvijoje,

LFB konferencijoje įspūdžiais dalinasi Juozas Kojelis ir dr. Vytautas Dambrava. Nuotr. A. Markelio.

pasibaigusią 5 dienų amerikiečių ir sovietų konferenciją galimo bendradarbiavimo klausimais. Ten iškilo ir Baltijos valstybių nepripažinimo klausimas, kuris buvo plačiai išreklamuotas spaudoje ir TV. Latvių visuomenės susidomėjimas buvo didelis. Rezultatai teigiami.

Toliau Linas Kojelis dėstė savo mintis dėl lietuvių politinės veiklos ir jos galimybių. Jis pabrėžė, kad turime dalyvauti ir amerikiečių aktualių problemų sprendimuose, įsijungti savo veikla ir parama. Reikia suprasti, kad Washingtonas yra politinis centras, tad ten reikia ir koncentruoti savo pačių politinius centrus ir pajėgesnius žmones. Lietuvos neišlaisvinsime dirbdami tik savaitgaliais ir vakarais. Reikia organizuoti apmokamus žmones, kurie artimai galėtų paveikti Washingtono politinį gyvenimą.

Šeštadienio vakare bičiuliai ir svečiai susirinko vėl į LB Socialinės globos sodybą jaukiai vakarienei ir draugiškiems pokalbiams.

J. Baužys

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ

konferencijos, įvykusios 1986 rugsėjo 26-28, Čikagoje,

SVARSTYBŲ IŠVADOS

LF bičiuliai reiškia padėką centrinių organizacijų vadovams: Teodorui Blinstrubui (Amerikos Lietuvių Taryba), Algimantui Gečiui (JAV Lietuvių Bendruomenė), Vytautui Kamantui (Pasaulio Lietuvių Bendruomenė), Dr. Domui Krivickui ir adv. Dainai Kojelytei (Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas) ir dr. Broniui Nemickui (Lietuvos Laisvės Komitetas), kurie dalyvavo temos ,,Lietuviškos problemos ir galimi jų sprendimai'' nagrinėjime. Manome, kad jų pateiktos mintys ir samprotavimai padėjo pagrindus tolimesniam tarporganizaciniam bendravimui.

Visuomenės konsolidacija, kovojant už Lietuvos laisvę, galima tik pripažįstant ir sąžiningai praktikuojant visuomeniniuose santykiuose demokratijos principą. Todėl LF bičiuliai

Lietuviškos visuomenės konsolidacijos labui

1. Vertina Lietuvių Bendruomenę, savo struktūrinių pagrindų sudaryme ir praktiškoje veikloje besivadovaujančią demokratiniais principais.

2. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas būtų reikalingas atitinkamų pataisų. Konferencija įpareigoja LFB Tarybos prezidiumą kviesti Laikinosios Lietuvos vyriausybės narius — dr. Adolfą Damušį, Mečį Mackevičių ir Balį Vitkų —, gyvuosius VLIKO kūrėjus nacių pogrindyje — Balį Gaidžiūną, dr. Adolfą Damušį, Bronių Bieliuką, Bronių Kazlauską, Karolį Drungą, dr. Juozą Vėbrą — ir Lietuvių Aktyvistų Fronto atstovą Pilypą Narutį paruošti VLIKO sąrangos pritaikymo pasikeitusioms aplinkybėms projektą, kurį LFB atstovas VLIKE įteiktų VLIKO tarybai.

3. Siūlo VLIKUI ir PLB lygiateisiškumo pagrindu vadovauti akcijoms, susijusioms su tarptautiniais įvykiais, atskirų kraštų problemų sprendimą paliekant tų kraštų centrinėms organizacijoms. Pvz., Jungtinėse Amerikos Valstybėse tokia iniciatyva priklausytų Amerikos Lietuvių Tarybai ir JAV Lietuvių Bendruomenei.

4. Siūlo bendromis laisvinimo veiksnių pastangomis Vašingtone įsteigti Lietuvių politinių ryšių centrą Lietuvos problemoms kelti ir ginti.

Lituanistinio ugdymo ir kitais klausimais LFB konferencija pasisako:

1. Lituanistinėse mokyklose šalia lietuvių kalbos ir istorijos mokymo, o taip pat ir visose lietuviškose jaunimo organizacijose, yra būtina stiprinti tautinio sąmoningumo ir praktiško paruošimo politinei bei rezistencinei veiklai programą.

2. Vasario 16 gimnazija, gerai paruošianti mokinius studijoms, duodanti stiprius lietuvių kalbos pagrindus ir sudaranti sąlygas Europos kultūros pažinimui, laisvojo pasaulio lietuvių turi būti remiama finansiškai bei siunčiant į ją savo vaikus.

3. Lituanistinės katedros Čikagos universitete įsteigimas yra vienas iš didžiųjų tautinių-kultūrinių laimėjimų. Tačiau akademinė šios katedros kryptis pirmoj eilėj turėtų orientuotis į tyrinėjimus, kurie neleidžiami arba apribojami okupuotos Lietuvos universi-

1941 LIETUVIŲ TAUTOS SUKILIMO MINĖJIMAI

Tą pačią rugsėjo 28 dieną 45 metų sukilimo sukaktis buvo paminėta Čikagoje ir New Yorke.

ČIKAGOJE

Čikagoje sukilimo minėjimas praėjo LFB konferencijos rėmuose. Jis pradėtas pamaldomis didžiojoje Jaunimo Centro salėje. Šv. Mišias aukojo vysk. P. Baltakis drauge su kunigais J. Borevičiumi, V. Dabušiu, P. Dauginčiu ir J. Prunskiu. Salė buvo pilna žmonių.

Savo pamoksle **vysk. P. Baltakis** tarp kitko taip kalbėjo: *Sveikinu fronto bičiulius, pagrindinius 1941 metų lietuvių tautos sukilimo koordinatorius bei šio minėjimo rengėjus. Ypatingai džiugu, kad šia proga surengtoje konferencijoje dalyvauja visų didžiųjų organizacijų vadovai ir, pamiršę ideologinius ar politinius skirtumus, bendrai svarsto mūsų tautinę ir politinę veiklą. Ne draugų ar bendraminčių užgirimai, o priešo kritika teisingiausiai įvertina mūsų darbus. Joks ideologinis priešas nepuola savo asmeniu besirūpinančio žmogaus ar organizacijos, statančios vien savo parapijinius interesus virš bendro visuomenės ar tautos gerbūvio...''*

Mišiose dalyvavęs **vysk. V. Brizgys** taip pat džiaugėsi gražiu ir bendru darbu.

Tuoj po pamaldų prasidėjo iškilmingas posėdis kartu su LAF štabo ir Laikinosios vyriausybės nariais. Posėdžiui vadovavo **Antanas Sabalis.** Garbės prezidiuman buvo pakviesti: vyskupai P. Baltakis ir V. Brizgys, prof. B. Vitkus, prof. M. Mackevičius, dr. D. Krivickas, T. Blinstrubas, P. Narutis, dr. K. Ambrozaitis, dr. J. Meškauskas, dr. B. Nemickas, dr. A. Marčiukaitis, A. Gečys, K. Ječius, V. Išganaitis, V. Kamantas.

Plojimais buvo sutikta prez. Reagano atsiųsta telegrama — sveikinimas. **P. Narutis** perskaitė LAF štabo ir Laik. Vyriausybės narių pareiškimą, kurio originalas pasiųstas prez. Reaganui. (Telegrama ir pareiškimas spausdinami atskirai)

---

tetuose, būtent į XX amžiaus Lietuvos istoriją ir dabartinių lietuviškųjų problemų okupuotame krašte ir laisvajame pasaulyje studijas.

4. LFB sąjūdžio nusistatymas dėl bendravimo su okupuotos Lietuvos lietuviais yra aiškus ir tvirtas: esame ištikimai solidarūs su rezistuojančia lietuvių tauta. Tad išeivijos lietuvių bendravimas su Lietuvos lietuviais vyksta tik rezistencinėje dvasioje.

5. Politinėje išeivijos veikloje, ypač Lietuvos laisvinimo darbuose, turi būti plačiai panaudojamas lietuviškojo jaunimo intelektualinis pajėgumas ir entuziazmas.

6. Griežtai pasisakome prieš kai kurioje išeivių spaudoje pasireiškiančius išpuolius prieš dabartinius kovotojus už religines ir žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje, Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kroniką, seniau vykusias partizaninio pasipriešinimo kovas ir bendrai prieš idealistinę-rezistencinę dvasią.

Poetai **Julija-Švabaitė-Gylienė** ir **Kazys Bradūnas** paskaitė savo poezijos, skirtos laisvės kovotojų dvasiai išryškinti.

Ilgesnę paskaitą skaitė iš Venezuelos atvykęs **dr. Vytautas Dambrava**. Jo paskaitos tema buvo: **„1941 m. sukilimo palikimas ir įpareigojimai"**. Dr. Dambrava plačiau palietė pačią sukilimo istoriją, Laikinosios vyriausybės darbus ir jos pasipriešinimą nacių užmačioms, kurių pasėkoje ji turėjo savo darbą sustabdyti. Palietė ir pokarines partizanų kovas su raudonuoju okupantu. Visa tai įpareigoja mus, išeivijoje patogiai begyvenančius, nepamiršti sudėtos kraujo aukos ir visas pastangas nukreipti į Lietuvos laisvinimo darbą.

Salėje iškilmingą posėdį užbaigė LFB

Iškilmingo posėdžio Čikagoje prezidiumas: Krivickas, Narutis, Ambrozaitis, Vitkus, Mackevičius, Meškauskas, Nemickas, Blinstrubas, Sabalis, Ječius ir Išganaitis. Nuotr. J. Tamulaičio.

LIETUVIŲ AKTYVISTŲ FRONTO SUKILIMO IR LIETUVOS LAIKINOSIOS VYRIAUSYBĖS ATSTOVŲ

PAREIŠKIMAS

1. Lietuvių Aktyvistų Fronto (L.A.F.) suplanuotas Lietuvių Tautos Sukilimas, išlaisvinti iš Sovietų okupacijos ir Stalino pradėto lietuvių tautos naikinimo, atstatyti laisvą Nepriklausomą Lietuvą, pirm negu Vokietijos kariuomenė į Lietuvą įžengs, pilnai pavyko.

2. 1941 m. birželio 22-25 d. lietuvių tauta sukilo, buvo atstatyta laisva, nepriklausoma Lietuvos valstybė su Lietuvos Laikinąja Vyriausybe (L.L.V.).

3. Nacionalsocialistinė Vokietija pažeidė tarptautinę teisę Lietuvos Laikinąją vyriausybę nušalindama, Lietuvių Aktyvistų Frontą uždarydama, uždrausdama veikti visuomeninėm ir politinėm lietuvių organizacijom, administruodama Lietuvą kaip okupuotą teritoriją ir beatodairiškai bei neteisėtai eksploatuodama Lietuvos ūkinius resursus.

4. Nacionalsocialistinė Vokietijos Vyriausybė ir jos vadas Hitleris padarė kriminalinį nusikaltimą ir užsitraukė sau istorinę gėdą internuodama L.L.V. Pirmininką pulk. K. Škirpą, areštuodama L.A.F. Štabo ir kitus organizacijų vadus ir inteligentus, pasiųsdama juos į KZ-tus ir prievartaudama lietuvių tautą: a. skelbdama Lietuvos jaunimo mobilizaciją, o jai nepavykus, prievarta gaudydama Lietuvos karius ir jaunimą į priverčiamus darbus. b. Lietuvos gyventojus, ir ypač žydų tautybės asmenis, naikindama ir žudydama.

5. Visa lietuvių tauta pasipriešino nacių tikslams ir okupacijai. Vysk. K. Paltarokas paskelbė ekskomuniką tiems, kurie prisidės prie žydų žudymo. Antinacinė lietuvių tautos rezistencija išsivystė tokia pat stipri kaip ir antisovietinė rezistencija. Smerkiame žmogaus teisių pažeidėjus nacių ir sovietų okupacijose. Už savo nusikaltimus jie turės atsakyti nepriklausomos Lietuvos teismams.

6. Kviečiame visus lietuvius paveikiau išryškinti 1941 m. sukilimo faktą, kaip tautos veržimasi iš okupacijos vargų į savarankišką Lietuvos valstybingumą. Kviečiame glaudžiai bendradarbiauti su Nepriklausomos Lietuvos atstovybėmis ir konsulatais, veikti vienybėje su už laisvę kovojančiais veiksniais: Vyriausiu Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu, Pasaulio Lietuvių Bendruomene, Amerikos Lietuvių Taryba ir Lietuvos Laisvės Komitetu.

7. Tikimės, kad mūsų ryžtingai siekiamą tikslą, atgauti Lietuvos suverenumą, visas laisvas pasaulis respektuos, rems ir užtars ateities TAIKOS KONFERENCIJOJE.

Lietuvių Aktyvistų Fronto Sukilimo Štabo ir
Lietuvos Laikinosios Vyriausybės atstovai:

Kazys Ambrozaitis
Adolfas Damušis
Juozas Kazickas
Mečys Mackevičius
Pilypas Narutis
Mykolas Naujokaitis
Juozas Vėbra
Balys Vitkus

1986 m. rugsėjo 28 d., Čikaga

Tarybos pirm. **P. Algis Raulinaitis** savo žodžiu, raginančiu puoselėti vieningą rezistenciją, nebūtinai ieškant veiksnių vienybės. **Ingrida Bublienė** pradėjo žuvusiųjų dėl laisvės pagerbimo iškilmes, perskaitydama jų žodžius ir skatinimą tęsti jų pradėtą kovą už Lietuvos laisvę. Visi dalyviai nuvyko prie laisvės kovų paminklo, kur buvo padėtas gėlių vainikas. Jį padėjo Laik. Vyriausybės nariai **M. Mackevičius ir B. Vitkus.** Su vėliavomis dalyvavo ir uniformuoti šauliai.

Įdomu, kad šio minėjimo metu buvo atskleista praeities paslaptis ir atžymėti du asmenys: **dr. Juozas Meškauskas,** kurio bute per keletą savaičių prieš sukilimą buvo slaptai renkamasi ir formuojama Laikinoji vyriausybė, ir **dr. Antanas Marčiukaitis,** tuo metu senelių prieglaudos Žaliakalny vedėjas, kurio

Pilypas Narutis skaito LAF štabo ir Laikinosios vyriausybės narių pareiškimą sukilimo minėjime, Čikagoje. Nuotr. J. Tamulaičio.

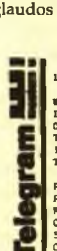

1PM521L

WU INFOMASTER 1-010934C259 09/26/86
ICS IPMRYN2 RNO
00010 (022911) RENO NV 09-26 0343P PDT RYN1
TWX 9102212940 IPM521L
1-0142601269 09/26/86
TWX WHITEHOUSE WSH DLY PD
403 DLY GOVT WHITE HOUSE DC SEP 26
PMS MR. ALGIS RAULINAITIS //DLR DOWT DVR//
PRESIDENT
FRIENDS OF THE LITHUANIAN FRONT
C/O LITHUANIAN YOUTH CENTER
5620 SOUTH CLAREMONT
CHICAGO, IL 60636

IT IS A GREAT PLEASURE FOR ME TO SEND MY BEST WISHES TO THE FRIENDS O
F
THE LITHUANIAN FRONT AND THE LITHUANIAN AMERICAN COMMUNITY OF CHICAGO
AS
YOU GATHER TO COMMEMORATE THE 45TH ANNIVERSARY OF THE LITHUANIAN
NATIONAL UPRISING AGAINST THE SOVIET UNION AND THE BEGINNING OF THE
RESISTANCE AGAINST NAZI GERMANY DURING WORLD WAR II.
OVER THE CENTURIES, THE LITHUANIAN PEOPLE HAVE SUFFERED GREATLY AT TH
E
HANDS OF THEIR LARGE, POWERFUL NEIGHBORS. THIS COMMEMORATION SERVES T
O
HIGHLIGHT LITHUANIA'S DETERMINATION TO SEEK ITS OWN DESTINY AND TO, O
NCE
AGAIN, JOIN THE RANKS OF FREE AND INDEPENDENT NATIONS. THIS ANNIVERSA
RY
MOST CERTAINLY SERVES AS A SOURCE OF INSPIRATION TO THE MEN AND WOMEN
OF
THE LAND OF YOUR BIRTH AND ANCESTRY--THOSE WHO CONTINUE TO VALIANTLY
STRUGGLE FOR THIS JUST AND RIGHTEOUS CAUSE.

GOD BLESS YOU.

RONALD REAGAN

patalpose įsikūręs vyriausias LAF štabas vadovavo visam sukilimui.

Šios 45 metų sukilimo sukakties paminėjimą reikia įvertinti teigiamai. Buvo atkreiptas dėmesys į heroišką lietuvių tautos žygį, kuris pasipriešino ne tik raudonajam okupantui, bet išdrįso pasipriešinti ir vokiečių reikalavimams. (j.b.)

NEW YORKE

New Yorke 1941 metų sukilimo minėjimą tą pačią rugsėjo 28 d. rengė iš įvairių organizacijų sudarytas komitetas. Pačiu minėjimu rūpinosi pirmininkas Alfonsas Samušis. Jam talkino Vytautas Maželis, Bronius Bieliukas.

Minėjimas turėjo dvi dalis — pamaldas bažnyčioje ir akademiją Kultūros Židinyje.

Iškilmingas mišias Apreiškimo bažnyčioje koncelebravo klebonas kun. Jonas Pakalniškis, kun. Vytautas Pikturna ir Tėv. Kornelijus Bučmys, OFM, *Darbininko* redaktorius. Jis pasakė ir tam momentui pritaikytą gražų pamokslą, ryškindamas sukilimo aukas ir jas įprasmindamas.

Pamaldose dalyvavo 7 organizacijų vėliavos. Ypač buvo daug jaunimo.

*

Kultūros Židinyje minėjimo programą pradėjo minėjimui rengti komiteto pirmininkas Alfonsas Samušis. Po trumpo įvadinio žodžio įneštos Amerikos ir Lietuvos vėliavos, sugiedotas Lietuvos himnas. Tolimesnei programai vadovauti pakvietė Pranutę Ąžuolienę.

Invokaciją sukalbėjo kun. Vytautas Pikturna, prisiminęs sukilimo dienas, okupacijoje vargstančią tautą ir melsdamas Aukščiausią, kad Lietuvai greičiau ateitų laisvės dienos.

Sveikinimo žodį tarė ir Lietuvos gen. konsulas Anicetas Simutis, ryškindamas sovietų ekspansiją ir jų grobuoniškus tikslus.

Pirmąją paskaitą skaitė aktyvus sukilimo dalyvis ***prof. dr. Adolfas Damušis,*** buvęs laikinosios vyriausybės narys, vokiečių įkalintas ir išvežtas į Vokietiją. (Dr. Adolfo Damušio paskaita spausdinama šiame numeryje).

*

Antrą paskaitą skaitė prof. dr. Juozas Vėbra, dabar gyvenąs New Havene, nepriklausomos Lietuvos laikais vadovavęs kariškai tyrimų laboratorijai, taip pat aktyviai dalyvavęs sukilime.

Prelegentas prisiminė pirmąjį bolševikmetį, kaip jis slaptai gamino sprogstamąją medžiagą, kaip ją slėpė. Paskui detaliau kalbėjau apie sukilimą, kaip Kaune buvo užimtas radijofonas, kaip per radiją buvo paskelbta, kad atstatoma Lietuvos nepriklausomybė ir jau sudaryta laikinoji vyriausybė. Pranešimą perskaitė Leonas Prapuolenis, vėliau pokario metais gyvenęs Čikagoje ir ten miręs. Pranešimas bent kelis kartus buvo pakartotas.

Visa Lietuva išgirdo, kad Kaune pradėtas sukilimas. Tai buvo visos tautos spontaniškas ir labai greitas sukilimas. Vokiečių kariuomenė atėjo į išvaduotą Kauną ir ten rado jau veikiančią laikinąją vyriausybę. Tik vokiečiai su ja nenorėjo skaitytis, netrukus ją panaikino ir įvedė civilinę nacių valdžią. Vėl prasidėjo didelis tautos pasipriešinimas, vokiečiams nepavyko iš lietuvių sudaryti SS legijono. Prelegentas su kitais dviem aukšto rango karininkais atsilankė pas vyriausią Lietuvos komisarą von Rentelną. Delegacija patyrė, kad lietuviai bus „įvertinti" ir bus išgabenti į Rusijos gilumą, į Uralo sritį ir ten padės vokiečiams valdyti užkariautas žemes.

Po sukilimo minėjimo programos New Yorke, Kultūros židinio salėje: šokių ansamblis Tryptinis ir Perkūno choras su dirigentu V. Raliu. Nuotr. V. Maželio.

Lietuva bus apgyvendinta danais, norvegais ir net anglais.

Tauta pogrindyje ginklavosi ir rengėsi tolimesniems veiksmams. Vokiečiai traukėsi per greitai, ir Lietuvą užklupo nauja sovietinė okupacija, kuri ir dabar tebesitęsia.

*

Meninėje dalyje pianinu skambino lietuvių geras draugas pianistas William Smiddy. New Yorko tautinių šokių ansamblis Tryptinis, vadovaujamas Jadvygos Matulaitienės, pašoko tris šokius: šustą, žiogelį, subatėlę. Perkūno vyrų choras padainavo: E. Gailevičiaus — Ramovėnų maršą, A. Račiūno — Į kovą, P. Šližio — Gimtinės beržai, L. Abariaus — Kai žvilga ežerai, J. Švedo — Kur banguoja Nemunėlis, V. Paulausko — Jūreivių maršą.

Sceną progai pritaikytais ornamentais papuošė Paulius Jurkus. Išleista ir nedidelė programa. Minėjimas buvo sumaniai ir gerai suorganizuotas.

(p.j.)

Tęsinys iš 17 psl.

ko (berods artimiausias OSI bendradarbis) atsivesdavo čekistų bei kariuomenės dalinius ir įsakydavo šauti į beginklius kalinius. Buvo šimtai, o kai kur ir tūkstančiai nušautų ir sužeistų. Administracija pastebėjo, kad kaliniai nebijo mirti. Pabūgo ir pradėjo bent iš dalies tenkinti kalinių reikalavimus. Leido susirašinėti gimtąja kalba. Dvylikos valandų darbo dieną pradėjo kiek trumpinti. Įvedė ir šiek tiek kitų palengvinimų. Bet tironiškoji prievarta vis dar egzistuoja.

Dr. Adolfo Damušio straipsnio „Nepripažinta kraujo auka" tęsinys bus kitame Į Laisvę numeryje. Jame autorius palies trečią straipsnio dalį — antinacinės rezistencijos veiksmus.

XXX STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ

Trisdešimtą kartą išeivijoje Lietuvių fronto bičiuliai praeitą vasarą vėl rinkosi į savo tradicinę studijų ir poilsio savaitę. Ji vyko Dainavos stovyklavietėje, 1986 rugpjūčio 3-10 dienomis. Dalyvavo virš 90 bičiulių. Ją surengė dabartinė LFB Centro valdyba.

Apie šią studijų ir poilsio savaitę labai plačiai buvo rašyta lietuviškoje spaudoje. Iš pačios savaitės į *Draugo* dienraštį žinias kruopščiai perdavė Apolinaras Bagdonas. *Tėviškės Žiburiai* savo rugsėjo 9 numeryje išspausdino platesnį Juozo Baužio straipsnį, o *Darbininkas* net per 10 atkarpų leido platų ir išsamų Vacio Rociūno parašytą aprašymą. Tad šiame *Į Laisvę* numeryje pasitenkinsime tik suglausta informacija, kas toje vasaros stovykloje dėjosi.

Studijinės dalies temos buvo įvairios: nuo lietuviško teatro ir senovės lietuvių dievų iki pat pranašavimų, kas bus 2010 metais.

Apie teatrą dabartinėse okupuotos Lietuvos sąlygose kalbėjo aktorė ir lietuviškojo teatro puoselėtoja **Dalila Mackialienė.** Jos paskaita supažindino klausytojus su Lietuvos teatralų entuziazmu kūrybai ir dideles kliūtis iš režimo pusės. Apie dievus ir deives senovės Lietuvoje prie Spyglio ežero kranto šnekėjo **Apolinaras Bagdonas.**

Su dideliu dėmesiu stovyklautojai sutiko **dr. Augustino Idzelio** paskaitą: „Išeivijos traktavimas sovietinės Lietuvos spaudoje", kurioje prelegentas pateikė temas ir įvykius, apie kuriuos rašo sovietinė spauda, liesdama išeivijos gyvenimą. Jo nuomone, Lietuvos komunistai labiausiai bijo jaunesniosios kartos lietuvių išeivių akademikų pasireiškimų. Kitas jaunas lietuvis, Mičigano valstijos respublikonų veikėjas, **Andrius Anužis** labai gyvai supažindino klausytojus apie jaunimo pasireiškimus JAV politiniame gyvenime. Paskaita buvo įdomi ir sukėlė gausias diskusijas.

Algimantas Gečys, JAV LB pirmininkas, skaitė kontraversinę paskaitą: „Lietuvių Bendruomenė 2010 metais". Jo pranašiški įžvalgiai nedžiugino klausytojų, kėlė susirūpinimą ir iššaukė įvairių pasisakymų. **Dr. Vytautas Vardys** savo išsamioje paskaitoje „Katalikai ir komisarai 1940-41 Lietuvoje" nukėlė visus į tą nelemtą Lietuvos istorijos tarpsnį, kada komunistiniai okupantai pradėjo pirmuosius religijos ir žmogaus teisių pažeidimus. Ši paskaita buvo ištrauka iš dr. Vardžio jau baigiamos ruošti knygos apie krikščionybę Lietuvoje, ryšium su 600 krikščionybės jubiliejumi.

Lietuvių ir lenkų santykius nagrinėjo **Algimantas Gureckas.** Jis pabrėžė, kad lenkiškosios didybės vizija tuose santykiuose dar nėra išnykusi, tačiau kai kuriuose lenkų sluoksniuose, ypač lenkų pogrindinėse organizacijose, pasirodo prošvaisčių, kurios leidžia derėtis ir vesti kultūringus pašnekesius. **Linas Kojelis,** prez. Reagano patarėjas užsienio ir politiniams klausimams, vaizdžiai papasakojo apie galimybes lietuviams turėti didesnę įtaką valdžios sluoksniuose ir davė praktiškų patarimų. Visą savaitę stovykloje dalyvavęs konsulas **Vaclovas Kleiza** skaitė informacinę paskaitą apie Lietuvos konsulatų ir

diplomatinės tarnybos darbą.

Įdomus ir gyvas buvo simpoziumas „Jaunimo dalyvavimas visuomeninėje ir politinėje veikloje". Dalyviai adv. **Daina Kojelytė,** adv. **Joana Kuraitė-Lasienė** ir **Gintaras Grušas** — visi jaunesniosios kartos, visi veiklūs, su didele patirtimi, tad ir jų mintys bei patarimai buvo labai vertingi.

Vakarais buvo rengiami jaukūs pabendravimai, sukakčių minėjimai, meninės programos. Vieną vakarą Čikagos sambūris suruošė 1941 sukilimo paminėjimą. Buvo taip pat prisimintos visos iki šiol buvusios bičiulių savaitės šeimynišku dr. Ambrozaičio paruoštu skaidrių montažu. Kitą vakarą buvo kepamas tradicinis jautis su menine floridiečių paruošta programa. Vienas vakaras buvo skirtas buv. Į Laisvę redaktoriaus Vacio Rociūno svarbios gyvenimo sukakties paminėjimui.

Gražiai buvo paruoštas vieną vakarą montažas, skirtas kovojusiems už laisvę. Šiam vakarui vadovavo Ingrida Bublienė. Dainos ir poezijos montaže dalyvavo jaunimas: Audrius Polikaitis, Karigaila Petrulis, Marius Gražulis, Laura Gražulytė, Aida ir Rama Bublytės, Rūta Vardytė. Pilypas Narutis tarė rimčiai priderintą žodį.

Pagrindinis meno vakaras įvyko užbaigtuvių šeštadienį. Jo programą taip pat pravedė Ingrida Bublienė. Lietuvių poezijos pluoštus skaitė aktorė Dalila Mackialienė, o dainų koncertą atliko kanadiečių mergaičių dainos vienetas „Ramunėlės" iš Ottawos, vadovaujamos Rūtos Kličienės.

Pusdienis buvo skiriamas oficialesniems bičiulių reikalams pasvarstyti. Pasiinformuota artėjančios bičiulių konferencijos klausimais,

Praeitos vasaros studijų savaitėje stovyklautojai laukia pavakarių. Nuotr. V. Maželio.

Praeitos vasaros studijų savaitėje diskusijų metu kalba Pilypas Narutis. Iš kairės matosi: Jonas Vasaris, Linas Kojelis, Vladas Palubinskas, Antanas Razma ir kun. Viktoras Dabušis. Nuotr. V. Maželio.

pranešimus apie Į Laisvę Fondo veiklą padarė dr. K. Ambrozaitis, apie *Į Laisvę* žurnalą — Juozas Baužys, kalbėjo LFB Tarybos pirm. Algis Raulinaitis, CV pirm. Juozas Mikonis, padaryti pranešimai iš sambūrių.

Kiekvieną rytą stovykloje buvo atnašaujamos šv. Mišios. Jų metu kun. Viktoras Dabušis pasakydavo pritaikytus pamokslus. Stovyklautojų nuotaika savaitėje buvo jauki ir graži. Prie tokios nuotaikos sudarymo nemažai prisidėjo ir stovykloje dirbęs jaunimas, kuris vakarais savo dainomis ir akordeonu išjudindavo net ir rimčiausius bičiulius ir bičiules. Užtat sekmadienio rytą, kai buvo paskutinį kartą nuleistos vėliavos, visi vėl ryžosi ir kitais metais susirinkti Dainavon į trisdešimt pirmąją studijų ir poilsio savaitę.

J. Baužys

LFB CENTRO VALDYBA praneša, kad 1987 metais trisdešimt pirmoji Lietuvių Fronto bičiulių studijų ir poilsio savaitė įvyks rugpjūčio 9-16 dienomis, Dainavoje. Platesnės informacijos apie šią savaitę bus paskelbtos spaudoje ir kitame Į Laisvę numeryje.

VARDAI IR ĮVYKIAI

Lietuvos Krikščionybės jubiliejaus minėjimo data Romoje yra pakeista. Pagrindinės iškilmės dabar bus 1987 birželio 28 dieną. Tą pačią dieną iškilmės vyks ir Vilniuje.

290 Amerikos vyskupų, susirinkę į savo suvažiavimą Washingtone, 1986 lapkričio 12, vienbalsiai priėmė vysk. Pauliaus Baltakio pasiūlytą rezoliuciją. Joje Amerikos vyskupai išreiškia solidarumą su Lietuvos vyskupais ir tikinčiaisiais, prašo visus vyskupus Amerikoje ta proga paskelbti maldos dieną už persekiojamą Lietuvos Bažnyčią, kreipiasi į Sovietų Sąjungos vyriausybę laikytis tarptautinių susitarimų žmogaus teisių atžvilgiu, grąžinti Vilniaus Katedrą, Šv. Kazimiero bažnyčią ir Klaipėdos bažnyčią. Be to, prašo duoti leidimą išleisti naują Šv. Rašto lietuvišką laidą.

Dr. Kazys Bobelis, Vliko pirmininkas, buvo vienintelis iš lietuvių atžymėtas Ellis Island garbės medaliu. Iškilmės įvyko New Yorke, 1986 spalio 27. Ellis Island medaliais buvo pagerbta 80 įvairių tautinių grupių atstovai.

Aloyzo Barono vardo novelės 1986 konkursą laimėjo Sonė Pipiraitė-Tomarienė. Šių metų konkurso mecenatas buvo dr. Kazys Ambrozaitis.

Lituanistikos Katedrai prie Illinois universiteto lėšų telkimas jau baigtas. Lėšos buvo telkiamos visame laisvajame pasaulyje. Su imponuojančia 600,000 dolerių suma Katedros lituanistinis darbas yra užtikrintas. Aukos dar plaukia, ir iš jų perviršio yra sudarytas Stasio Barzduko vardo fondas, kuris rems stipendijomis studijinius darbus, studentus ir profesorius.

Dr. Petras Kisielius, visada plačiai besireiškiąs politinėje, visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje, buvo pagerbtas ,,Lithuanian of the Year'' titulu. Taip jį įvertino Lietuvių respublikonų Illinois lyga, 1986 spalio 5 surengtame bankete, įteikdama jam specialų žymenį.

Vytautas Vidugiris, Los Angeles LFB sambūrio pirmininkas, ir jo bičiuliai vėl organizuoja tradicinį literatūros vakarą. Tai jau bus dvidešimt pirmasis iš eilės. Šiemet jame dalyvauti gruodžio 6 su savo kūryba pakviestas iš Čikagos poetas Kazys Bradūnas.

Anatolijus Kairys laimėjo šiemetinę Dirvos savaitraščio novelės premiją. Anatolijus Kairys rašo romanus, noveles, dramas ir poeziją. Yra parašęs jau 40 veikalų. Premijos įteikimo iškilmės įvyko 1986 lapkričio 8, Tautiniuose namuose, Čikagoje.

Lietuvių religinės šalpos 25 metų jubiliejus buvo iškilmingai paminėtas 1986 spalio 25, New Yorke. Pamaldos buvo šv. Patriko katedroje, šv. Mišias aukojant arkiv. C. Salatkai ir daugybei kunigų. Vėliau banketas buvo Waldorf-Astoria viešbučio salėje. Dalyvavo Čikagos kard. J. Bernardin ir daug garbingų svečių iš visos Amerikos. Šiuo metu Lietuvių religinei šalpai vadovauja kun. K. Pugevičius. Dr. Juozas Kazickas buvo šio iškilmingo minėjimo rengimo komiteto pirmininku.

Vienos konferencija, vykusi lapkričio pradžioje, sutraukė kaip stebėtojus apie 200 lietuvių iš įvairių pasaulio kraštų. Apie šią konferenciją plačiai informavo spaudoje kun. dr. Juozas Prunskis ir kt. Tikimės, kad kitame *Į Laisvę* numeryje savo įspūdžius iš konferencijos parašys

BALTŲ LAISVĖS LYGOS ŽYMUO VYSK. JULIJONUI STEPONAVIČIUI

JAV Baltų Laisvės Lyga buvo suorganizuota prieš keletą metų baltiečių darbuotojų (lietuvių, latvių ir estų) Los Angeles mieste. Šiuo metu šis dar labai jaunas veiksnys apjungia dinamiškesnius ir aktyvesnius baltiečius visose Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Pradžioje šiam vienetui talkino amerikiečių ekspertai. Tos amerikiečių profesionalų talkos tas vienetas turėjo atsisakyti, nes nesulaukė pakankamai piniginės paramos iš JAV lietuvių, latvių ir estų ir nebepajėgė amerikiečiams ekspertams už darbą atsilyginti. Stoka ekspertų talkos neigiamai atsiliepia į visą to jauno veiksnio judėjimą.

Šis veiksnys jau antrą kartą paskiria savo žymenį kovoje už laisvę labiausiai pasižymėjusiai institucijai ar asmeniui. 1985 metais tas žymuo buvo paskirtas **Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronikai.** Šiais metais buvo pagerbtas J. E. **vyskupas Julijonas Steponavičius,** kurį Lietuvos pavergėjai prieš 25 metus yra ištrėmę prie Latvijos sienos esantį miestuką Žagarę (buv. Šiaulių apskrityje). Jam yra atimta teisė vadovauti Vilniaus arkivyskupijai. Sovietai okupantai ir jų pakalikai yra suvaržę vysk. J. Steponavičiui net judėjimo laisvę. Vysk. J. Steponavičius nekreipia didesnio dėmesio visiems grasinimams ir direktyvoms. Jis važinėja ir juda po visą komunistų okupuotą Lietuvą, kiek jo sveikata ir jėgos jam dar leidžia.

Vyskupas Julijonas Steponavičius yra pilna to žodžio prasme lietuvių katalikų bažnyčios didvyris, nepalaužiamas kovotojas už katalikų teises komunistų pavergtoje Lietuvoje ir kartu už visų Pabaltijo kraštų laisvę ir nepriklausomybę.

Baltų Laisvės Lyga buvo pakvietusi vysk. J. Steponavičių telegrama dalyvauti tame jo pagerbime, kuris įvyko 1986 metų spalio mėnesio 18 dieną, Latvių bendruomenės centro salėje, Los Angeles mieste. Jo komunistai neišleidžia vykti net Romon, žinoma, neleido jam vykti ir į jo pagerbimą Kalifornijoje.

Baltų Laisvės Lygos skirtą žymenį vysk. J. Steponavičiui priėmė J. E. vyskupas Paulius Baltakis, OFM. Pagerbime dalyvavo apie 200 baltiečių. Ta proga vysk. J. Steponavičių ir Baltų Laisvės Lygą

---

ten dalyvavusi Gintė Damušytė.

Pauliaus Jurkaus kūrybos šventė buvo surengta New Yorke, rugsėjo 13-14 dienomis. Apie autoriaus literatūrinę kūrybą kalbėjo iš Los Angeles atvykęs Bernardas Brazdžionis. Buvo surengta ir Pauliaus Jurkaus tapybos darbų paroda. Paulius jau daugelį metų redaguoja Darbininką, rašo poeziją ir prozą bei tapo. Neseniai išleista jo nauja apsakymų apie Vilnių knyga „Kai Vilniaus liepos žydi". Bičiuliui Pauliui *Į Laisvę* linki dar daug kūrybingų metų.

nuoširdžiu laišku sveikino JAV prezidentas Ronald Reagan.

Vysk. J. Steponavičius spalio 18 (jo pagerbimo data) minėjo savo amžiaus 75 metų sukaktį. Prieš 50 metų jis buvo įšventintas kunigu. Ilgesnį žodį apie vysk. J. Steponavičių tarė jaunas estas advokatas Jaak Treiman, neseniai paskirtas Estijos konsulu. Savo žodyje jis paminėjo, kad vysk. J. Steponavičius galįs būti kardinolu (in pectore), paskirtu popiežiaus Jono Pauliaus 1979 metais.

Šiame vysk. J. Steponavičiaus pagerbime dalyvavo mūsų vyskupas Paulius Baltakis, OFM ,,Darbininko'' redaktorius kun. dr. K. Bučmys, OFM (iš Brooklyn, N.Y.), latvių ir estų dvasiškiai (protestantai). Gaila, kad tame vysk. J. Steponavičiaus pagerbime nepasirodė Los Angeles lietuviai kunigai.

I. vlk.

NAUJI LEIDINIAI

Paulius Jurkus, KAI VILNIAUS LIEPOS ŽYDI. Knygoje 10 pasakojimų, legendų apie Vilnių. Pirmiausiai susipažįstame su Žibuntu, kurį karalius Steponas Batoras paskiria universiteto profesoriumi už sapno karaliui išaiškinimą. Seka sakmės apie metų laikus Vilniuje. Jose miesto peizažą išpuošia dailininkas Ruduo, šaldo baltoji valdovė Žiema, pučia pavasariniai vėjai ir derlių duoda Vasara. Žibuntas visus juos žino, kviečia ir tvarko.

Kitos 5 sakmės įvairiomis temomis, bet vis apie Vilniaus miestą ir jo žmones. Apie tris brolius, tėvo išsiųstus į pasaulį ieškoti turtų ir laimės, apie jūrininką Jeronimą, kuris suradęs paskendusį karaliaus žiedą, randa kadaise prarastą savo meilę, apie pasakišką bokštą, kalbantį ir vaikščiojantį žibintą ir apie Dangaus atsiųstą snaigę, beieškančią laimingiausio žmogaus.

Visose tose istorijose Jurkus priverčia kalbėti ne tik žmones, — ten kalba bokšto laikrodis, žibintas, šnekasi obelaitės, paukščiai, net vėjai, snaigės ar šalnos — ir tiems autorius yra suteikęs žmogiškąją gyvybę. Jurkaus pasakojimas yra išradingas, žaismingas, ir jei būtų galima jo pasakojimus palyginti su filmu, jie gyvai primena Walt Disney pieštus filmus su tokiu pat žaviu pasakų pasauliu. Tai knyga suaugusiems, bet niekad nepasenstantiems vaikams. Knyga 159 psl., išleista Varduvos knygų leidyklos, dailiai iliustruota paties autoriaus, jo paties ir viršelis bei aplankas. Sukrauta Pranciškonų spaustuvėje, Brooklyne. Knygos kaina nepažymėta. (j.b.).

Anatolijus Kairys, UGNIES DAINA, trijų veiksmų drama su prologu ir epilogu apie Romo Kalantos susideginimą Kauno teatro sodelyje 1972 metais. Drama sukrečiančiai įdomi skaityti ir verta dėmesio mūsų dar išlikusiems teatriniams sambūriams. Knyga 61 psl., išleido Lietuvos šaulių sąjunga tremtyje 1986 metais, spaudė Morkūno spaustuvė. Kaina 4 dol.

Bronys Raila, TAVE MYLĖTI TEGALIMA IŠ TOLO, radijo prakalbos į Lietuvą 1983-1985. Bronys Raila, žurnalistas ir knygų autorius, per daugelį metų į Lietuvą kalbėjo per Laisvės, o vėliau per Laisvosios Europos radiją. Šioje didelės apimties, 442 psl., knygoje autorius sudėjo pilnus savo prakalbų tekstus. Jo kalbos vaizdžios, taiklios ir įdomios kiekvienam skaitytojui. Išleis-

ta 1986 Kosto Ramono, spausdino *Draugo* spaustuvė, viršelis dail. Vytauto O. Virkau. Kaina 8 dol.

Gintė Damušytė, IMPLEMENTATION OF PRINCIPLE 7 OF THE HELSINKI FINAL ACT IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA, 40 psl. gražiai išleistas leidinys, didelio formato, apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje, skirtas Vienos konferencijai. Išleido PLB, 1986.

Prof. Tomas Remeikis (red.), IMPLEMENTATION OF PRINCIPLE 8 OF THE HELSINKI FINAL ACT IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA, 48 psl., didelio formato leidinys apie tautų apsisprendimo teisės pažeidimus, skirtas Vienos konferencijai. Išleido PLB, 1986.

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

TARYBOS PREZIDIUMAS:

P. Algis Raulinaitis, pirmininkas, 1501 Riverside Dr., Burbank, Ca. 91506.

Dr. Zigmas Brinkis, vicepirmininkas, 2612 Aberdeen Ave., Los Angeles, Ca. 90027.

Juozas Kojelis, sekretorius, 747 23rd Street, Santa Monica, Ca. 90402.

TARYBOS NARIAI:

Dr. Kazys Ambrozaitis, Juozas Baužys, Česlovas Grincevičius, Kęstutis Ivinskis, dr. Petras Kisielius, Juozas Mikonis, Bronius Nainys, Pilypas Narutis, dr. Adolfas Šležas.

JAV IR KANADOS LFB CENTRO VALDYBA

Juozas Mikonis, pirmininkas, 24526 Chardon Rd., Richmond Heights, Ohio 44143; **Juozas Ardys**, pirmininko pavaduotojas; **Ingrida Bublienė**, vicepirmininkė organizaciniams reikalams; **Jonas Vasaris**, iždininkas; **Vincas Akelaitis**, informacijos vedėjas; **Vytautas Brizgys**, sekretorius.

EUROPOS LFB VALDYBA

Dr. Saulius Girnius, pirmininkas; **Jūratė Barasaitė-Kubilienė ir Kęstutis Ivinskis.**

Alp(LKA) 3082
1986
Nr.98(135)

Šio numerio kaina 3.50 dol.

91.183.74